

Aid al-Karni

Gamgyn bolma!

Bagtly bol, köşeş, ýylgyr, ruhabelent bol, gamgyn bolma!

**Arap dilinden terjime eden
RAHMET GYLYJOW**

rahmed.glyjov@gmail.com
sahyb.alkalam@mail.ru

Häzirki zaman arap dünýäsinde iň naýbaşy eserleriň biri hökmünde ileri tutulýan bu kitap dünýäniň birnäçe dillerine terjime edildi. Bu kitap dargursaklyk dünýäsinde ýaşayan, gaýgy-gamlardan we ünjülerden ýaña egbarlap, egni ýegşeren ýa-da daşyny mähnet-muşakgatlar gurşan, ýa düşegini birahatlyga eýeledip, ukusyny aladalara aldyran adamlar üçin ýazylypdyr.

Bu kitap adamlaryň ruhubelent, şadyýan bolmagyny, ähli wagtda hem umytdan düşmezligini ündeýär. Geljegiňe bolan ynamy, şeýle hem duş gelýän böwetleri we kynçylyklary ýeňip biljekdigiňe bolan gaýraty terbiýeleýär. Ahlak arassalygy, watansöýüjilik, her bir zady ýagşa ýormaklyk, maksada okgunly hereket etmeklik ýaly ilkinji nobatda ýaşlara gerekli gylyk-häsiýetleri özüňde jemlemegiň ýollaryny salgy berýär. Ýylgyrmagy we özüňi bagtly duýmagy, ruhubelent bolmagy we ynjalmagy sargaýar.

Bu kitap ynsanyň tebigata ters gelýän hatalaryny, säwliklerini düzeltmäge, ýol-ýörelgeler, adamlar, zatlar, wagt we mekan bilen sazlaşykly ýaşamagyna gołtgy bolar diýip pikir edýäris.

Bu kitap durmuş akymynyň tersine ýüzmegi, gutulgysyz takdyryň garşysyna gitmegi, döp-dessurlara boýun bolmazlygy we delilleri inkär etmegi düýbünden gadagan edýär. Gaýta ol özüňe ýakyn bir ýerden, göwün gulaklaryňa pyşyrdap: “Gözel geljegiň üçin köşeş, özüňe berlen mümkinçiliklere daýan, zehiniňden miweleri ýol, durmuşy tutuksy görkezýän zatlary, ömür gussalaryny we ýörelen ýoluň argynlygyny hemişelik unut” diýmek isleýär. Häzirki zaman arap dünýäsinde iň naýbaşy eserleriň hatarynda durýan bu kitapdan käbir parçalary “Nesiliň” okyjylaryna hödürleýäris!

***

Allaha şükür! Allanyň mübäreke pygamberi Muhammede hem-de onuň päkize nesil-neberesine, ähli eshaplaryna ýagşy alkys-dileg, salam we salawat bolsun!

Belki, saňa “Gamgyn bolma!” atly bu eseri okap, ondan peýdalanmak bagty miýesser eder. Kitaby okamazyňdan öň sagdyn paýhasa we arassa akyla berilmegiňi isleýäriň. Bu ähli meselede esasy zatlaryň biridir we ol ata-baba dowam edip gelýän ýagşy ýörelgedir.

Bir zady görmeziňden, datmazyňdan, ysgamazyňdan öň, ol hakda howul-hara netije çykarmak haýpdyr. Meseläni içgin seljermezden, aýdylýan zatlary gözden geçirmezden, dawagärleriň sözünü diňlemezden, olaryň delillerini görmezden we esasnamalary okamazdan, pitiwa bermek-höküm çykarmak, bisowatlygyň alamatydyr.

Men bu kitaby dargursaklyk dünýäsinde ýaşaýan, gaýgy-gamlardan we ünjülerden ýaňa egbarlap, egni ýegşeren ýa-da daşyny mähnet-muşakgatlar gurşan, ýa düşegini birahatlyga eýeledip, ukusyny aladalara aldyran adamlar üçin ýazdym.

Bu eserden aýatlary we şygry beýtlerini, suratlary we ybratlary, örän ähmiýetli hem-de tapylgysyz maglumatlary, ýerlikli ulanylan nakyllary we sözleri, kyssalary we rowaýatlary taparsyňyz. Men ol ýere şuglaly hikmetleriň hem iň nurlusyny eredip guýdum: olar ýaraly ýürekleriň, argyn köňülleriň we gamgyn, lapykeç göwünleriň dermanydyr. Bu kitap adamlaryň ruhubelent, şadyýan bolmagyny, ähli wagtda hem umytdan düşmezligini ündeýär. Geljegiňe bolan ynamy, şeýle hem duş gelýän böwetleri we kynçylyklary ýeňip biljekdigiňe bolan gaýraty terbiýeleýär. Ahlak arassalygy, watansöýüjilik, her bir zady ýagşa ýormaklyk, maksada okgunly hereket etmeklik ýaly ilkinji nobatda ýaşlara gerekli gylyk-häsiýetleri özüňde jemlemegiň ýollaryny salgy berýär. Ýylgyrmagy we özüňi bagtly duýmagy, ruhubelent bolmagy we ynjalmagy sargaýar.

Bu kitap saňa şeýle diýýär: ýylgyr we özüňi bagtly duý, ruhubelent bol we ynjal. Bu kitabyň saňa ýene bir zatlar aýdasy gelýär: durmuşy bolşy ýaly kabul et, durmuşy hut öz bolşy ýaly gowulykda, razylykda, ajaýyplykda ýaşa!

Bu kitap seniň tebigata ters gelýän hatalaryňy, säwlikleriňi düzeltmegiňe, ýol-ýörelgeler, adamlar, zatlar, wagt we mekan bilen sazlaşykly ýaşamagyňa kömek eder.

Bu kitap durmuş akymynyň tersine ýüzmegi, gutulgysyz takdyryň garşysyna gitmegi, döp-dessurlara boýun bolmazlygy we delilleri inkär etmegi düýbünden gadagan edýär. Gaýta ol özüňe ýakyn bir ýerden, göwün gulaklaryňa pyşyrdap: “Gözel geljegiň üçin köşeş, özüňe berlen mümkinçiliklere daýan, zehiniňden miweleri ýol, durmuşy tutuksy görkezýän zatlary, ömür gussalaryny we ýörelen ýoluň argynlygyny hemişelik unut” diýmek isleýär.

Ilki bilen nazara alnaýmaly möhüm zatlaryň käbirini ýatladasym gelýär:

Birinjiden: kitabyň baş maksady bagtyýarlygy, rahatlygy, asudalygy çekmek we ýürekleriň giňligini gazanmak. Umyt, ynam, ýagşa ýormaklyk, şadyýanlyk we gülleýän durmuşa gapy açyp bermekdir. Elbetde bularyň ählisi Allatagalanyň bendelerine bolan mähremligini we geçirimliligini ýatlatmakdan, her bir işde bir Allaha bil baglamakdan, Allanyň edýän her bir işiniň elmydama biziň bähbidimiz we bagtymyz üçindigini bilmekden, ýazgyda ten berip, takdyra boýun bolmakdan, şu günün (döwrün) özünde ýaşamakdan we geljegi gaýgy edip, alada batmazlykdan, Allanyň bagyş eden nygmatlaryny ýatlamakdan ybaratdyr.

Ikinjiden: bu ynsan könlüni eýelän we barha kejikdirýän aladalary hem-de gaýgy-gamlary, gynaňlary we lapykeçlikleri, birahatlyklary we ganygyzgynlyklary (çaýkanyp durmaklygy, bikararlygy), dargursaklygy, ruhy çökgünligi, umytsyzlygy, dünýäden doýgunlygy we durmuşa höwessizligi kowmaga edilen synanyşykdyr.

Üçünjiden: Bu kitaba Kurany-kerimde beýan edilen jümlelerden degişlisini ýygnadym, Pygamberimiziň mübäreke sözlerinden mana laýyk gelenini saýladym, akyla jaý jümleleri, ýörgünli nakyllary, ybratly, manyly kyssalary, täsirli goşgy setirlerini, hekimleriň, tebipleriň we edebiýatçylaryň ol hakda aýdyp geçen sözlerini, durmuşdan toplanan tejribeler dessesini we ýatlamaga laýyk gören zatlarymy, ýönekeý wagyz, geldi-geçer pikir, syýasy hokga däl-de, çynlakaý aýdylan sözleri girizdim. Bu kitap seni bagtly etmäge erjellik bilen çagyryan çakylykdyr. (erjel çakylykdyr).

Dördünjiden: bu kitap araplar we gaýry milletler üçin ýazylandyr. Men bu esere ynsanyýet könlüne ornan pähimli şygrylary we inçe manylary topladym. Elbetde her ädimde, her demde Beýik Perwerdigärimiziň ündän dürs, düzüw we sagdyn ýoluna eýerdim, şol ýola görä saýladym.

Bäşinjiden: kitabyň içinde gündogar we günbatar şahslarynyň aýdan sözlerine hem gabat gellersiňiz. Ol sözleri ulanmagym meniň üçin ýazyklydyr öýdemok, “Ylym-hikmet musulmanyň ýitigidir, nireden tapsa, alybermelidir”.

Altynjydan: okyjylara ýeňillik döretmek üçin, aňsat okamaklary we ýatlarynda berk saklamaklyklary üçin, kitabyňa goşmaça düşündirişler girizmekden saklandym. Goý okalýan zat dowamly, pikirler hem üznüksiz bolsun. Has köp ulanylan çeşmeleri eseriň ahyrynda getirdim.

Ýedinjiden: mysal alynýan aýatdyr süreleriň, goşgudyr sözleriň sahypasyny, setirini ýazyp oturmady, has ýeňili bolsun diýen öňki ýörelgäme eýerdim. Bu usuly has ygtybarly, has peýdaly gördüm. Käteler gysgaça, käteler dolulygyna aldym. Käbir zatlary öz düşünişime görä beýan etdim.

Sekizinjiden: bu kitaby yzygider baplara we pasyllara bölmedim, dürli-dümenligi eý gördüm. Belki-de bir zat hakda söhbet edip otyrkam, başga has gyzykly pikirlere ulaşyp gidýändirin. Belki-de öňde bir ýatlan pikirimi has soňrak

has-da berkidýändirin. Bu okyja örän gyzykly bolmagy, gözüniň ýadamazlygy (gözüne ýaramly bolmagy) we ýatda galyjy bolmagy üçindir.

Dokuzynjydan: áýatlaryň san belgilerini we hadyslaryň delil zynjyryny ýazyp, sözi uzaldyp oturmady. Gowşak hadys bolsa, gowşakdygyny ýatladym. Sahyh we ygtybarly bolsa, ony hem ýatlap ötdüm ýa-da dyman ýerlerimem bardyr. Bulary eseriň gysgadan ykjam bolmagy üçin etdim. Şol bir zadyň zol-zol gaýtalanyp durmazlygy, irizmezligi we ýürege düşmezligi üçin şeytdim.

Onunjydan: okyjynyň nazary käbir sözlemleriň dürli ýerlerde dürli manylarda, başgaça äheňlerde, üýtgeşik rowüşlerde ulanylandygyna kaklyşar. Elbetde bu zatlary öz pikirlerimi delillendirmek üçin ulanyp bolýan usullarda peýdalanmagy maksat edipdim. Bir meseläni, bir pikiri birnäçe sözler, hikmetler, nakyllar bilen näçe baý maglumatlar bilen delillendirmek, has ýatda galyjydyr. Kurany-kerimi yzygider okaýan we onuň ündewlerine eýerýän adam muňa basym göz ýetirer.

Ine, okamaga girişmezinden öň saňa aýtmak islän on maslahatym. Bu kitaby okamak islänlere berjek öwüdim. Belki-de bu kitap habarlara (gürrüňlere) dogruçylyk, hökümlere adylyk, sözlere ynsaplylyk, ylymlara anyklyk (takyklyk), garaýyşlara berklik, köňül gözlerine rowşenlik çäýmaga kömek eder.

Men bu sözler bilen hemmelere ýüzlenýärim. Men ol ýerde hemmeler hakda aýdýaryn. Aýratyn bir topary, aýratyn bir nesili, bir bölek kowumy ýa-da haýsy hem bolsa bir ülkäni göz önünde tutmaýaryn. Bu kitap bagtly ýaşamak isleýän her bir adama niýetlenendir.

“Men bu ýüpe dürleri düzüp, öz ugruna goýdum,
Güneş bolmasa-da, ol ýaldyrap dur, Aý bolmasa-da, ol ýalkym saçyp dur.
Onuň gözleri jady, maňlaýy mübärekdir,
Allaha şükür, gör onuň gaşlary, kirpikleri, gözleri we ýañaklary gör neneň täsin”.

***

Eý Allah!

“Asmandaky we zemindäki barça zatlar ondan dileg edýändirler, Ol her günde öz ornundadyr(ýerindedir)”, elmydama Ony ýatlaýandyr (soraýandyr), Ol elmydama şol beýikligindedir”

Deňizler möwjese, tolkunlar gomasa, ýeller öwüsse, gämidäkiler “Eý Allah” diýip seslenerler.

Sähralykdan barýan ugruny ýitirse, (ýolundan sowulsa, çölde azaşsa), ulaglar ýolda agsa, kerwen ýoluny ýitirse, “Eý Allah” diýip seslenerler.

Bir bela duçar bolunsa, bela daňysy çözülip, heläkçilik başa inse, derdimähnet artyp ugrasa, başy dertliler “Eý Allah” diýip seslenerler.

Mätäçleriň barara jaýy bolman, talap gapylary baglansa, saýyllaryň naýynjar ýüzüne galyň perdeler çekilse, olar “Eý Allah” diýip seslenerler.

Çäredir alaçlar netije bermese (tükense, gutarsa), ýöreljek ýollar daralsa, umytlar түкense, ýüpler üzölse, arzuwlar gugaryp galsa, adamlar “Eý Allah” diýip seslenerler.

Bu giň dünýä gursagyňy gysyp gowursa (Ýeriň bu ýaýbaňlygy, dünýäniň bu giňligi saňa dar görünse), egniňden basýan ýükler göterip biljeginden agyr görünse, ýagyrynyny ýegşerdip, köňlüňe agram salsa, ýüregiň daralsa, sen pyşyrdap “Eý Allah” diýip seslenersiň.

Ýakymly sözler, halys ýürekden edilen ýagşy dileg-dogalar, gözeli we sogaply amallar, çuň we çyn pyşyrdylar, günäsiz gözýaşlar, ýiti agyrylardan çykan inlemeler, elbetde onuň dergahynda has gowy eşdilýändir.

Säherde aýalar Oňa tarap (uzalar), mätäçlikde eller Oňa tarap uzalar, başagaýlykda gözler Oňa tarap sereder, hadysalarda dilegler Oňa tarap gönüger.

Diller Onuň ady bilen gurbatlanar, Onuň ady bilen kömek-ýardam sorar, Onuň adyny gaýtalar we elmydama Ony çagyrrar. Ýürekler Ony ýatlamak bilen köşeşer we ruhlar Ony ýatlamak bilen ynjalar. Ony ýatlamak bilen duýgular köşeşer we beýniler sowar. Akyllar ýerine geler we aňlar karar tapar, ynjalar. “Allah bendesine örän mähribandyr, Latyfdyr”.

Allah: iň gowy at, iň owadan harplar, örän hak aýdylan söz we iň gymmatly keleme. “Heý-de Onuň atdaşy bardyr öýdýärmiň?!”

Allah: baýlyk we bakylyk, güýç-kuwwatlylyk we üstünlik, beýiklik, bar zady başarmaklyk we her bir zatda hikmetlilikdir, “bu gün patyşalyk kime degişlidir diýilse, aýdyň Bar zady boýun ediji Biribar Allanyňkydyr”.

Allah: lutfy-kerem we enaýat sahybydyr, ýardam goly we hemaýatdyr, mähir-muhabbet we haýyr-yhsandyr “Size berlen her bir nygmat Alla tarapyndyr”.

Eý Allahym ýanar oduň ýerini tesellä (gülzarlyga) öwür, gaýgynyň öwezini şatlyk bilen doldur, howp-hatarda asudalyk we amanylyk ber. Eý Allahym ýüregiň gyzgyn howruny paýhas gary bilen sowat. Ruhlaryň gyzgyn közüni iman suwy bilen söndür.

Eý Perwerdigärim, aladalardan ýaña ukusyz gözlere Öz dergahyňdan asudalyk, ynjalyk we rahat uky ber, çäýkanyp duran nebislere (köňüllere) ynjalyk-karar ber, olary golaý gelen ýeňiş-üstünlik bilen ruhlandyr. Eý Perwerdigärim, çaşgyn, aljyraňňy gözleri Öz nuruňa gönükdir, azaşan, ýoldan sowlan ýollary dogry ýoluňa sap, ýoluňdan sowa düşenleri hidaýatyňa sal, gönükdir.

Eý Allahym, ýagty nurly sadyk daňlar bilen göwünleriň waswasyny aýyr, hak esgerleri (ýelkeni) bilen batyl wyjdanlary sow, sap-sap duran (perişdeleriň) esgerleriň bilen şeytan hilelerini yzyna serpikdir.

Eý Allahym, biziň gaýgylarymyzy gidir, ünjülerimizi aýyr, köňüllerimiziň birahatlygyny kowup çykar.

Eý Allahym, Senden özgelerden gorkmaly etmäweri, Senden başgalara daýanmaly etmäweri, Senden başgalara bil baglamaly etmäweri, Senden başgalardan dilemeli etmäweri, Senden başgalardan ýardam soramaly etmäweri, Sen biziň Eýämiz, iň gözel Möwlamyz we iň gowy Ýardamçymyzsyň.

Bagtly bol!

(Bagtly bolmagyň 30 ýoly)

- Ynam we salyh amallar ajaýyp durmuşyň syrydyr, bu ikisini mäkäm tut.
- Ylym-bilim al, hergiz okamakdan araňy üzme - bular aladalary gidirer.
- Täzeden toba daýan-da, gabahat işleri taşla. Ters hereketler durmuşy tutuksy görkezer.
- Elmydama Allany ýatla, Oňa bil bagla!
- Adamlara ýagşylyk et, ýüregiň giňär.
- Mert bol, gorkak, ýelýürek bolma. Mertlik ýüregiňi giňelder.
- Ýüregiňi görüplikden, kine-kitüwden, kezzaplykdan, gözboýagçylykdan we her bir ýaramaz häsiýetlerden arassa sakla.
- Artykmaç göz aýlama, artykmaç sözleme, gerekmejek zatlary diňleme, manysyz gürrünlere gulak gabartma, mynasyp däl adamlar bilen oturyşma, artykmaç iýip-içme we artykmaç ýatma.
- Netijeli işe ýüregiň bilen, düýrmegiň bilen beril, şonda ähli aladalaryňy we gaýgy-gamlaryňy unudarsyň.
- Şu günüň bilen ýaşa, düýnüňi we ertiriňi ýadyňa salyp, gaýga batyp ýa-da howpurgap oturma.
- Görk-keşp, rysk, saglyk we beýlekiler babatda özüňden peslere göz aýla we öz gününe şükür et.
- Bolup biläýjek iň ýaramaz netijäni hem saldarlap gör, soňra soňa görä hereket et, birdenkä ol ýüze çykaýsa-da, ýeňip geçmek ruhy taýdan ýeňil düşer.
- Aň-zehiniňi gorkunç hyýallaryň, eýmenç pikirleriň yzynda sergezdan, ýesir etme, pikiriňi ýaramaz endişeleriň arkasynda selpedip ýörme.
- Gaharlanma, sabyr et, saklan, gaharyňy gizle, ýumşa we geçirimli bol. Ömür öýke göterip ýörerden örän gysgadyr.
- Allanyň berýän nygmatlarynyň tükenip, hor-harlygyň güzer etjekdigini göz önüne hem getirip oturma, her bir ýagdaýda Biribara daýan, arkaýyn we bagtly ýaşarsyň.
- Her bir müşgillige, her bir kynçylyga öz tebigy göwrümi bilen gara, olary çişirip, göz önüne getirme.
- Özüňe garşy dil düwüşýändirler öýdüp ýörme, erbetlige garaşmak ýaly ýaramaz duýgulardan doly saplan.
- Durmuşy ýönekeýleşdir, çylşyrymlaşdyрма. Gereginden artyk bol-telkilige çümjek bolma. Artykmaç eşret artykmaç aladadyr. Bedeniňi barha ýumşatmaklyk ruhuňa barha ezýet bermekdir.
- Özüňe berlen nygmatlary we başyňa düşen kynçylyklary deňeşdirip gör, haýsy birini alanyňda hem, gazanan sogabyň özüňedir. Girdeji elmydama ýitgiden üstün geler durar.

- Adyňa aýdylan ýaramaz sözler saňa zeled bermez, ol diňe şol sözleri aýdana zyýan getirer. Şonuň üçin olar hakda asla başyňy agyrtma.

- Pikirleriňi tertibe sal, elmydama sagdyn we gowy pikir et: diňe Allanyň berjek nygmatlary, gazanyp boljak üstünlikler we artykmaçlyklar hakda oýlan.

- Hiç kimden taňryýalkasyna garaşma. Muny etmäge seniň hakyň hem ýokdur. Her bir ýagşylygy diňe Allanyň razylygy üçin etgin.

- Özüňe peýdaly meýilnama düz, elmydama şony amal etmegiň pikirleri bilen ýaşa, ýollaryny agtar, şol işlere meşgul bol, alada-ünjüler golaýyňa hem gelmez.

- Ähli ýagdaýlarda hem amalyň jylawyny eliňden goýberme, şu gün bitirip biljek işiňi ertire goýma.

- Adyňa mynasyp bolan, özüňe gelşip duran peýdaly hünärleri öwren, haýsy işi edeniňde has ynjalyk tapýan bolsaň, şoňa hem ýapyş (ýüregiň ynjalyk tapýan peýdaly işini tap).

- Allanyň saňa beren nygmatlary hakda pikirlen, şükranalyk bilen gürle hem-de munuň üçin Allaha şükür et.

- Allanyň saňa beren her bir nygmatyna: saglyk, baýlyk, maşgala, iş babatda kanagatly we şükrana bol.

- Ýakyn-u ýat, tanyş we nätanyş adamlar bilen elmydam güler ýüzli gatnaş, olaryň gowy taraplaryny gör we aýyplaryna gözüňi ýum.

- Adamlaryň säwligini yzarlap, gep-gürrüňlerini ýaýratmagy, çylkasyz sözlerini çintgäp, gybatyny edip ýörmegi bes et.

- Pyýada ýöremäge, sport bilen meşgullanmaga endik et, saglygyňa üns ber.

- Elmydama Alladan özür-ötünç, saglyk, ýaramly hal-ýagdaý we sag-salamatlyk dile.

***

Pikir et we şükür et!

Şükür etmegiň manysy: Dabanyňdan depäňe çenli Allanyň beren nygmatlaryna çümüp oturan bolsaň, bu nygmatlary bereniň Alladygyny ýadyňdan çykarmazlykdyr.

Siz Ýaradanyň beren nygmatlaryny sanap, soňuna ýetip bilmersiňiz: beden saglygy, ýurt asudalygy, saçağyňda iýip-içgiň, süňňünde egin örtgüň barlygy, dem alara howa, ganara suw tapdyrýan bolsa, dünýäniň wajyp nygmaty seniň eliňde eken, sen bolsa bu zatlary duýmaýarsyň. Sen ýaşap ýörsüň, ýöne özüňde bar zadyň gymmatyny bilmeýärsiň, “Allatagala sizi aýdyň we pynhan nygmatlar bilen bezedi: iki gözüň bar, bir diliň, iki dodagyň bar, iki eliň, iki aýagyň bar - “Siz Allanyň beren haýsy nygmatyny inkär etjek (görmejek) bolýarsyňyz?”. Aýaklaryň bilen ýöräp gidibermek aňsat meselemi, kyn zat däldir, ýöne eger aýaksyz galan bolsa, alajy näme? Tirsekleriňe daýanyp, garyňa galarsyň, eger gollaryň kesilen bolsa näme? Sen dünýäni unudyp, gözleriňi ukudan gandyryň, aladasy, agyrysý başdan agyp, ukusy gözden uýanlar näme? Işdämenlik bilen iýýän naharyň, ganyp içýän sowuk suwuň nygmat dälmi, ol ýerde duz dadyp bilmän, dert-yza zerarly işdäsi tutulyp, bogazyndan bir damja suw geçmeýänler bar ahryr?! Gulagyň eşidip durandygyny ýadyňa sal, Alla seni kerlik, günlük keselinden aman saklap ýör. Gözüň görüp durandygy hakda pikir et, Alla seni körlük apatyndan gorap ýör. Sagdyn süňňüne seret, Alla seni pislikden, heýwereden abat saklap ýör. Akyl-huşuňa, aňyňa göz aýla, Alla seni öz akylyňda, öz aýagyňda saklaýar, dälimejnun, akylyňdan azaşan etmändir ahryr.

Bir gözüne derek daglar ýaly altyn hödürleseler çalşarmydyň? Eşidiş ukybyňa derek gowak doly kümüş tekliş etseler satarmydyň? Diliňe derek bag-bossanly, gül-çemenli köşkeri satyn alyp, lal galasyň gelermi? Gatbar-gatbar merjen monjuklara, dür dänelerine derek golak galasyň gelermi? Sen şeýle bir bol-telki nygmatyň, jan saglygynyň içinde ýaşaýarsyň, ýöne bu zatlara ähmiýet bermeýärsiň. Elmydama aladaly, ünjüli, gaýgy-gamly, tukat gezip ýörsüň. Saçağyňda ýyljak çörek, howzuňda sowuk suw, düşegiňde rahat uky, süňňünde saglyk barka, özüňde ýok ýa-da elden gideren zatlaryň hakda uly pikir edip, özüňde bar zatlar üçin şükür etmeýärsiň. Eliňde bagtyň açary, haýyrly işleri bitirmäge ukybyň, akylyň, Alla tarapyndan berlen zehiniň we ýene-de bähbitli birnäçe zatlar barka, maddy ýitgiler üçin ynjalykdan gaçýarsyň. Pikir et we şükür et! “Hatda özüňizde hem bihasap nygmatlar bardyr, siz ony henizem göreňzokmy, duýaňzokmy?”. Özüň hakda, maşgalaň, çagalaryň, öýüň, iş-amalyň, saglygyň, dostlaryň, töweregiňde öz dünýäň barlygyny akylyňa aýla we şükür et! “Allanyň nygmatlaryny bilip, soňra ony unudýan” adamlardan bolma!.

*****

Geçen geçdi

Geçeni ýatlap, geçmişiň hyýalynda gezmek, geçmişi yzyna dolajak bolmak, öten günün hesretine gyýlyp ýörmek akmaklyk we dälilikdir, erk-islegiňe tagna salyp, oňa kast etmekdir, häzirki durmuşyň ýoguna ýanmakdyr. Akyldarlar geçmişiň hasap depderini düýrleýärler hem-de ol hakda söhbet etjek bolmaýarlar. Ony ebedilik unutanlyk zyndanyna, açary ýitirilen gulpuň aňrsyna oklaýarlar. Perwaýsyzlyk türmesinde goluny, aýagyny berk gandallap goýýarlar we ol ýerden çykarmak hakda asla pikirem etmeýärler. Ol hiç hili yş we ýagtylyk görmän, şol ýerde galyberýär. Sebäbi ol gutaran, geçen zat. Gaýgy-gam ony yzyna gaýtaryp bilmez. Pikir-alada ony dikeldip bilmez. Ünji-oý ony sagaldyp bilmez. Hasratam ony gaýtadan direldip bilmez, sebäbi ol indi ýokluk, bolmajak, dolanmajak zat.

Geçmişiň garabasmasyňa berilme we ötegçi kölegelerde saklanma. Özüni geçmişiň salgymyna kowalamakdan halas et. Derýalary gözbaşyna, Güni dogýan ýerine, çagany enesiniň göwresine, süýdi göwürslere, gözýaşlary göze tarap yzyna öwürmek isleýärmiň?! Gaýdyp dolanmajak zatlaryň hyýalynda gezmek, bolup geçen zatlary gaýta-gaýta pikiriňde göterip, ahmyr çekip, ötenin oduna örtenip ýörmek – gynançly, gorkuly, eýmendiriji, haýykdyrjy ýagdaýdyr.

Düýnki günün depderlerini okasaň, bu günüňi elden giderersiň, yhlasyňy dyrpytrak edersiň, häzirki sagatda bitirmeli zatlaryňa hötde gelip bilmersiň. Allatagala öten kowumlary we olaryň eden işlerini ýatlap “Olar eýýäm geçip giden kowum” diýip aýtdy. Iş soňlandy, wagt gutardy. Zamanaň göwresini uzaltmak üçin amalyýet geçirilmeýär, operasiýa edibem, döwri dolap bolanok. Müň tilsim ulanybam, taryhyň çarhyny yzyna dolamak mümkin däl. Ol gitdi.

Könäniň küýüne berlip, geçeni yzyna dolamak isleýän adam öň üwelen uny gaýtadan degirmene guýýan adam ýalydyr. Agaç üpüllerini gaýtadan ýonmak isleýän neçar mysalydyr. Geçmişine gözýaş dökýän adam hakda gadymdan bäri aýdylýan bir söz bar: “Merhumlary göründen yzyna çykarjak bolma” diýilýär. Haýwanlaryň diline düşgür adamlaryň biri: “Sen näme üçin beýleki haýwanlar ýaly gäwüşäňok?” diýip eşekden sorapdyr. Eşek: “Men ýalan, esassyz hereketleri halamaýaryn” diýip jogap beripdir.

Biziň özümizi dürsemegimize bökdençlik döredýän, ejizlige salýan esasy kynçylyk şu günümüzü unudyp, geçmişiň pikirlerine aşa köp bermegimizdir. Owadan köşklerimize biperwaý bakýarys-da, döwür köprülerde nazarymyzy egleýäris, ýöne yns-u jynlar birigip, bir hörpden gopsa-da, olar geçmişi yzyna dolap bilmezler. Bu bolmajak zat.

Öňe gidilýän ýolda adamlar yzyna garajak bolmasyn, ýeňsesine tiňke dikip durmasyn. Ýel elmydama öňe tarap öwürýändir. Suw öňe tarap akýandyr. Kerwen öňe tarap ýöreyändir. Sen durmuşyň bu däbine ters hereket etmegin.

***

Tankyt-teýenä döz gelmek

Gününden nägile, Allanyň berenine näşükür, nygmata bigadyr adamlar rysgal beriji we etjek işini anyk bilýän Beýik Ýaradandan hem närza bolup, Biribardan zeýrenýärler. Ýeri, onsoň ýazygy, günäsi çökder bolan ikimiz ýalylar şeýle adamlardan nämä garaşsyn? Olara gulak gabartjak bolsaň, onda durmuşyňy uruş bilen ötürmeli bolýarsyň. Olaryň ajy, hiç hili rehim-şepagaty, geçirimliligi, pälinden gaýtmyşy bolmadyk tankydy bilen ýüzbe-ýüz bolarsyň. Sen olaryň bilkastlaýyn we öň torç edilen sapaklarynyň öňünde döwürleriň? Bilgeşleýin kemsitmelerine çydam etmän, ejizlärmäň?

Sen eliňden gelen ýagşylyklary edýärkäň, mätäçlere ýardam goluny uzadýärkäň, gurýärkäň we özgelere enaýy pikirleriň bilen täsir edýärkäň, şugla saçýärkäň, öwüşginiň barka, beýle gyýagöz tankytlar dowam eder durar. Ýeriň ýüzünde bir döle ýasap içine girmeseň ýa-da bir başgançak tapyp, asmanlara galmasaň, adamlaryň teýeneli sözlerinden, hak-u nähak ýazgarmalaryndan halas bolup bilmersiň. Bu zeýilli adamlaryň arasynda gezip ýörseň, olar seniň ýüzüň gussaly bolmagyny, gözleriň ýaşaryp durmagyny islärler, ukusyzlyk ejirini çekmegiňe garaşyp gezerler. Ýogsam bu zatlardan olara jinnek ýaly bähbit hem ýokdur.

Ýeriň üstünde oturan adam ýykyлмаýar. Adamlar öli maslyga kesek atmaýar, ýöne olaryň saňa welin gahary geler. Sebäbi sen adamkärçilik, haýyrsöýerlik, edep-tertiplilik, ylym-bilim, baýlyk babatda olardan üstün, olardan ýokarda, olardan beýik sen. Olaryň arasynda sen, hamana, müýnli bir adam. Tä özüňe berlen zehinleri, üşükleri, akyl-ukyplary, Allanyň bagyş eden nygmatlaryny terk edýänçäň, ähli öwgüli häsiýetleriňi taşlaýançäň, ähli asylylyk manylaryňy ýitirýänçäň, bu artykmaçlyklardan ýüz öwürýänçäň, ýalaňaç, bigörk we bibaş bolup galýançäň, olar seniň “tobaňy” kabul etmezler. Hawa, akylsyz, tentek, gugaryp galan, argyn, ýadaw bolup galaryňa garaşarlar. Bu hut olaryň isleýän zady. Şeýle bolsa, olaryň teýeneli sözlerine, tankytlaryna, kemsitmelerine, hyşy-wyşylaryna döz gel. Çydamly bol, beýik bolarsyň. Gaýalar ýaly dym, haýbatly bolarsyň. Depäňden inýän doly däneleri hem saňa gelip urlanda, özi döwülsin dursun. Mäkämlik, sarsmazlyk, ýanbermezlik beýikligiňi, başarnygyňy we barlygyňy saklap galmak üçin zerurlykdyr. Eger-de sen bu zeýilli adamlaryň boş gürrüňlerine gulagyňy gabardyp, olaryň hörpünden gopjak bolsaň, öz arzuwlaryňy däl-de, olaryň matlaplaryny hasyl etjek bolsaň, onda durmuşyňy bulandyryp, ömrüňi çaña garmaly bolarsyň. Heý, adam ogly, olara görä gopma-da, elmydama ýagşy niýetde, ýagşy amalda, ýagşy edepde bol. Olardan ýüz öwür we olaryň edýän hile-mekirliklerinden hiç wagt howatyrlanma. Ynsan gatnaşyklary sözlüginde olaryň bu bişeykel tankytlary köpçüligiň saňa bolan hormaty hökmünde terjime edilýär. Jemgyýetdäki ornuňa, agramyňa görä hem seniň tankydyň, teýenäň artar durar.

Sen hiç mahal olary agyzzyryklap (agzyny baglap) bilmersiň. Dillerini daňyp bilmersiň. Ýöne sen olaryň teýenesini, tankydyňy öz hoşgylaw häsiýetiň, haýyr işe yhlasyň, olaryň sözlerine bolan biperwaýlygyň, gürrüňlerine üns bermezligiň bilen ýere depin edip bilersiň. Artykmaç gylyk-häsiýetleriň, haýyr-sahawatlaryň, şähdaçyk gülerýüzlüligiň bilen, gowy häsiýetleriňi has köpeldip, egri ýerleriňi düzetmek arkaly, olaryň hindi burçy ýaly ajap duran agyzlaryna suw sepip bilersiň. Eger-de sen ähli adamyň ýanynda salykatly, hiç kimiň göwnüni ýykmaýan, ähli nogsanlyklarkdan sap adam bolmak isleseň, sen bu maksadyňa hiç wagt ýetip bilmersiň. Bu seniň bolmajak zady isleýändigini aňladýar, çünki ähli adamlaryň göwnünden turmak mümkin däl.

***

“Her bir kynçylygyň ýanynda ýeňillik bardyr”

Eý, adam ogly, açlygyň soňunda dokluk, teşneligiň soňunda ganmaklyk, ukusyzlygyň soňunda rahat ýatmaklyk, hassalygyň soňunda saglyk bardyr. Gaýyp adam gaýdyp geler, azaşan ýoluny tapar, kynçylyklar çözüler, tümlük perdesi syrylar. “Belki, Allatagala bir üstünlik-ýeňşi ýa-da öz ýanyndan bir ajaýyp işi hasyl eder”.

Gijelere buşla, agaryp gelýän daň bu garaňkylygy daglaryň başyna we jülgeleriň törüne umma kowar. Gaýgyly bendä buşla, duýdansyz şatlyk ýagtylyk tizliginde, göz ýumup-açasy salymda gelýändir. Halys eňki agan (çöken) adamlara buşla, olar üçin gizlin (inçe) lutfy-kerem, olaryň aladasyny edýän mährem, mylaýym aýa bardyr.

Uzalyp-uzalyp, ymgyr-ymgyr bolup ýatan çägelikleri görseň, bilgin, olaryň aňyrsynda ýaşyl begres atynyp oturan bossanlyklar we goýry saýalar bardyr.

Çekilip-çekilip, dartylyp barýan ýüpi görseň, bilgin, ol hökman üzülýändir.

Gözýaşaýyň soňunda ýylgyryş, gorky sowlansoň, arkaýynlyk, dowul ýatyşansoň, ynjalyk bardyr.

Asmana çabrap duran ýalyn Ybraýym Halylullany ýakmady, çünki Beýik Perwerdigäriň ylahy enaýaty oňa çykalga-penjire açdy. Ol oda “Ybraýym üçin sowuk we salamat bol” diýildi, bes, ýanyp duran ot gülzarlyga öwrüldi.

Çyrypnyň ýatan deňiz Musa Kelimullany ýuwutmady, çünki onuň ýüreginden çykýan ses batly we ynamly ýaňlanýardy: “Ýok, çünki meni dogry ýola gönükdirýän Perwerdigärim meniň bilendir”. Deňiz ikä böwsüldi, ötere ýol açyldy, bular halas boldy.

Gowakda gizlenen hezreti Muhammet resulalla öz ýoldaşyna “Senasy beýik ol Perwerdigär biziň bilendir” diýip, ýoldaşyny köşeşdirdi. Olar şeýdip howpsuzlyga, gutulyşa we rahatlyga gowuşdylar.

Wagtlaýyn kynçylyklaryň ýesiri we ötegçi ýagdaýlaryň guly bolýan adamlar, durmuşda kynçylykdan, agramçylykdan, darlykdan, argynlykdan, ysgyn-mydersyzlykdan başga zady görmezler. Sebäbi bular diňe jaýyň diwaryny we howlynyň girelgesini görýärler-de, durýarlar. A-how, adamlar, görünmeýänem bolsa, gapy bar bolsa, aňyrsynda bir zadyň hökman bolaýmalydygyna akyl ýetiriň, aň ediň, göz aýlaň ahyry. Batly pikirleriň jylawyny şol diwarlaryň aňyrsyndaky zatlara tarap gönükdiriň.

Onda, adam ogly, biderek ýere howsala düşme, şol bir ýagdaýyň elmydama dowam etmegi mümkin däl. Şatlyklara garaşyp gezmegiň özi ybadatdyr. Günler ötegçi, döwür çalşagan, gijeler syrly, gaýyp zatlaryň üsti örtülgi. “Alladan başga hiç kim hiç zat bilmez, hiç kim hiç zada kepil geçip bilmez”. Ähli zady adyl çözüji Alla her gün öz ornundadyr, belki, Allatagala mundan soň has haýyrly işleri hasyl eder, elbetde, her bir kynçylygyň ýanynda ýeňillik (hezillik) bardyr, her bir kynçylygyň ýanynda hökman ýeňillik bardyr.

***

Garantga bolma!

Özgeleriň şahsyýetini özüňe köýneklik edinme. Gaýrylaryň donuna bürenme! Örän köp adamlar özgelere meňzejek bolup, özlerni, öz seslerini, owazlaryny we hereketlerini, öz kelamlaryny, öz ukyp-başarnyklaryny, öz zehinlerini, özlerni mahsus we mynasyp gelýän hal-ýagdaýlaryny ýatlaryndan çykarýarlar. Şeýdibem barlygyň ýok bolmagyna, çüpremegine, rehnetiň mähnete öwrülmegine sebäp bolýarlar.

Adam atadan iň soňky ýaradylan adam balasyna çenli keşp, görk we häsiýet babatda biri-birine gabat gelen ýekeje adam hem ýokdur, ýeri, onsoň olar ukyp-zehin, başarnyk, gylyk-häsiýet babatda meňzeş bolar öýdýäňizmi?

Sen taryhda deňi-taýy bolmadyk we geljekde hem meňzeşi bolmajak aýratyn bir şahs.

Sen Myratdan, Omardan bús-bütün tapawutly adam, şonuň üçin özüňi olara öýkünmek, kesekä meňzejek bolmak, olaryň keşbinde eräp gitmek arzuwlarynda janlandyrma.

Sen öz zehiniňe we tebigatyňa dolan! “Adamlaryň her biri öz güzerini, nireden suw içmelidini (özlerni degişli suwy) bilýändir”, “Ähli tarapa öwürýän Oldur, elmydama haýyrly zatlary saýlap alyň”. Ýaradylyşyň ýaly ýaşa, sesiňi üýtgetme, äheňiňe bat berme (çalyşma), ýöreýşiňi bozjak bolma, özüňi arassa pikirler bilen terbiýele, ýöne hiç haçan özlügiňi inkär etme we erkinligiňi elden berme.

Seniň özboluşly tagamyň, özboluşly reňkiň bar. Biz seni şol tagamyňda, şol reňkinde – öz ajaýyplygyňda görmek isleýäris. Sebäbi sen şeýle ýaradylypsyň we biz seni hut şonuň ýaly gowy adam diýibem tanaýarys. Hiç biriňiz ýat eşige bürenen garantga bolmaň.

Adamlar tebigaty boýunça daragtlara meňzeýär: süýji we turşy, uzyn we gysga, goý, olar şeýle hem bolsunlar. Eger badam bolsaň, behä öwrüljek bolma. Sebäbi seniň owadanlygyň, jemalyň we gymmatyň seniň badamlygyňda jemlenip dur. Biziň dürli reňkdeligimiz, dürli dilde gürlýänligimiz, dürli başarnyklara hötde gelýändigimiz, dürlüçe güýç-kuwwatlydygymyz Ýaradanyň aýdyň alamatlarynyň biridir. Allanyň alamatlaryny inkär etmegin (ýoýmagyn).

***

Gamgyn bolma! Çünki sen düýn gynanyp-gyýlyp, darygyp gördüň, saňa gara şaýlyk haýry degdimi? Ogluň işi ugrukmady, gynananyň bilen, üstünlik gazandymy? Ene-ataň aradan çykdy, öte gyýlanyň bilen, yzyna direlip geldimi? Söwdada çökdüň, gaýga çümdüň, daryganyň bilen, ýitgiler girdejä öwrüldimi?

Gamgyn bolma! Sen bir bela-beter üçin gama batdyň, gaýta esse-esse dert gazandyň. Garyplygyňa gyýyldyň, gaýta artykmaç gaýgy-gussa çolandyň. Görip-bahyllaryň her bir sözi üçin ejir çekdiň, şeýdibem olaryň heşelle kakmagyna kömek etdiň. "Bir ýaramaz iş ýüz beräýmesin" diýip, dowla düşüp, hasrata batdyň ýördüň, emma ol bolmady. Gury örteneniň galdy.

Gamgyn bolma! Kalbyňy gaýgy-gam, dargursaklyk eýelän bolsa, giň howlynyň, görmegeý ýanyoldaşyň, bol-telki malyň, abraýly wezipäniň, asylly-terbiýeli perzentleriň berýän ýakymyny, lezzetini asla duýup bilmersiň!

Gamgyn bolma! Gaýgy-gynanç süýji suwy şerebe, gül gozasyny türşek, bagbossanlygy gök gögermez düzlük, durmuşy bolsa çydap bolmajak zyndan edip görkezer.

Gamgyn bolma! Şükür et: iki gözüň, iki gulagyň, iki dodagyň, iki eliň, iki aýagyň, bir diliň bar - sag-salamat. Günüň ganymat, ýurduň abat, süňňüň gurat. Ýeri mundan soň: "Perwerdigäriňiziň haýsy bir nygmatyny inkär etjek bolýarsyňyz?".

Gamgyn bolma! Arassa ynanç-ygtykadyň, ýatyp-öryän öýüň, iýere döwüm çöregiň, içere arassa suwuň, geýere egin-eşigiň, mährini berip duran ýanyoldaş-hemraň bar, ýeri, nämä darygyp, gynanýarsyň?

Bu gün seniň günüdür

Sen her gün hakda şeýle pikir et!

Säher bilen sag-aman ören bolsaň, garaňky agşamynyň aladasyna baş agyrtma. Sen diňe şu günüňi bilip ýaşa. Haýry-şeri geçip giden düýn barada hem, heniz gelmedik ertir hakda hem agyr oýlara batma. Bu gün seniň üçin dogdy. Bu gündiz seniň üçin ýagtyldy. Sen bir günlük ömür berlen adam mysaly hereket et. Şu günde bitirjek işleriňi ebedilik durmuşyň maýasy hökmünde gör. Sen şu gün bilen dogulmaly, şu gün bilenem ýaşamaly, şonda seniň durmuşyň geçmişiň galagolply gyk-wagyna, gaýgysyna, gamyna büdremez. Geljegiň howsalalay göz önüne getirmelerinden, gorkuly salgymlaryndan, heniz bolmadyk we aslynda hem bolmajak ýasama tümlüklerinden dowla düşmez. Diňe şu günüň üçin yhlas et! Sebäbi bu gün seniň üçin! Bu seniň günüň! Ähli hyýalyňy, ünsüňi, oýlap tapyjylygyňy, pikirleriňi, aň zähmetiňi we yhlasyňy diňe şu gününe gönükdir. Sen hut şu gün üçin hökman namazyňy köňlűň bilen berlip oka, kitabyňy düşüňip we amal edip oka, çuňňur oýlan, ýüregiňi dolduryp zikir et. İşleriňde sazlaşygy sakla, ýagşy gylykly we kysmatyňarazy bol, geým-gejimiňe üns ber, bedeniň sagdynlygyny sakla, köpe bähbitli işiň başyny tut.

Seniň ýaşayan şu günüň seniň günüdür. Sen bu günüň sagatlaryny bölüşdir. Onuň minutlaryndan ýyllary, sekuntlaryndan aýlary ýasa. Bu günde ýagşylyk tohumlaryny ek. Abraýly işleri ornaşdyr, sogaply amallary ýola goý, haýyr işi ugrukdyr. Şu gün günäleriň ötűlmegini dile. Perwerdigäriňi ýatla. Gozganmaga, hereket etmäge, çynlakaý işlemäge taýýarlan. Şu günüňi şatlykly we şadyýan, asudalykda we arkaýynlykda geçir. Şu günki rysgyňarazy bol. Ýanyoldaşyň, çagalaryň, wezipäň, öýüň üçin, ylmyň we ýeten derejäň üçin şükür et – Allanyň sözleri ýadyňda bolsun: “Berenlerimi al we şükür et”. Sen bu günü gaýgy-gamsyz, darykmasyz, öýke-kinesiz, ýaramaz niýetsiz we görüplik etmən geçir.

Sen ýüregiň törüne, kalbyň tagtasyna, hatda oturýan stoluňa hem bir bölek jümläni ýaz “Bu gün seniň bagtly günüdür”. Sen şu gün mele-myssyk çöregi iýýän bolsaň, düýn iýlen gaty çörek nädip zeled bersin ýa-da gelerine garaşylýan, ýöne heniz gelmedik ertiriň çöregi zyýan edip bilermi? Eger şu gün ýakymly, ýokumly we dury suw içýän bolsaň, näme üçin düýnki günüň duzly, läbik suwuny ýatlap, birahat boljak ýörjek? Ýa-da ertiriň gyzgyn suwuny göz önüne getirip, örtenjek oturjak?!

Sen bu polat, gaýduwsyz, çydamly, dözümlü erkiňe ýüregiň bilen ynansaň, “Ol bagtly güne çenli ýaşap bilmerin” diýen batyl garaýşy dyza çökerersiň. Şol pursatda şu günüň her bir pursadyny öz dünýäňi gurmagyň, özlügiňi berkitmegiň, ukyp-zehiniňi ösdürmegiň, ruhuňy taplamagyň, nebsiňi päklemegiň ugruna bagyş edersiň. Her pursady netijeli ulanmaga çalşarsyň. Sen özüňe aýt: “Gel, şu gün: gowy we ýakymly gürlemäge endik edeyin, paýyş sözleri dilime almaýyn,

çylkasyz gürlemäýin, sögünmäýin, gybat etmäýin. Gel şu günlükçe: öýümi we iş stolumy tertibe salaýyn. Özüme agram salmazdan, duýgularymda büdremezden, şu günün işlerini höwes bilen ýerine ýetireýin. Bu nyzamlylyk we tertiplilikdir. Men diňe şu günüm üçin ýaşaýyn! Şu gün ýuwunaýyn, bedenimi arassalaýyn, özüme seredeýin, üstüme serenjam, syratyma üns bereýin. Ýöreýişimde, gürleýişimde, her bir hereketlerimde sazlaşygy, sypaýylygy we syrdamlylygy saklaýyn.

Diňe şu gün üçin Perwedigärimiň tagaty üçin yhlas bilen ybadat edeýin. Borçlarymy (namazlarymy) kâmil we doly ýerine ýetireýin. Nepil namazlaryny hem okaýyn. Kurana berileýin. Kitaplaryma göz aýlaýyn. Gymmatly maglumatlary belläp alaýyn. Peýdaly kitaplary okaýyn.

Diňe şu gün üçin ýaşamaly bolsa, goý şeýdeýin. Gel, şu gün ýüregime mertebe nahallaryny oturdyp, haýyr hasylyny gämikledeýin. Ol ýerdäki şer daragtyny we onuň ulumsylyk, özüňe göwnüýetijilik, ikiýüzlülük, görüplik, kineçillik, içi kitüwlilik, gözboýagçylyk, zannyýamanlyk ýaly tikenli şahalaryny köki bilen sogrup çykaýyn.

Men şu gün özüme peýda bermek, ýagşylyk etmek üçin ýaşaýyn. Her kese haýyr-yhsan, gözəl işler edeýin. Syrkaw-hassalaryň halyny soraýyn. Kazasy dolanlaryň, jynazasyna görüneýin. Azaşanlara ýol görkezeýin. Açlary doýraýyn. Gaýgyly adamlary gaýgysyndan açaýyn. Naçar-mazlum bilen bile duraýyn. Ejize şepagat edeýin. Agyr güne uçranlara duýgudaşlyk, teselli bereýin. Alymlary hormatlaýyn. Kiçilere rehim edeýin, ululary sylaýyn.

Diňe şu gün üçin ynam bilen ýaşaýyn, diňe şu gün üçin yhlas edip işläýin.

Eý ötüp giden, tamamlanan, ýok bolan geçmiş. Sen şol batan günün ýaly bolup meniň dünýämden, aladalarymyň arasyndan aýrylyp ötägit. Men seniň üçin aglamaryn, gideniňe gözýaş dökmerin. Mundan soň seni ýatlap durandygymy bir gezegem görmersiň. Sebäbi sen bizi taşlap, bizi terk edip, bizden uzaklaşyp gitdiň we biziň ýanymyza indi ömyralla hem gaýdyp gelmersiň.

Eý gelejek! Sen heniz gaýyp älemde, men hyýaly arzuwlar we garabasma düýşler bilen iş salyşmaýaryn. Men özümi heniz bolmadyk, belki-de, asla bolmajak gorkulara, howsalalara eýeletmerin. Men heniz ýaradylmadyk zatlary tapmaga, almaga howlukmaryn. Sebäbi ol heniz ýaradylmadyk zat, ol entek aslynda ýok we hiç ýerde ýatlanylmaýan zatdyr.

Şu gün seniň gününňdir, eý ynsan! Durmuşy hakyky öz ajaýyplygynda we gözelliginde görmek isleýän adamyň bagtyýarlyk sözlüğindäki iň owadan jümleler şular bolmalydyr: Bu gün seniň gününňdir! Sen ony diňe gowulyk we gözellik bilen ötür! Diňe şu günün üçin yhlas et, çünki bütün gelejek her günki “şu günlerden” ybaratdyr.

Kysmat we takdyr

“Zeminde we siziň özüňizde ýüz beren her bir bela-beter, size inmezinden owal Kitapda ýazylandyr”. Galamyň syýasy gurady, sahypalar ýokary agdaryldy (göterildi, ýapyldy), iş bitdi, takdyrlar ýazyldy. “Aýt: Allanyň ýazanyndan başga zat alnymyza gelmez”. Saňa sataşan zat, azaşyp ýa çawyp düşen dälidir. Haýsydyr bir zadyň ýalňyşyp saňa inmäge haky ýokdur.

Şu mäkäm ynanç (akyda) ýüregiňde ornasa, wyždanyňda (ynsabyňda) berkese (karar tutsa), belalar peşgeşe, kynçylyklar serpaýa (mähnet mihnata) öwrüler. Durmuşda bolup geçýän her bir waka-hadysa seniň döşüňe dakylýan öorden-medaldyr “Allah kime ýagşylyk etse, şony hem...ýusyň minhu”. Şonuň üçin agyry-dert, biynjalyk we kesel, ýa-da ýakynlaryňdan biriniň ýogalandygy üçin, ýa-da mali ýitgileri, ýa-da ýangyna uçran emäkleriň üçin çuňňur hasrata batyp oturmagyn. Bu zatlarayň ählisini Allatagala owal anyk kesgitledi – takdyr etdi. Kaza onuň daňysyny çözdü (ýazdy). Saýlaw-ygtyýar bolsa munuň ýaly: ähli gowy (haýyr) zatlar Allanyň elinde, sabyr edeniň üçin saňa sogap-ejr bar, üstesine günäleriňden hem ýülünýärsiň. Başy derde sataşan adamlara mübäreke bolsun – olaryň bu zatlara bolan sabyry we alýan hem berýän, saklaýan hem goýberýän Alladan razylygynyň haky üçin (tükeniksiz sogap bardyr) “Bularyň näme edendikleri soralmaz, emma olar soralar”.

Takdyra ynanyp, ýazgyda ymykly bil baglaýançaň, seniň degnalaryň (nerwileriň) köşeşmez we nebis bilbilleriň ynjalyk tapmaz. Saňa gabat gelmeli zatlar hökman sataşar, sen munuň üçin özüňi hasrata taşlama, sen bu zatlar sebäbi galam gurady, ol indi owalky ýazgyny üýtgedip bilmez, düzedip bilmez. Ýykylyp barýan diwary duruzmak, akyp duran suwuň öňüni bekleme, ösüp duran ýeliň ugruny bökdemek (ýeli öwürmekden saklamak), aýnany döwürlemekden saklamak elimden gelýär diýseň, örän ýalňyşarsyň. Bu zatlar, seniň-meniň islegime garamazdan, dogry dälidir. Takdyr edilen muňa hökman uçar, kaza sümme geçer, ýazgyt çözüler (ýaýylar, ýazylar) “Islänler ynansyn, islänler ynanmasyn” (“Hala ynanyň, hala ynanmaň”).

Agy-eňrew, ýagaryş (tezemmur), taňrygarganlyk esgerleriniň otly çirtmegi boýnuňdan ilmäňkä, takdyra boýun bol. Ökünç silleri degre-daşyňy doldurmanka, ýazgydy boýun al. Onda, dürli sebäplere daýanyp, ýüzlerçe hileleri, ýollary ulanybam, ýene-de halamadyk zadyňa uçrasaň, bil, bu gutulgysyz ýazgytdyr, hökman bolaýmaly zatdyr, onsoňam hiç haçan “eger şeýden bolsam, şeýle-şeýle bolardy diýmegin. Gaýta “Allanyň takdyr edenidir. Alla nämäni halasa, şol hem bolar” diýginiň.

Gelýänçä, geljegiň gaýgysyny etme!

“Owaldan takdyr edilen iş öz sagadynda ýüze çykar, öz wagtynda hem geler, ony öň getirjek bolup gyssanmaň” diýilýär. Wakalardan öňe düşjek bolma. Howlukmaçlyk etme, eýsem, sen (gyssanmak bilen) ene göwresinde süňni kemala gelmedik çagany wagtyndan öň düşürmek isleýärmiň? Heniz bişmedik miweleri ýolmak isleýärmiň? Ertir heniz ýok zat, heniz onda hakykylygam, barlygam, tagam-ysam, reňkem ýok, häzirlilikçe ol ýok zat. Onda biz näme sebäpli ýok zat üçin oýa batyp, oda çümýäris? Onuň “bela-beterlerini” göz önüne getirip, gorka gaplanýarys? “Hadysalaryny” önünden alada edýäris? Bir ýaramaz waka gopar öýdüp garaşýarys? “Bizi bu muşakgatlyklardan penalajak tapylarmyka ýa oňa ýüzbe-ýüz durarmykak?” diýip, ynjalykdan gaçýarys. “Ol şatlykmyka ýa şowsuzlymyka?” diýip, howsala düşýäris. Bu pikirlere berilmezinden öň bir zady bilmek wajyp: gelejek heniz gaýyp älemde, ol ýeriň ýüzünde ýok we entek ýere gelip ýetmedik zat. Onuň özi gelmese, köpri bilen ol ýere – geljege aşyp bolanok. Ýeri, köpri hem bar diýeli, biziň köprüä ýetjekdigimize, ondan sag-aman aşjakdygymza kim kepil geçip biler? Birdenkä biz köprüä ýetmän togtasak? Ýa-da ýeten badymyza, köpri ýumrulyp aşak inse?! Belki-de, köprüden sag-aman ötüp, ertire aşarys?..

Adam aňynda geljek hakda pikirlenmek we gaýyp älemiň kitabyny açmak üçin örän giň meýdan, giň mümkinçilik bar. Biz bolsa şol mümkinçilikleri, şol giňişligi bolar öýdülýän howsalalardan, hokgalardan, haýpygeleiji ýagdaýlardan, birahatlykdan doldurýarys. Bu bir tarapdan ýasama gorky, beýleki tarapdan ýamanlyga bolan tamakinlige ýorulýar. Tamakinlik bolsa şerigat taýdan hem, akyl taýdan hem ýazgarylýan hadysadyr. Ol kölegeler bilen göreşip ýa-da kowalaşyp ýörmek mysalydyr. Adamlaryň köpüsi geljegi aç, ýalaňaç, hor-homsy, keselçilikli, garyp-pukara, çykgynsyz ýagdaýlardan doly halda göz önüne getirýärler. Bu pikirleriň ählisi şeýtan medresesiniň aňlara ýollaýan ykrarnamasydyr. Ýogsamam “Şeýtan size garyplygy wada berer we gabahat işlere iteklär; Alla size magfyreti wada berer we beýik mertebeler eçiler” diýilýär.

Örän köp adamlar aglaýandyr, ýüzleri gussalydyr, näme üçin diýýäňizmi, ertir aýygaryn öýdüp, ýene bir ýyldan kesellärin öýdüp, ýene ýüz ýyldan kyýamat gopar, ýaşayyş tükener öýdüp aglaýarlar. Öz ömri gaýry biriniň (ýagny Allanyň) elinde bolan adam bolmadyk zatlar üçin howsala batmaga hakly dälidir. Adam özüniň näçe ömür sürjegini bilenok, şonuň üçin hem nämeler boljagy näbelli geljegi gaýgy etmeli dälidir.

Ertiriň özi ýanyňa gelýänçä, onuň pikirini terk et. Halys bolmasa, ol gelýän myhmany (ýagny geljegi) ýaramaz, oňaysyz pikirler bilen garşylama. Ertiriň kyssasy bilenem, gussasy bilenem işiň bolmasyn. Ertiriň “dartgynly” wakalary

üçin bu gün başyňy sämetme, sebäbi sen ilki bilen şu günüňi oňarmagyň aladasyny et.

Nämedir bir zada geň galjak bolsaň, öz pikirlerini, öz dünýälerini heniz günü dogmadyk, entek ýagtyylyk görmedik ertir üçin sarp edip, nesýe söwda edýänlere geň gal. Uzyn tamakinlikden häzir bol!

Hiç kimden taňryýalkasyna garaşma

Allatagala özüni ýatlamaklary üçin bendeleri ýaratdy. Şükür etmekleri üçin ýaradylanlaryň ählisiniň rysgyny ýetirdi. Emma bendeleriň köpüsi muňa biparh garap, rysgaly Alla däl-de, haýsydyr bir adam berýändir öýdüp pikir etdiler. Bu edilen ýagşylygy unutmaklykdyr. Ynsan nebsinde inkär edijilik, gadyrbilmezlik, jebir-jepa edijilik häsiýetler agdyklyk edýär. Sen nebsiňe gulak asma, diňe ýagşylyk et! Eger-de gозelligiňe gözleri gamaşýan we ony ykrar edesi gelmeýän, haýyr-yhsanyňy ýakyp-ýandyryp, dilde küle öwürýän, ýagşylyklaryňy unudýan, belki-de, saňa hile toruny taşlap, gizlin kituw manjanygynda oda oklaýan adamlara gabat geleniňde – ýan bermegin. Özi hem bularyň ählisi olara eden ýagşylygyň üçindir. Hatda olar Allanyň seni öz fazly-merhemeti bilen gurşandygy üçin hem içi kitüwlidir. Ýöne sen edýän ýagşylyklaryň bilen görnükli dünýäniň ýazgysynda parlak ýyldyz bolup dog. Gaýry biriniň gyýa bakjakdygyna garamazdan, sen eliňden gelen ýagşylygy et, özi hem diňe ýagşylyk et. Muňa kybap şeýle bir kyssa bar. Bir ata perzendini yhlasly terbiýeläpdir. Iýdirip-içiripdir, geýindiripdir. Aç-ýalaňaç, hor-har etmändir. Ylym-bilim beripdir. Ony ýatyrmak üçin, özi gijelerini ukusyz geçiripdir. Ony doýurmak üçin, özi ajygypydr. Oňa dynç bermek üçin özi ýadapdyr. Oglan murty tabap, ýigit çykypdyr. Goly berdaşlanyp, bilegi ýognapdyr. Soňra ol kakasyna azgyn it bolup darapdyr. Kakasyny kemsidipdir, äsgermändir, üstünden gülüpdür, ýaňsylapdyr, açykdan-açyk boýun towlapdyr. Musallat bolup ýetişipdir. Emma ata, yrýa bolandygyna garamazdan, perzendine siňdiren yhlasyna ökünmändir.

Özgeleriň ýagşylygyny basyryp, tebigata garşy gitmek isleýänler, özgeleriň erk-eradasyny ýumurmak isleýänler, köşeşiň, siziň olardan “ogurlan” zadyňyzyň öwezini Allatagalla tükeniksiz hazynasyndan doldurýandyr, egsilen yeriniň üstüni ýetirýändir.

Eý, ynsan, bu gyzgyn ýaňsylamalar we gyjالاتlar seni haýyr işi etmeklikden bökdemesin (saklamasyn), özgelere ýagşylyk etmekden sowaşdyrmasyn. Her gezek bir ýagşylyk edeniňde, özgelere taňryýalkasyna garaşma, gaýta ýagşylygy inkär edýän, gadyrbilmez adamlaryň tapjak bir hokgasyna garaş we hiç wagt olaryň bu etmişlerine janyňy ýakmagyn.

Ýagşylygy Allanyň haky-hormaty üçin et – islendik pursatda hem sen üstün gellersiň, sen beýik bolar durarsyň. Saňa gözüni ýumanlaryň, seniň belentligiňi görmezlige salanlaryň, ýagşylygyňy inkär edenleriň saňa birjik-de zeledi ýetmez, körlük – diňe batyl gözi göterip ýörenler üçindir. Ýagşylyk edýänligiň üçin – ýagşy adamlygyň üçin, ýagşyzadalygyň üçin begen we şükür et. Ýatla: “Berýän el alýan elden elmydama haýyrlydyr”. “Biz sizi diňe Allanyň haky üçin naharlaýarays, munuň üçin sizden hak-heşdegi hem, minnetdarlygy hem tama etmeýäris (islemeýäris)” diýilýär.

Akyldarlaryň örän köpüsi bu bibaşlaryň gadyrbilmezlik häsiýetini göre-göre geçdiler. Olar edil aýdylýan öwüt-ündewleri eşitmeýän, bilmeýän bir kowum mislidir. Gadyrbilmezler, ýagşylyga ýamanlyk bilen jogap gaýtarýanlar gözleri kör, gulaklary ker adamlara meňzedilýär.

Ol birine galam sowgat etseň, ol hem şol galam bilen sen hakda ýaňsylama ýazsa-da, argyn ýa-da agsak birine daýanary hem-de goýnuny kowary ýaly taýak berseň, ol hem şol taýak bilen kelläni ýarsa-da, bu zatlara geň galmagyn. Allanyň beren amanat janyny gadyrbilmezlik göwresinde göterip ýören bu zeýilli bihepbeleriň asyl bolşy şeýle. Olar saňa eçilen nygmatlary üçin Ýaradanyň özünden nägile bolup durkalar, senden, menden razy bolarlar öýdýärmiň? Hiç wagt ýan berme, ejizleme, elmydama ýagşylyk et, ýöne “Taňryýalkasyna” garaşma!

Ýagşylyk et – ýüregiňi giňelt

Gözel amal öz ady ýaly gözel, ýagşylyk öz däbi ýaly ýagşy, haýyr iş öz tagamy ýaly haýyryly. Özgeleri bagtly edip, özgeleri begendirmekden lezzet alýan ynsanlar bagtyň tagamly miwesini ilki dadýan adamlardyr. Olar eden haýyryly işleriniň hasylyny ir-u giç öz köňüllerinde, ahlaklarynda, wyždanlarynda taparlar we ýüreklerine ornan giňligi, ýazylganlygy, asudalygy hem-de rahatlygy duýarlar.

Eger bir alada daşyňy gallap alsa, bir mesele başyňa birahatlyk berse, kimdir birine ýagşylyk et, göwnüni göter – hökman şatlyga we rahatlyga gowşarsyň.

Mätäç-mahruma eliňden gelenini eçil, nāhak daralana üstün çykмага kömek et, gaýgylynyň derdini egis, ajy doýur, hassanyň halyny sora, argynlara daýanç bol – çar ýany bagt bilen gurşalan döwrana çümersiň, öňüňden-zyňdan boýuňa barabar döwletlilik taparsyň.

Haýyr iş hoşboý ysly atyr ýalydyr: ony göterýänem, satýanam, satyn alýanam bähbit tapýar. Ýürekden edilen ýagşylyklar bereketi bol dermanlyk otdur. Bu melhem oty haýyr-yhsandan bina bolan dermanhana kibi ýüreklerde bitýändir.

Bir çümmüjik göwni bar adamlara ýylgyryp habar gatmak, güler ýüzlülük bilen gürleşmek, gymmatlyklar äleminde sogaby artyp duran sadakadyr. Ýatla: “Doganyňa açyk ýüz bilen baksan bolmaýarmy?” diýilýär. Gyňyr ýüzlülük bolsa özgelere ýowuz urşy yglan eden ýalydyr. Onuň getirýän zeledini Alladan başga kesgitläp bilýän ýok.

Bir itiň bozuk gyzyň aýasyndan suw içmegi, ol gyza meýdany asman-zeminden giň bolan jennetlere girmek nesibesini (mümkinçiligini) berdi¹. Çünki sogabyň sahyby – Beýik Alladyr, ol Bagyşlaýjydyr we Geçirimlidir. Şükürlidir we Gözeldir, her bir gözelligi hem gowy görýändir, Ol baýdyr we öwgülidir.

Şowsuzlyk garabasmasy, geljegiň näbellilik gorkusy we ýerliksiz ünjüler zerarly dowla gaplanýan ynsanlar, geliň, ýagşylyk bossanyňa geliň, giriň, haýyr-yhsan saraýyna giriň we özgeleriň ýagdaýy hakda alada ediň: eliňizden gelýän bolsa beriň, günemaňyz ganymat bolsa, zyýapata çagyryň, ýürekdeş söhbet ediň, ýardam arka boluň, goldaw beriň, hyzmatyny, ýumşuny peslik bilmän, derdine-hyzmatyna ýaraň, şonda soz ajaýyp bagty hakyky öz tagamynda, öz reňkinde, öz sapasynda tapyp bilersiňiz.

---

¹Ahlagy ýaramaz gyzlaryň biri suwsuzlykdan ýaňa ysgyn-mydary galmadyk ite aýakgaby bilen suw içirendigi we ony teşnelikden halas edendigi üçin, ähli günäsi ötülipdir we ýalkanypdyr.

Boş wagty zähmet bilen doldurmak

Durmuşda öňlerine maksat goýmadyk, eli boş, işsiz, hünärsiz, başarnyksyz adamlar arhiwlere siňip galan çaň-tozanlar bilen barabardyr. Çünki olaryň aňlary, zehinleri boş.

Zehiniň iň hatarly halaty adamyň işsiz oturýan pursadydyr. Ol şol wagt sürüjisi bolmadyk we ýokary tizlikde öňe myçyp barýan ulaga meňzeş. Onuň iki-baka çaykanyp, kertden agdarylmagy hem ahmal.

Durmuşda işsiz, boş oturjak wagtlaryň ýüze çykسا, onda haýsydyr bir gaýgy-gamlara, aladalara, gorkulara taýýarlan. Sebäbi bu boşluk durmuş tekjelerine siňen, geçmişiň, häziriň we geljegiň ähli zyňyndylaryny saňa tarap magnit ýaly dartyp başlar welin, sen çykgynsyz bir ýagdaýa uçrarsyň. Saňa-da, özüme-de pent bolsun, bu batyl işsizlige derek netijeli bir amala meşgullan. Dynç almaklyga magrur bolma-da, zähmete daýan. Ýeri gelende ýatlasak, işsiz, boş oturmagam özüňi diri gömmekligiň gizlin görnüşidir, kem-kemden köşeşdiriji däri-derman (kapsula) bilen öz janyňa kast etmeklige barabardyr.

Boş oturmaklyk Çyn-Maçyn türmelerinde günäkäre berilýän, “haýal jeza” diýilýän azaba meňzeş. Bu ýerdäki bendileri turbadan käwagt bir damýan damjanyň astyna baglap goýýarlar. Indiki damja çenli garaşyp-garaşyp, bendi dälilik hetdine ýetýär.

Aşa rahatlyk – gapyllykdyr. Boş wagat – kesbine ussat ugurtapyjy ogrudyr. Seniň akylyň bolsa şol gapyllykda – aň garpyşygynda elden giderlen we parçаланan awdyr.

Onda, edil şu wagat ýeriňden galk-da namazyňy bitir ýa-da kitap oka, ýa-da tesbih aýt, ýa-da tebigata göz aýla, ýa-da bir zatlar ýaz, ýa-da iş stoluňy tertibe sal, ýa-da öýüň içerisini tämizle, ýa-da kimdir birine kömekleş, özgeleriň derdine ýara – ýöne boş oturma. Bu menden saňa pent bolsun!

Peýdaly işe güýmen we wagtyňy boş geçirmejek bol. Muňa derek dünýä lukmanlary saňa duýdansyz gelýän bagtyň 50%-ini kepil geçýärler. Daýhanlara, maldarlara, gurluşykçylara seret, edil bagtdan gözi ganana guşlar ýaly jürküldeşip, ruhy rahatlygyň we bagtyýarlygyň içinde aýdyma hiňlenip ýörendirler. Sebäbi olar elmydama bir hereketde, iş başynda, sen bolsa düşegiňde gözüň ýaşyny akdyryp, iki ýana agdarylyp, beýle bagtdan binesip ýaly ýatyrýň. Sebäbi sen özüňi boş wagtyň apysyna zäherledipsiň.

Turşy limondan datly şerbet ýasa!

Akylly, üşükli adam ýitgileri girdejä öwürýär. Nadan, nalajedeýin adam bir musallatdan iki mähnet ýasaýar.

As-Sarahsy guýynyň düýbüne taşlanyp, işsiz oturdy. Ol şol ýerde Yslam fykhyna degişli 20 jiltlik naýbaşy eserini ýazdy. Ibn Esiriň işinde bökdençlik ýüze çykdy, gazanjyndan mahrum edildi. Ol şol ýagdaýyndaka hadys ylmynda iň peýdaly hem-de ähmiýetli eserini ýazdy. Ibn Jewzi mejbury ýagdaýda Bagdady terk etdi. Ol ilinden aýralygynda Gurhan okamagyň ýedi usulyny özleşdirdi we bu ugurdanam ezberleriň, ussatlaryň biri bolup ýetişdi. Mälik ibn Raýba ölüm gyzzymasy degdi. Ol şol hassalygynda ýatyrka adamzady haýran eden ajaýyp kasydasyny ýazdy. Onuň bu kasydasy Abbasy döwründäki şahyrlaryň ählisiniň diwanyndan has artyk görüýändir. Abu Zueýb Hüzeliň perzentleri dünýäden ötdi. Ol perzentleriniň agsysyna Iliada bilen öleň ýazdy: Zamana oňa diň saldy. Aň oňa haýran galdy. Taryh oňa “aperin” diýdi.

Öňüňi gara bulutlar örtese, apy-tupan gurşasa, her bir zadyň gündogaryna bak. Garaňkylyga siňen Gün şol ýerden hökman dogýandyr. Biri saňa käse doly turşy limon hödürlese, sen oňa özünden bir bölek şeker at we datly limon şerbetini ýasa. Eger saňa ýylan sowgat etseler, onuň owadan gowuny (daşky hamyny) al we galanyny (gerekmejegini) taşla. Eger seni içýan çaksa, hiç wagt ýadyňdan çykarmagyn, ol ýylan zäherinden goraýan we ony sorup alýan iň ygtybarly serişdedir.

Hatda agyr, ýowuz günleriňden hem lezzet almagy öwren, lapykeçlige berilme, keýpiçag bol, sen şol gatylykda köpsanly gülleri, sümmülleri we jasminleri ýetişdirersiň. Ýatla: birbada nämedir bir zady halamazlygyň mümkin, aslynda, ol seniň üçin örän haýyrlydyr.

Fransuz ynkylabynyň önüsyraýynda iki sany tanymal fransuz şahyry türmä dykylypdyr. Olaryň biri ruhobelent, beýlekisi sussupes eken. Olaryň ikisi hem türmäniň penjiresinden kellelerini çykaryp, daşaryny synlamaga başlapdyrlar. Ruhobelent adam asmanlara, ýyldyzlara göz aýlapdyr we uludan demini alyp şatlanypdyr. Lapykeç adam aşak – batgaly ýollara seredipdir we aglapdyr. Her bir ýakymсыzlygyň beýle tarapyna göz aýlamagy öwren: hiç wagt arassa şer ýokdur. Gaýta, ujypsyz şeriň ýanynda hökman haýyr, gazanç, üstünlik we sogap bardyr

Göwnüň giň bolsun!

Üzňelik şerigat we sünnet tarapyndan ündelen dessur, ýöne nämelerden üzňe bolmaly? Ýamanlykdan we ýaman adamlardan, işýakmaz we aklyly ýeňil adamlardan, dawaçyl, şerçil adamlardan... -- bulardan üzňe boldugyňça, güýjüň-gaýratyň bir ýumruğa jemleniberer. Gyzgyn kelleler köşeşer. Akyl-huşuň ynjalar. Zehin-paýhasyň hikmet dürlerini tapar. Gözleriň magryfet çeşmesinden ganar.

Haýyr işden we ybadatdan sowýan her bir zatdan aýrylyşmak – üzňe bolmak ýürek lukmanlarynyň ýyllarboýy synap gören we ykrar eden, iň arzyly netijäni beren gerekli (eziz) dermanydyr. Men hem saňa şony salgy berýärim. Ýamanlykdan, gep-gybatdan, boş sözden-takaldan, hile-mekirlikden, pikirleriňi zaýalaýan we gorky galalaryny dikeldýän, ýalana garjaşyk gürrüňlerden gaça dur. Allaha tabynlyk, takdyra kaýylyk, zikir-sena, ündelen oňyn işler we sogaby artyk amallar bilen birik. Ylymly adamlar bilen söhbetdeş bol. Haýyr işe gołtgy ber. Işsiz, wagtyňy bimany ötürýän adamlar bilen oturma. Seresap bol, seresap bol: olardan kalbyň, bütin süňňüň bilen gaç. Ýalňyşlyklaryňy ýatla we toba et. Diliňi saklamagy öwren, şonda göwnüňem, öýüňem, dünýäňem giňär. Ýabany gylykly adamlar bilen garym-gatym bomak özüňe garşy rehimsiz söweş alyp barmakdyr. Göwnüňde mesgen tutan aram-asudalygy we arkaýynlygy düýbi-teýkary bilen aýyrmaga edilýän synanyşykdyr. Sebäbi sen ähmiýetsiz gürrüňler, arhiwdäki gahrymanlar, gara günler, heläkçilikler we kynçylyklar bilen gorkuzyp, ýürekleri dowla salýan ussatlar bilen oturyşýarsyň. Şeýdibem ajal gelmezinden owal günde ýedi gezek ölüp-direlýänsiň.

Şonuň üçin birje haýyşym, işiňe ýöneleniňde hem, öýüňe dolanaňda hem diňe ýagşy sözle we ýagşy işlere meşgul bol. Diňe gowy zatlaryň pikirini et. Şeýdeniňde ýüregiň öňki ýerine – öz ornuna, örküne barar. Wagtyň bihuda sarp edilmez. Ömrüň bimany ötürilmez. Diliň gybatdan, kalbyň birahatlykdan, gulagyň ýaman söz eşitmekden, zannyň betgümanlykdan aman bolar. Synanyşyp gör, basym göz ýetirersiň. Ham-hyýal bedewlerinde çarpaýa galýan we betniýetli hem-de maksatsyz märekäniň arasyndan özüne orun gözleýän adamlara bolsa “Hoş galyň” diýmek ýeterlikdir.

Göriplik etmäň!

Göriplik süňküňi dyngysyz gemirýän gurçuk ýalydyr. Göriplik süňňüňi berbat edýän ötüşen kesel mysalydyr. “Göribe rahatlyk ýokdur” diýilmeýärimi näme?! Ol mazlumyň geýimine giren zalymdyr. Guzy baganasyna çümen gurttdyr. Dostluk donuna bürenen duşmandyr. Aýtmandyrlarmy näme, Allanyň göribe daraýşynyň adyldygyna gara, görüp özüni gemrip başlaýar-da, ilki bilenem özüni heläk edýär.

Beýlekilere nebsimiz agyrmazdan öň, özüimize haýpymyz gelsin: görüplik etmäliň! Bu menden saňa pent bolsun! Sebäbi biz olara göriplik etmek bilen, öz etimizi alada-ünji bilen iýmitlendirýäris, ganymyzy gam bilen gandyryýarys, gözlerimiziň, gabaklarymyzyň uçan ukusyny bolsa beýlekilere mugtuna paýlaýarys.

Görüp gaty gyzgyn alawly peji ýakýan we soňra özi şoňa köýýän adam ýalydyr. Zäherlemek, hasrata batmak, sowulmaýan ünjülere berilmek görübiň öz rahatlygyny, owadan we ajaýyp durmuşynyň soňuna çykmak üçin özünden döredýän (gozgaýan) keselleridir. Görübiň belasy nämede? Ol ýazgyda garşy gitmekçi bolýar. Ýaradanyň adyl kysmatyna nägilelik bildirýär. Dessuryň öňünde özüni edepsiz alyp barýar. Ýol eýesine garşy gidýär.

Görübiň derdi bar, haýp, onuň bu dert üçin ýalkanjak gümany ýok. Görübiň belasy bar, haýp, bu bela üçin oňa sogap berlenok. Görüp soňlugy bilen bu ýyrtyk jindesinde heläk bolýança ýa-da adamlaryň ählisi Hudaýyň beren nygmatyndan boşap galýança, elmydama üznüksiz birahatlygyň içinde gezer.

Islendik adam bilen ylalaşyp, ýaraşyp bolar, emma görüp bilen dil tapyşmak hyllalladyr. Ýogsa-da, özüňe berlen nygmatlardan ýüz öwürseň, ukyp-zehiniňi peýdalanyň bilmeň, ýagşy häsiýetleriň soňuna çyksaň, mertebäňden taýyp düşseň, abraýdan aýrylsaň... görübiň azda-kände ynjalmagy mümkin. Görüp adam ini zäherli ullakan apy ýylan ýalydyr, bigünä birine neşterini sokmasa, ynjalýan dälidir.

Hergiz göriplik etme, rysgyňy, ömrüňi köýdürersiň! Görübiň hereketleri üçin hem birjikde dowla düşme, ol müň çyrpynany bilen ýazgydyňy üýtgedip bilmez. Almalysyny alarsyň, görmelisini görersiň. Her näme-de bolsa, görübiň şerinden goramagy üçin Alladan pena soramak ündelen öwütleriň biridir.

***

Igdesini iý, ýöne şahasyny döwme!

Mylaýymlyk, nirede bolsa-da, şol zada, şol ýere bezeg-zynatdyr. Onuň ýok ýerinde ýüzüň salyk, süňňüň sökel, ýollar köteldir. Ýüzlenilende ýumşak, gabat gelnende mähirli ýylgyryş, duşulanda birek-birege ýakymly sözler aýdylsyn. Bu häsiýetler bagt hüllesini egnine atan adamlaryň ýakasyndaky altyn jäheklerdir. Ol balara meňzeş adamyň ajaýyp sypatlarydyr: balary gowy zat iýýär, gowy zat taýýarlaýar. Şiresini sormak üçin gülüň üstüne gonanda hem onuň şahasyny döwmeýär. Il içinde aýdylyşy aly, igdesini iýiň, ýöne şahasyny döwmäň. Ilden haýyr tap, ýöne göwünlerine degme. Allatagala mylakatlylyga berýän mertebesini gedemlige, gödeklige berýän dälidir. Käbir adam bardyr, aýaklaryň şolara tarap ädilesi geler durar. Gözler onuň peýda bolaryna intizar. Ýürekler oňa teşne, göwünler ondan aýrylmaz, sebäbi olar sözlänlerinde hem, alyp berenlerinde hem, satanlarynda we satyn alanlarynda hem, gabatlaşanda we hoşlaşanlarynda hem mylakatly, mylaýym gürleýärler.

Dost gazanmak ýagşyzada adamlaryň tejribe mekdebinde ymykly öwrenilen dersdir, dessurdyr. Olar haýsy adamyň ýanyna baranlarynda hem ýüzleri nuranadyr. Ýanyňa gelseler güler ýüz we açyk göwün bilen garşylarlar. Ýanlarynda ýok wagtyň arkaňdan ýagşy dileg-doga ederler we seni sorap-idäp durarlar.

Bagtyýarlaryň üýtgeşsiz ahlak ýörelgesi bar. Olar elmydama “Has gowusy bilen jogap ber! Şonda öň siziň araňyzda öýke-kine, duşmançylyk bar hem bolsa, mundan soň ol edil ýürekdeş ýoldaş ýaly bolup galar” diýen söze uýýarlar. Olar göwünleriň öýke-kinesini özleriniň joşgunly mylakatlary, ýyly ýumşaklygy bilen sorup aýyrýarlar. Ýamanlyklary ýatlaryndan çykaryp, diňe ýagşylyklary ýatlarynda saklaýarlar. Gyýakly sözler olaryň hem duşundan geçýär, gulaklaryna ilýär, ýöne ýüreklerine girmeyär. Çünki, ýürege giren zady çykarmak kyn. Gaýta, hiç wagt haýry degmejek ol sözleri allowarra zyňyp, yzyna gaýtmaz ýaly, gitse-gelmeze ugradýarlar. Mylakatly adamlar özlerini rahatlyk içinde duýýarlar. Adamlar hem olardan baş-bitin arkaýyn, abadançylykda, sag-salamatlykda. Dost-doganlaryna dili we eli bilen salam berýän adam, özüne degişli bolmadyk zatlara el urmaýan adam belent häsiýetli hasap edilýär. Gaharlaryny saklaýan we adamlary bagyşlap bilýän adamlar mertebelidir. Arasyny üzenler bilen gatnaşyklary gaýtadan ýola goýmak, ýamanlyk ýä-da nähak daranlary geçirip bilmek, birwagt hakyňdan iýen hem bolsa, eliňe gelende eçilip bilmek ululykdyr. Buşluk, şeýle adamlara ynjalık, rahatlyk, asudalyk ýaly sogaby çalt berilýän zatlar miýesser eder. Birek-birege mylakatly boluň!

***

Durmuşy öz bolşy ýaly kabul et!

Durmuşy her kim özüçe düşünýär. Kimler üçin onuň lezzetleri basym tükenýär. Aladalar tiz ýadadýar. Ýüzleri gamaşdyrýar. Her günün özi mün öwsüp duran ýaly, hamana ähli zat gussa bilen ýugrulan, kösençlik bilen garylan ýalydyr. Kimiň ýanynda eglenseň, derrew göwnüňe degjek bir söz suňşurar: ene-ata ýa-da hossar, aýal, gaýyn-guda, dost-ýar, öý, ojak, wezipe, hünär... garaz, ilteşigiň bolan her bir adamda ýa-da ýagdaýda lapyňy keç edýän bir zatlary taparsyň. Käte zyýany-zeleli hem deger. Bu duýgulardan başbitin halas bolmak üçin ýekeje ýol bar: şeriň howruny haýryň salkynlygy bilen öçürmeli.

Her bir zadyň ikä bölünmegi, görnüş, topar babatda iki dürli bolmagy, haýyr we şer, düzüwülilik we bozuklyk, şatlyk we hesret... islendik zadyň ýanynda onuň gapma-garşylygy hem bardyr. Onda sen bu durmuşa birtaraplaýyn seretme. Eger bir tarapyna seretjek bolsaň, onda diňe gowy tarapyna üns ber. Hakyky öz bolşuň ýaly ýaşa, ham-hyýallara per berme-de, nusgalyk älemelerde ganat ýaý. Dünýäni, durmuşy hakyky öz bolşy ýaly gör (kabul et). Özüňi durmuş bilen sazlaşykly we utgaşykly ýaşamaga boýun et. Bu dürli öwüşginli we öwüşginli durmuş ahyry, haýsydyr bir dostuň ähli ýerde göwün diýeniňçe bolman biler. Işleriň biri pikir edişiňçe ugrukman biler. Eger päklik, kämillik we bäs-bütinlik ýaly sypatlar her bir zada mahsus bolsa, onda durmuşyň duzy-gyzygy gaçar ahbetin. Hat-da söýüpsaýlan ýanyoldaşyňam kämil bolman biler, ýöne hadyslaryň birinde “Mömin erkek ýanyoldaşyna käýinmesin (zeýrenmesin), onuň bir häsiýetini halamasa, beýleki bir häsiýetinden razydyr” diýilýär.

Diýmek, ýöreýän durmuş ýollarymyzy dogrulalyň. Birek-birekden uzak durmalyň, ýakynlaşalyň. Geçirimlilik edeliň we goldalyň. Miýesser edenini alalyň. Kyn düşen ýerini arkalaşyp geçeliň. Käte gözümizi ýumalyň. Haýyrly tarapyňyň agdyk boljakdygyny bilsek, onda käbir işleri görmezlige salalyň. Durmuşy diňe gowy tarapyndan synlamaga endik edeliň.

***

KYNÇYLYKLAR BILEN TAPLAN!

Sagyňa, soluňa göz aýla, heý-de başy agyrmaýan, damary syzlamaýan adama gözüň düşdümi? Haýsy bir öýde bagry girýan dertliler ýok?

Köp sanly adam bardyr, başlary agyr gündedir. Birnäçe adam bardyr, sabryna haýran galar oturarsyň. Bil, derde uçraýan bir özüň dälsiň. Gaýta, özgeleriň ýanynda ýene-de derdi egsik, gaýgysy az bende özüň bolup galarsyň.

Ýyllarboýy düşekden galyp bilmän, agyrydan ýaña perişan ýatan birnäçe adam bardyr. Ýyllarboýy gün şöhesini görmän, dört diwardan başga zady bilmeýän zyndanda ýatan tussaglar bardyr. Ýaşlyk möwsümünde, ömürleriniň gül açan çagynda göwher jigerini ellerinden aldyran ene-atalar bardyr. Gaýgyly, bergidar, derde uçran, hasrata çümen birnäçe adam bardyr.

Kynçylyklaryň öňünde ejizleme, gaýta, olary ýeňip, özüni tapla we beýgel! Dünýe käte zyndan bolup görünse-de, gaýgy-hasratlaryň we külpetleriň mesgeni ýaly bolup dursa-da, ruhdan düşme. Dünýe durmuşy göz ýumup-açasy salymda üýtgäp bilýändir.

Öz derdiňi özgeleriň örtenmesi a-da öňki ötenleriň agyry-derdi bilen deňeşdirip gör, olara garanyňda seniň süňňünde dert ýokdugy äşgär bolar. Olaryň agyrysynyň ýanynda seniň çekýän bu derdiň ýönekeý bir sanjym ýaly zatdyr. Allanyň saňa mähirli bakyşyna şükür et. Özüňde ýok zada gyýylma, bar zadyňa welin şükür et. Şeýdibem, töwrekdäkilerden beýikdigiňe, sagdyndygyňa göz ýetirersiň. Pygamber alaýhyssalamdan nusga al: aýaklary ganjardy, ýüzi ýaralandy, açlyk bilen daňyldy, agaç ýapraklaryny iýip, oňnut etdi. Mekkedden kowuldy, dişleri döwüldi, päkize aýalyňa şyltak atyldy. Sahabalaryndan ýetmişisi wepat boldy. Ogluny elden aldyrdy. Açlykdan ýaña garnyna daş daňyp gezdi. Ony jadygöý, palçy, däli-mejnun, ýalançy diýip atlandyrdylar. Ol sabyr etdi, Allatagala bolsa ony bu zatlaryň ählisinden gorap saklady. Bu adam balasynyň hökmany görmeli synaglarydyr.

Musa köteklenildi (kemsidildi), Ybraýym Halyl oda oklanyldy. Dört çaryýarlar hem şol ýoly geçdiler. Görnükli ymamlaryň arkasyna dürre gamçy çalyndy. Ýagşyzadalar zyndana atyldy, asylzadalar kösendi, ýöne ählisi sabyr etdi. Bu kynçylyklar bilen özlerini tapladylar we beýik bolup galdylar.

***

JAHANY SEÝIL ET!

Ýurda sapar etmek, sähralary, menzilleri sökmek, bu giň zeminde agaýana dönmek, Taňrynyň gudrat galamynyň sahypalary açylan barlyk kitabyna ýazan ajaýyplyklaryny görmek – bular gursagy giňeldýän we ünji-gam bulutlaryny syrýp aýyryýan serişdedir. Ýeli sergin öwüsýän baglyklary, gül çemenli ajaýyp bossanlyklary, göwünhalar jennetleri görmegiň üçin, seniň begenmegiň üçin Allatagala barlyk sahypalaryna gözellig aýatlaryny sünnäläp ýazypdyr. Öýünden çyk we tebigaty synla. Töweregiňde, öňünde hem-de ardyňda bar zatlar hakda oýlan. Daglara dyrmaş. Jüljelere in. Baglara aslyş(yp hallan at). Ýokumly suwdan owurtla. Jasmin şahalaryna burnuňy goý, şol pursatda öz ruhuňy azat, erkin, agaýana halda duýarsyň. Edil bagtyýarlyk höwürtesinde joşup saýraýan guş ýaly jürküldärsiň.

Öýden çyk we gözüňi ümezledip duran gara perdäni syrýp taşla. Soňra Allanyň ýaradan giňiş we ýaýbaň zemininde diliň senaly, tesbi-zikirli syýahat et.

Dar otagda janalgýç işsizlik we tukatlyk bilen gyslyşyp oturmak özüňe kast etmegiň “üstünlikli” ýoludyr. Seniň otagyň, hernäçe bezelen hem bolsa, ol älem dälidir. Sen bolsa ähli adamyň deregini tutup bilmersiň. Ýeri, onsoň näme üçin gaýgy leşgerini bir özüň yzyna serpikdirjek bolýarsyň? Ýeke galýarsyň we dyza çökýärsiň.

Gözüňe, gulagyňa, ýüregiňe aýt: goý olar agras, päli pes bolup, dünýäni seýl etsinler. Gel, bu çeşmeleriň, söýgi sözlerini saýraýan guşlaryň, depelerden iniş kyssasyny söýleýän suwlaryň arasynda kitap okaly!

Göwnüçökgünlik derdine ulaşanlara, dar otagyň tümlüğine bogulanlara lukmanlar zeminiň gözyetim giňişliklerine, salgym atym ýerlerine gezelenç edip, göwün açmaklaryny maslahat berýärler.

Gel, bagtly ýaşamak, şadyýan bolmak, pikirlenmek we amal etmek üçin gezelenç, sapar edeli!

SABYR SOŇY SAP ALTYN

Ýaramaz wakalary giňgöwünlilik we erk-erada güýji bilen garşylaýan adamlar beýik häsiýetleriň biri bolan sabyr donuna bürenenlerdir. Şeýle ýagdaýda sabyr etmesek, başga näme edip bileris? Heý-de, sende sabyrdan gowy çözgüt tapylarmy? Heý-de, sabyrdan başga azyk-owkat barmy?

Beýik ärleriň biri agyr günleri başdan geçirýärdi. Betbagtçylyk onuň depesinde tans oýnaýardy, bökjekleýärdi. Onuň ýüregi kynçylyklaryň at çapyşýan meýdanydy. Her gezek bir beladan gutuldym diýende, beýleki bir şumluk başyndan inýärdi. Emma ol sabyr sowudyna bürenip, Alla bil baglamak galkany bilen goranýardy.

Asylly adamlar elmydama şeýle hereket edýär. Hötdesinden gelip bilmejek kynçylygyna uçasalar, başardyklaryndan özlerini giň göwünli alyp barýarlar. Ýaramaz hal-ýagdaýlaryň ýüze çabraýan howruny sabyr bilen sowadýarlar. Oňaysyzlyklara garşy göreşýärler. Şeýdibem kösençlikleri allowarra taşlaýarlar.

Hassa ýatan Abubekriň halyny soramaga barypdyrlar. “Seniň üçin lukman çagyralymy?” diýip soranlarynda, “Lukmanym meni görüp otyr” diýipdir. “Ol saňa nämeler aýtdy?” diýenlerinde, “men diňe halaýan işlerimi edýärim, sen bolsa olara diňe sabyr et” diýýär” diýipdir.

Hawa, sabyrly bol, ýöne ýazgytdan nägile bolup sabyr etme. Şadyýanlyklara ynanýan adamyň, ykbaly, geljegi gowy alymyň, sogaba höwesek talybyň, ýamanlyklaryny ýuwasy gelýän ýazyklynyň sabry bilen sabyr et. Kynçylyklar degre-daşyňy gallap alsa-da, ýöräp baryan ýodalaryňy tümlük gaplasa-da diňe sabyr et. Üstünlige sabyr bilen ýetilýändir. Her bir kynçylygyň ýanynda ýeňillik bardyr. Dünýäden öten birnäçe tanymal şahsyýetleriň ömür beýanlaryny okanymyzda, olaryň örän sabyrlydyklaryna, çydamlydyklaryna akylymyz haýran. Üznüksiz kösençlikler, basdaşlar zerarly ýüze çykýan bökdençlikler olaryň depesinden sowuk damjalar deýin guýlup durupdyr. Emma olar tutan ýollaryndan dänmändirler, başlan işlerini taşlamandyrlar. Hakyň mäkämliги ýaly, mizemän, daglaryň berkligi ýaly, sarsman durupdyrlar. Sähel salymdan soň olaryň ýüzüne agaryp gelýän buşluk daňynyň ýagtysy, ýeňiş şatlygy we üstünlik hoş habary çäýylypdyr. Sebäbi olar sabyr etdiler. Ýogsa-da, sen sabyr etmegiň asyl manysyna akyl ýetirensiň-ä? Ýa-da zeýrenmän, ýöne hiç zat etmän boş oturmak sabyrdyr öýdýäňmi? Ýok, ol asla beýle däl. Sabyr etmek – bu zeýrenmezden, ýazgytdan nägilelige berilmezden hadysalara garşy göreşmektir. Başaryan zadyňy ýerine ýetirmekdir. Sabry zähmet bilen utgaşdyrmakdyr. Kynçylyklaryň gözüne biparh garamakdyr. Sabyrly bol, el uran gumuň gyzyyla öwrüler. Gazanan sogabyň bolsa altyndanam haýyrly bolar.

DÜNYÄNİŇ DİRDİNİ GERDENİNDEN DÜŞÜR!

Käbir adam bar, uky düşeginde ýatan ýerinden, öz aňlarynda jahan urşuny turzup, dawa-jenjeli gozgaýar. Onsoň her gün aňda gaýtalanýan bu “uruş” olaryň egnine hakyky labryny atyp başlaýar. Bularyň aň harasadyndan gazanýan zady näme: aşgazan agyrysy, gan basyşy, süýji kesel ýaly “oljalar”.

Olar bütin dünýäde bolup geçýän wakalara, hadysalara oturan ýerlerinden ýanyp-bişýärler. Gymmatlap barýan bahalara janlaryny ýakýarlar. Gijigip ýagan ýagşa öjükýärler. Puluň hümmeti düşüberse, birahat bolýarlar. Elmydama şeýle başagaýlygyň we başyňy sämedip duran ynjalyksyzlygyň içinde gezýärler. Gulaga ilen her bir gykylygy özlerine aýdylandyr öýdýärler.

Saňa berjek nesihatym: dünýäniň derdini depäňde göterip ýörme. Wakalary, hadysalary ýeriň üstünde, öz ýerinde, öz ugruna goý. Onuň agramyny aşgazanyňa atma. Tüssesini, ýalnyny içegeleriňe salma. Käbir adamyň ýüregi bolgusyz gep-gürrüňleri we ýalan-ýaramaz habarlary özüne sorup alýan esgi ýalydyr: ýönekeýje zatlara ynjalykdan gaçyp, gelýän her bir habara sandyraşyp, sähel zada tolgunyp otyr. Şeýle ýürek her gezek uranda, öz eýesiniň ömründen bir ädimlik ýoly gysgaldyp bilýändigini unutma! Ýüregiňi gemirýän, süňňüňi ýumurýan bu pikirler bendi-ýesir bolma!

Durmuşdan alýan ybratlary we päsgelçiliklerden toplaýan wagyz-ündewleri hak ýola eýerýänleriň ynanjyna ynam goşýar. Yrga, durnuksyz adamlar üçin bolsa her bir çybsyldy olaryň zenzelesine gorky goşýar.

Gaý-tupanlaryň we külpetleriň önünde durmak üçin gaýduwsyz ýürekden gaýry peýdaly zat ýokdur. Çünki gaýduwsyz, gorkusyz gerçekler giň göwünli, durnukly, tutarykly, maksada okgunly, sowuk beýnili, açyk göwünli bolýarlar. Gorkak-namartlar, ejiz-nalajedeýinler bolsa bolar-bolmaz oý-hyýallar, bolgusyz myş-myşlar, ýerliksiz dowullar, gorky-howsalalar, ham-hyýallar gylyjy bilen her günde öz tenlerini münlerçe gezek dilim-dilim edýärler.

Endigan, asuda durmuş isleýän bolsaň, kynçylyklaryň ýüzüne mertlik we çydamlylyk bilen bak. Seniň sähel ýöwselläniňe akyly ýetmeýän adamlar äsgermezlik bilen bakmasyn. Şeýle hem olaryň edýän mekirliliklerinden ýaňa darykma. Ýüze çykýan wakalaryň önünde gaýym dur, çökgünlik ýellerinden başyňy dik tut, harasatlardan güýçli bol. Ýüregi ejizlerden bolma! Ýaşayşa has höwesek çemeleş! Dünýäniň derdine baş agyrdyp, günüňi çäykama! Elmydama Alladan geljek goldawa garaş, şonda sen onuň berjek ynjalygyna, rahatlygyna gowşarsyň.

ÝYLGYRYŞ

Aram gülki ünjlüleriň dermany, gaýgy-gamlaryň, hesretleriň melhemidir. Göwni göterip, ýüregi şatlandyrmakda onuň täsin güýji we tasiri bardyr. Abu ad-Derda hezretleri “Gülki bilen ýüregime dem-dynç berýäriň, özümi dürseýäriň” diýer eken. Pygamberimiz hem käte gülende, onuň akyl dişi görnüp gidýärdi

diýilýär. Parasatly, duýgur, çuňňur paýhasly adamlar özleriniň göwün solpusyna (derdine) gülki bilen em edýärler.

Gülki, şadyýanlyk giňgöwünliligiň çür başy, rahatlygyň ýokary derejesi, keýpiköklügiň esasy mesgenidir. Ýöne bu öte geçmeýän gülkiniň gürrüňidir. “Aşa köp gülmäň, ýerliksiz we hetdenaşa gülki ýüregi öldürýändir” diýen söz hem bar. Ýakymly ýylgyryşlar, aram gülküler -- ähli göwnüň küysegi: “Dost-doganyň ýüzüne ýylgyryp bakmak sadakadyr” diýen söz asyrlar bäri ýaşap ýör.

Aslynda, asylly ýol-ýörelge ynanç-ygtykat, ybadat, ahlak, özüni alyp barmak babatda orta-aramlyk, adyllyk çäklerinde binýat edilendir. Gyňyr, hyýrsyz, tutuksy ýüzlerem, bimany üznüksiz gülkülerem oňlanýan dälidir. Özüni hormat-sylagly, şadyýan, ruhubelent alyp barmak ündelýändir. Tutuksylyk, gyňyr ýüzlülük gününden nägiledigiň, zeýrenjeňdigiň, kelläň göçgünlidiginiň, häsiýetiň (içki tebigatyň) näsazdygynyň, gamaşyk-bulaşykdygynyň alamatydyr.

Baýlyk bilen abryaly derejanimi ýa-da durmuşdan hoşal gülerýüzlüligimi – haýsy birini saýlamak diýseler, elbetde, ikinjisini saýlardym. Ýüzläp baýlygyň bolanda näme, ýüzüň salyk bolsa? Uly wezipäň bolanda näme, göwnüň dar bolsa? Haçan görseň, dostunyň jynazasyndan gelýän ýaly ýüzi salyk, dargursak, tukat adam elindäki dünýä mülküniň hözirini görüp biler öýdýärsiňmi? Haçan görseň, gaşy ýazylmaýan, ýüzi çytyk we öýi dowzaha öwürýän zenanyň daşky gözelliginde näme haýyr bar? Daşky keşbi göreni haýran etmeýänem bolsa, öz öýüni jennete öwürüp bilýän zenan müň esse haýyrlydyr, hawa, müň esse!..

Ýürekden syzlyp çykmaýan ýylgyryşlaryň hiç hili gymmaty ýok. Hakyky ýylgyryş tebigatyň ýaramaz häsiýetlerini süňňünden aýryp, onsoň ýüze çykýar. Seret, açylan güller ýylgyrýandyr. Tokaýlarda ýylgyryş bardyr. Deňiz-derýalar, asman we ýyldyzlar, guş-gumrularyň ählisi hem ýylgyrýandyr. Şonuň üçin hem olar owadan we özüne çekiji görünýär. Ynsan hem, aslynda, ýylgyrýan edilip ýaradylypdyr, ýöne tamakinlik, ýamanlyk, diňe özüni bilmek ýaly ýaramaz häsiýetler onuň tebigatyny turşadyp, ýüzüni gamaşdyrypdyr. Şol sebäpli bu zeýilli adamlar tebigatyň akgyňly nagmalaryny eşidip bilmeýärler. Könlünde rehim-şepagat bolmadyk adam ruhy we tebigy gözelligi görmekden, kalby kirli adam hakykaty bilmekden mahrumdyr. Çünki her bir adam bu dünýäni, durmuşy özleriniň edýän amallary, pikirleri, hyýal-niýetleri arkaly görýär. Edýän işleri haýyrly, pikirleri arassa, hyýal-niýetleri päkize bolsa, onda onuň dünýäni synlaýan dürbüsi hem arassadyr. Ol şonda bu durmuşy hakyky ýaradylyşy ýaly owadanlykda we ajaýyplykda görer. Eger dünýäni görkezýän dürbüsini gurum baglap, aýnalary garalan bolsa, ol ähli zady garaňky, tutuksy, düşnüksiz görer.

Käbir ýürekler bardyr, islendik zatdan şowsuzlyk we şumluk ýasar oturarlar. Käbir ýürekler bardyr, islendik zatdan üstünlik we bagt ýasap bilýärler. Käbir öýüň hanymy öýüň içinde hatadan, hatardan gaýry zady görmez. Her gününü sähetsiz, şowsuz gün hasap eder. Näme üçindir öýdýärsiňiz? Döwlen bir käse üçin, nahara

artyk atylan bir çümmük duz üçin, otagda aýagyna çolaşan birje sapak üçin... şeýle bir gaharlanyp, möwjäp, sögünip ugrar welin, heý, goýaý, hetden aşan ol gödek we paýyş sözler öýdäki ähli adamyň degnasyna degip çykar. Seresap boluň, bu häsiýet gözel durmuşy ýalna gabsadyp bilýän uçgundyr. Käbir adamlar bar, eşiden birje nähak sözi üçin, dogry ýañzdylsa-da, ters düşünenligi üçin ýa-da ýüze çykan bir bolgusyzja iş üçin, ýa bolmasa özi sebäp bolan sähel şowsuzlygy üçin, öwezi ödelmedik gazanjy üçin, ýa-da gazanany garaşýan girdejisinden az bolanlygy üçin dünýäni tupana gapladyp, özleriniň we töweregindäkileriň hem durmuşyny bulap bilýärler. Dünýä olaryň gözüne şeýle bir garaňky, tümlük bolup görner. Soňra ol şol görşi – şol tümlükler bilen özgeleriň hem dünýäsini garaldyp biler. Şeýle pisint adamlar diňe şowsuzlyk tohumlaryny ösdürmäge ukyply ýalydyrlar. Olar birje tūmmekden diň, dāneden daragt ýasamaga ökdedirler. Haýry gāmikletmāge welin, gaýraty çatmajak ýalydyrlar. Alla olara has köp berer, ýöne olar muňa begenip bilmezler. Olar has belent derejelere çykarlar, ýöne bu belentligiň manysyna hem düşünmezler, hözirini hem görüp bilmezler.

Durmuş, ýaşayyş – bu hem bir sungat. Özi-de öwrenip bolýan sungat. Jūbiñde, gapjygyňda, bankdaky hasabyňda lomaý pul durmagy üçin yhlas edeniňden, öz ykbalyňa bāhbitli zatlary gazanmagy, al-elwan bāgūlleri, reýhan otlary, söýgini ösdürip ýetişdirmek üçin yhlas etmek has haýyrlydyr. Durmuşyň mähir-muhabbet, söýgi-māhribanlyk, gōzellik, birek-birege ýagşylyk etmek ýaly taraplaryny ösdürmeseň, ähli yhlasy diňe baýlyk toplamaga gönükdirilen durmuş – bu eýýām ýaşayyş dāldir.

Köp adamlar gözlerini durmuş gōzelliklerini görmek üçin açmaýarlar. Diňe pul toplamak üçin oýanýan ýaly. Guşlary saýraşyp duran bossanlyklar, açylan owadan güller, çasly akýan çeşme suwlar, hoş nagmaly guşlar deňinden geçip giderler, ýöne bulara üns bermezler. Olaryň bar ünsi-aladasy puluň hasabyny artdyrmak, girdejiniň we çykdaýjynyň arasynda sazlaşygy saklamakdyr. Aslynda, baýlyk bolelin we bagtly durmuşy gazanmagyň serişdesi, emma adamlar bu usuly tersine öwrüp, bol-telki, bagtyýar durmuşy baýlyk toplamak üçin sarp edýärler. Bize gōzelligi görmek üçin iki sany gōz berlipdir, emma biz ol gōzleri baýlykdan başga zady görmezlige endik etdirdik.

Umytsyzlyk, lapykeçlik ýaly göwni daraldyp, gaşy çytdyryp bilýän başga bir nārise ýok. Onda lapykeçlikden saplanmak üçin aýaga galk! Güler ýüzlüligi, ýylgyrmagy öwren. Adamlar edip bolmaýan zady ündemezler. Aýdýan bolsalar, sen muny başaryp biljeksiň. Her günde seniň üçinem, beýlekiler üçinem amatly pursatlar bar. Üstünligiň gapysy seniň üçinem, beýlekiler üçinem açyk. Ynam we umyt bilen akylyň gül-gül açylmagyna, geljekden diňe gowulyga garaşmaga endik et.

Sen özüňi ujypsyz, ýönekeý zatlar üçin ýaradylan adam hökmünde gōz öñüne getirseň, durmuşda ýönekeý we kiçijik zatlardan başgasyny gazanyp bilmersiň.

Eger-de sen özüni beýik işleri bitirmek üçin ýaradylan adam diýip düşünseň, onda sen özüňde demri-daşy owradyp bilýän erkiň bardygyny duýarsyň. Şol güýçli erk bilenem ähli päsgelçiligiň arasyndan sümme geçip, uly giňişlige hem-de üstünlige-ýeňşe ýetersiň. Maddy durmuşdan muňa bir delil getireýin. Eger-de sen ýüz metrlik ylgaw ýaryşyna gatnaşsaň, ýüz metr geçeniňden soňra özüňde ýadawlyk, argynlyk duýarsyň. Eger-de dört ýüz metrlik ylgaw ýaryşyna goşulsaň, onda ýüz, iki ýüz metr aralygy dem salymda, ýadaman-ýorulman, arkaýyn geçersiň. Seniň ruhuň saňa öňünde goýan maksadyňa görä güýç-gaýrat we erk berýär. Öňünde anyk we beýik maksat goý! Goý, ol almasy aňsat, ýetmesi ýeňil bolmadyk abraýly, mertebeli maksat bolsun! Sen her gün şol maksadyňa tarap täze bir ädim ät! Her gün täze bir ädim bilen öňe ýöre!

Göwni çökgün we ýüzi tutuksy görkezip, ömri zyndana öwürýän lapykeçlik, umytsyzlyk; her bir zady erbetlige ýormak arkaly durmuşy ýaramaz saýmaklyk, adamlardan aýyp gözlemeklik, älem-jahanyň diňe galagolply, ýaman-ýaramaz wakalarynyň gürrüňini etmek ýaly häsiýetlerden doly üzňe bol! Beýle endiklerden ymykly araňy aç.

Iň bagty gelen adamlar terbiýesi jüpüne düşen adamlardyr. Eger-de ene-atalar, terbiýeçiler, mugallymlar olaryň dogabitdi asyllylyk häsiýetlerini ösdürip, gowy gylyklaryny sazlap, gözetim-garaýyşlaryny giňeldip bilen bolsalar, ýüzi açyklyga, jomartlyga, giň göwünlilige endik etdiren bolsalar, iň asylly we haýyrly maksadyň başardygýňdan ile-güne ýagşylyk etmekdigini düşündiren bolsalar, köňlünü her bir ýagtylyk-yşy, söýgi-keremi, haýyr-sahawaty nurlandyryň güneşdigini, ýüregiň mähir-muhabbetden, ýagşylykdan, adamkärçilikden doly bolmalydygyny, gatnaşyk saklaýan, gabatlaşýan her bir adam bilen mylakatly bolmalydygyny öwreden bolsalar – bular bagtly bolmaga iň mynasyp adamlardyr.

Ýylgyryň, göwnaçyk adam ýüz kynçylygy görer-de, ýylgyrar, gaýta ýene bir kynçylygy ýeňjekdigine bolan ynam hoşuna geler. Ýüzüni sowmaz, kynçylygyň ýüzüne sereder – ýylgyrar. Çäresini tapar – ýylgyrar. Hötdesinden geler – ýylgyrar. Tutuksy ýüzler bolsa sähel kynçylygy göreninden, yzyna serpigip gaçar. Seretdigisaýy, ýagyr gurçugy ýaly ulalar gider, erki ejizlär, süňni gowşar, gujur-gaýratyndan nam-nyşan galmaz. Bahana yzyna bahana agtaryp başlar. Onuň nägile bolup, gargap oturan “döwri-zamany” bolsa özüniň ýaramaz tebigatyndan we terbiýesinden başga zat däl. (Ol döwürden-zamanadan hergadar nägiledir, ýöne bu nägilelik üçin döwürde günä ýokdur, olaryň öz tebigatynda we terbiýesinde nogsanlyk bardyr).

Ol üstünlik gazanmak isleýär, ýöne onuň bahasyny töläsi gelenok – yhlas edesi, zähmet çekesi gelenok. Onuň yönelen her bir ýolunda agzyny açyp duran ýolbars bar ýaly, hamana. Ol asmandan ýagyş däl-de, altyn ýagaryna ýa-da ýeriň jarka ýarylyp, bir hazynanyň ýüze çykaryna garaşyp gezýär.

Durmuş kynçylyklarynyň göwrümi-gabarasy könlüň ony nähili görýändigine bagly. Her bir agyr, kyn zat kiçi, ejiz köňüllerde has agyr bolup görünýär. Belent we gaýratly köňül üçin ýeňip bolmaýan kynçylyk, geçip bolmaýan böwet diýen düşünje ýokdur. Gaýta beýik köňüller uly işleri gördügiçe barha dogumlanyp, ýigdelip başlaýar. Ejiz, hor-har köňüller bolsa, kynçylykdan gaçdygysaýy süňňüni der, ýüregini dert basyp, öňküje ýagdaýyny hem ýitirýär. Kynçylyklar ýarak (diýen etmezek) it ýalydyr. Gorkup gaçýandygyňy bilse, üýrüp, yzyňdan kowalap başlar. Eger ähmiýet bermeyändigini, äwmeýändigini, gözüň ýanyp durandygyny bilse, guýrugyny ýamzyna gysyp, ötere ýol berer. Gaýta, senden gorkusyna ýaña öz ini düýrüler durar.

Göwnüňi çökerip, ruhuňy berbat edýän iň hatarly urgy öz gymmatyňy bilmezlikdir. Özüňi pes, emelsiz, başarnyksyz adam hökmünde göz öňüne getirmeklikdir. Uly işleri bitirip bilmejek ýa-da özüňden uly ýagşylyga garaşylmaýan adamdyr öýtmek ýalňys pikir. Öz pesligiň, ejizligiň hakdaky şeýle ters pikirler özüňe, güýç-kuwwatiňa, ukyp-başarnygyňa bolan ynamy kül edip taşlaýar. Bir işiň başyna barsaň, başarnyga bolan münkürlük we üstünlige bolan ikeriňlenme durky-düýrmegiň bilen zähmet çekmekden sowaşdyrýar. Şeýdibem, şowsuzlyga uçraýarsyň. Unutma, Alla saňa ömür beren bolsa, sen bu ömre gereksiň we seniň gymmatyň bardyr.

Her bir zada ynamly girişmek ýaly beýik zat ýok. Üstünligiň esasy açary – şol işi başarjakdygyňa bolan ynam. Özüňe, güýç-gaýratyňa bolan ynam bilen özüňe aşa göwniýetijiligiň, özüňe magrurlygyň, hondanbärsiremegiň arasynda Ýer bilen Gök ýaly üzňelik bar. Özüňe göwniýetijiligiň özeninde ham-hyýallara ýugrulan, degersiz ulumsylyk ýatyr. Özüňe ynanmaklygyň özeninde jogapkärçiliklere hötde gelmek, özüňi güýçlendirmek, taplamak we has kâmil taýynlanmak ýaly, başarnygyňa bolan ynanç ýatyr.

Şahyr Iliýa Abu Mazynyň setirlerinde şeýle diýilýär:

“Ol maňa: “Gögüň ýüzi tutuksy, garalypdyr” diýdi.

Men oňa “Garalsa, Gögüň ýüzi garalýar. Sen ýylgyr, ýüzüňi aç” diýdim.

Ol: “Göwün asmanym hem gubarlandy, onuň içi garaňky zulmata öwrüldi.

Ýüregime salanymdan soňra, ýagdaýlar ýaramazlaşdy.

Gülere, ýylgyrara rowgatym ýok” diýdi.

Men: “Ýylgyr. Her zady ölçerip-ölçäp ýörseň, ömri birahatlyk bilen ötürersiň” diýdim.

Ol: “Söwdalar hem ugrugyp gidenok. Basdaşlar kân. Teşnelikden heläk bolup barýan mysapyr ýaly” diýdi.

Men: “Ýylgyr! Derdi hem, şypany hem sen bereňok, ýylgyryp gör, belki, ähli zatlar düzeler.

Bşga biri günä iş etse, hamana, ony özüň eden ýaly, öýde müýnli, örtenip otyrsyň” diýdim.

Ol: “Daş-töweregim basdaşdan doly, olaryň zenzelesi göge galdy,
Daşymy duşman gallap durka, neneňsi ýylgyraýyn?” diýdi.

Men: “Ýylgyr, olaryň günäsi üçin seni tutmazlar. Sen şolardan dældigiňe begen we ýylgyr” diýdim.

Ol: “Ömür möwsümleri baýdagyny göterdi. Olar meniň geýnişime hem, ýüz keşbime hem täsirini ýetirdi.

Ýakynlarymyň önünde borjumam başdan agdyk. Berere welin, elimde pulum ýok” diýdi.

Men: “Ýylgyr, sen heniz diri we ýakynlaryňdan hem aýrylaňok” diýdim.

Ol: “Gijeler maňa türşek dadyran ýaly, gözlerimden ukyny aldy” diýdi.

Men: “Ýylgyr. Sen türşek dadan ýaly hem bolsaň, seniň bu halyňy gören başga biri, gaýgy-hasratyny bir ýana zyňyp, sen ýaly hiňlenmegi özüne bagt bilerdi.

Sen näme gaýgy bilen pul gazanyp bolýandyr öýdýärmiň,

Ýa-da güleňde, ýylgyraňda mülküň tozar öýdýärmiň?

Eý dostum, dodaklaryň düýrülip, ýüzüň gamaşyk bolmagynda haýyr ýokdur.

Gül, ýylgyr. Gije tümlüğe çümende, ýylgyrlar ýylgyrýandyr, ýylgyrlary biz şonuň üçin söýýäris” diýdim.

Ol: “Bu dünýä öz erkine gelmeýän we bu dünýäden mejbury gidýän ynsany ýylgyryş bagtly edip bilmez” diýdi.

Men: “Ýylgyr, hatda ölüm bilen araňda bir garyş aralyk galan hem bolsa, ýylgyr. Şu wagt ýylgyrmasaň, soň güljegiň gümana” diýdim”.

Ýylgyryş, gülerýüzlülük, açyk we giň göwünlilik, geçirimlilik, ruhabelentlik hem-de eglşik etmeklik ynsanlara gerek esasy häsiýetlerdir.

Kösençlik we nygmat

Agyry-ynjy, görgi çekmek elmydama ýazgarylýan, ýigrenilýän zat däldir, gaýta käteler bendäniň görgi görmeginde, kösenmeginde önuň üçin örän kän peýda bardyr.

Kösençlik çekýän wagtyňyzda Hudaýa edýän gyzgyn dileg-dogalaryňyz halys ýürekden çykýandyr. Dert-agyry bilen gurşalan wagtyňyz sydky-köňülden tesbihler aýdýansyňyz. Ylym gazanylýan möwsümünde talybyň gören kösençlikleri we gerdeninde göteren ýüki ugurtapyjy, başarjaň bir alymy hasyl edýär. Ilkibaşda kynçylyklar bilen ýanyp-bişen talyp, ahyrynda Gün deýin ýalbyrap dogýar, ýagtyylyk saçýar. Şahyryň durmuş ýolundaky örtenmeleri we başdan geçirmeleri täsirli hem-de maýyl ediji eserleri döretmegine esas bolýar. Çünki ol külpetleri kalby, süňni bilen duýýar. Öz setirleri bilen ony özgeleriň ýüregine haşamlap, nagys salýar – duýgular gozganýar, ýürekler gobsunýar. Ýazyjynyň başdan geçirmeleri, kösençlikleri nakyllaryň, şekilleriň, ýatlamalaryň arasyna siňip, ölmez-ýitmez we özüne çekiji eseriň döremegine getirýär.

Süýji, bol-telki, aladasyz durmuşda ýaşan, hiç hili kösençlik çekmedik, kynçylyklaryň neşterine awunmadyk, külpetler bilen ýygrylyp-ýazylmadyk talyp ýalta, ysgynsyz, ugursyz bolup galar. Agyry-ýezetiň nämedigini bilmeýän, durmuşyň ajysyny-turşusyny datmadyk şahyryň goşgulary bimany gürrüňleriň topbagy we köpürjik deýin sözleriň üýşmegidir. Sebäbi bu sözler, setirler olaryň wyždanyndan dömmedik, düşünjesinden syrygmadyk, kalbyna, süňnüne ornamadyk duýgulardyr. Ol diňe dil ujundan çykan şygrylardyr.

Muňa has jaýdar we nusgalyk mysal getireýin: Yslamyýetiň ilkiçaglarynda ýaşanlar, pygamberlik daňynyň atysyny we sagdyn milletiň kemala gelşini gözi bilen gören adamlar ynanç-iman, ýürekleriniň päkligi, dilleriniň sadyklygy, ylymlarynyň çuňlugy babatda has belentde durýarlar. Çünki olar hut kösençlikleriň, kynçylyklaryň arasynda ýaşadylar we muňa döz geldiler. Ymmatyň iň saýlanan, iň arassa, iň asylzada adamlary bolup galdylar. Päkizeligiň aýdyň alamatyna, asylzadalygyň parlaýan tuguna, hak iş üçin özüni pida etmegiň nusgasyna öwrüldiler.

Agyr hassalyklary, kynçylyklary, kösençlikleri başdan geçiren birnäçe adamlar ajaýyp eserleri miras galdyrdylar. Sebäbi olar durmuşyň galagolply, gaýgy-hesretli, örtenmelerden doly ýollaryndan ýörediler. Kynçylyklar bilen bişidiler. Şahyr Mütenebbi gyzdyrma bilen kesellände, onuň agşamlaryna möwjeýändigini ýañzydyp:

“Meniň bu myhmanym örän utanç-haýaly ýaly,

Ol meniň ýanyma diňe garaňkylykda gelýär” diýen setirlerini ýazdy.

Durmuşda yz galdyran şeýle adamlar örän kändir, sebäbi olar kynçylyklary başdan geçirip, şol derejä ýetdiler.

Onda başyňy alyp duran agyry-dert üçin gyýylma. Kynçylyklardan ejizleme, örtenmelere per berme. Päsgeleşliklerden gorkma. Seniň bir ömürlük güýç-gaýratyň hem, guwanara-buýsanara zadyň hem bardyr. Göçgünli we joşgunly ýürek bilen ýaşap görmek, käteler örtenmek we janyňy ýakmak, kösenmek duýgulary, garaýyşlary, ýollary has tämizleýän, parlak edýän zatlardyr. Bu ýagdaý sowuk duýgular, mejalsyz bedenler, öçügsi göwünler bilen ýaşamakdan has haýyrlydyr. Çünki soňkularyň ynsan mertebesini galdyrmakda hiç hili haýry-peýdasy ýokdur.

Ýalynly we ýyly sözler, öwüt-ündewler ýürek gatlaryna aralaşyp, jan çuňluklaryna çümýär. Çünki agyry-dert, ynjy-yza ýürek we jan bilen çekilýär. Şeýle görgülerden soňra “Allatagala olaryň ýüregindäki zatlary bildi we olara ynjalık aralaşdyrды hem-de ýakyn geljekdäki bir ýeňşi-üstünligi bagyş etdi” diýlen söz hakykat ýüzünde hasyl bolýar.

Käbir şahyrlaryň goşgularyny, şygry diwanlaryny okarsyňyz, emma olar şeýle bir sowuk, ol setirlerde asla joşgun, gyzgalaň görmersiňiz. Sebäbi olar bu setirleri çendenaşa rahatlygyň içinde, agyry-ynjyny, alada-ünjini duýman düzüpdiler. Şeýdibem ol bir buz bölegi ýa-da laý tokgasy ýaly bolup kemala gelipdir.

Öwüt-nesihatly käbir eserler bardyr. Diňlärsiň, bir duýgyňa hem gozganmaz. Eşidersiň, ýüregiň oýanmaz. Hatda süňňüň bir zerresi hem gymyldamaz. Çünki olar bu sözleri kynçylygy görmän, şol zatlary başdan geçirmän, anyk göz ýetirmän ýazyp goýberýärler. Mukaddes Kitapda aýdylyşy ýaly: “Ýüreklerinde ýok zady dillerine getirýärler”.

Öz şygryň ýa-da sözleriň bilen ile-güne täsir etmek isleseň, zähmet we kynçylyklar bilen özüňi tapla. Şol zatlardan täsirlen. Ajy-süýji, turşy ýagdaýlaryň tagamyny dat. Kynçylyklaryň göni içine aralaş, päsgelçilikler bilen göreş, şonda seniň aýdýan her bir sözüň, edýän her bir hereketiň özelere nusgalyk we täsirli bolup galar.

Bilim we nygmat

“Allatagala saňa bilmeýän zatlaryňy öwretdi. Allanyň saňa bolan merhemeti beýikdir”. Sowatsyzlyk ynsabyň ölümi, durmuşyň weýran bolmagy, ömrüň ýele sowrulmagydyr. Mukaddes Kitapda: “Nadan, bilmeýän adamlardan bolmaň” diýilýär.

Ylym-bilim köňül gözgüsiniň ýagtylygy, ruhlaryň diriligi, tebigatyňy janlandyryp, ýyladyp duran odundy.

Şatlyk-şadyýanlyk we göwnigirlik ylym bilen gazanylýar, ylym-bilim bilen ýetilýär. Ylym düşnüksiz zatlary aýdyňlaşdyrýar, ýiten-ýitirilen zatlary gazanýar, örtülgi zatlaryň üstüni açýar. Ynsan köňli täze zatlary bilmäge we geň-täsin zatlary synlamaga höwesekdir.

Sowatsyzlyk, nadanlyk bolsa perişanlyk we tukatlykdyr, gaýgy we gamdyr. Sebäbi beýle ýaşayyşda hiç hili täzelik, özüne çekijilik, täsinlik, datlylyk ýok. Onuň şu günü hem edil düýni we öňňini ýaly. Onuň ertiri hem edil şu günü ýaly.

Bagtyýar ýaşasyň gelýän bolsa, ylym-bilim al, täze zatlary öwren. Gözüň elmydama täzeçillikde, gowy zatlaryň gözleginde bolsun. Peýdaly maglumatlary topla. Şonda tukatlygam, gaýgy-gamam, ýerliksiz ünjülerem senden arany açar. “Aýt: Perwerdigärim, meniň ylymymy artdyr (zyýada et)”, “Ýaradan Perwerdigäriň ady bilen oka!”. “Allatagala kime ýagşylyk etmek islese, oňa din-ýaşayyş ýollaryny öwreder (düşündirer)”. Ylym-bilimi nola deň bolan nadan ne baýlyk bilen, ne at-abraý bilen öwünmäge haklydyr. Onuň durmuşy doly, ömri kâmil däl. “Perwerdigäriňiz tarapyndan inderilen zadyň anyk hakykatdygyny bilýän kişi kör kimsä meňzärmä?” (Gurhan,13-19).

Zamahşarynyň sözlerini ýatlaň:

“Ylym dörjeläp geçiren ukusyz gijelerim, maňa näzeniniň wysalyndan we mähirli gujakdan lezzetlidir.

Düşnüksiz meseläni çözmek üçin höwes edip yranyp oturşym, sakynyň meýinden has işdä açyjydyr we datlydyr.

Galamlarymyň kagyz ýüzündäki jygyldysy (sesi), dawakeşleriň galmagalyndan we aşyklaryň pyşyrdysyndan süýjüdir.

Kagyzlarymyň ýüzünden kakyp aýyryýan gum-çägelerimiň sesi, ýaş sazanda gyzyn kakýan nagarasýndan sesinden lezzetlidir.

Meniň derejämi arzuw bilen gazanmaga çalyşýan, eý, ynsan,

Kâmil bilen höwesegiň arasy, gör, nähili uzakdyr.

Men munuň üçin tüm gijeleri ýatman geçirýän, a sen ukyny urýaň,

Ýene-de meniň derejäme ýetmek isleýän”.

Ylym, gör, nähili şerapatly zat. Gör, jan-köňül onuň arkasyndan nähili şatlanýar, gursaklar köşeşýär, hatyra-hakyda hoşuna gelýär. «Eýsem, Perwerdigäri tarapyn anyk-röwşen delile eýe bolan kişi, eden ýaman amaly özüne gözəl görnen we nebsi-howa eýeren kimseler ýaly bolarmy?” diýilýär.

Şadyýanlyk sungaty

Ýüregiň şadyýanlygy, durnuklydygy we rahatdygy iň uly nygmatlaryň biridir. Ýürek şadyýanka zehiniň ýiti, döredijiligiň hasylly, janyň joşgunlydyr. Aýtmaklaryna görä, şatlyk-begenç hökman öwrenilmeli we öwrenip bolýan sungatlaryň, ylymlaryň biridir. Ony nähili gazanmalydygyny, hasyl edip bolýandygyny bilýän adam durmuşyň ajaýyplyklaryndan we ýaşaýyş ýollaryndan özüne gereğini gazanar. Çar ýany nygmat bilen gurşalar we öz ömründen minnetdar bolar. Munuň üçin nämeler etmeli? Şadyýanlyga ýetmek üçin çydamlylyk kuwwaty we her hili ýagdaýlardan baş alyp çykmaklyk gerek. Durmuş harasatlarynyň önünde çäýkanmaly däl, hadysalaryň önünde sarsmaly däl, biderek zatlara janyňy ýakmaly däl. Ýüregiň güýç-gaýratyna we päkizeligine görä janyň rowşenlik we rahatlyk tapar.

Durnuksyz häsiýet, kynçylyklara garşy gowşak daranyşmak, bisabyr jan alada-ünjüleriň, gaýgy-gamlaryň, derdi-yzalaryň eýerläp münen ulagydyr. Kim kynçylyklara garşy durmaklyga we sabyr etmeklige endik etse, päsgelçilikleri ýeňmek oňa aňsat bolar. Arap şahyrlarynyň birinde:

“Ýigit diňe arzuwlarda ýüzmegi endik etse, Onuň ýörejek ýeri diňe batgalyk bolar” diýen setirler bar. Diňe arzuw bilen çäklenmän, gaýrata galyp, zähmete daýanmalydyr.

Gözetimiň darlygy, garaýşyň ýüzleýligi, diňe öz bähbidiňi ileri sürmeklik hem-de bu dünýäni we ondaky ähli zatlary gözden salmaklyk şadyýanlygyň ganym duşmanlarydyr. Diňe öz bähbidini bilýänler adamlaryňam, Allanyňam duşmany hasap edilýär. Allatagala şeýle adamlary “olar diňe öz janlarynyň gamyny ederler” diýip suratlandyrdy. Dar düşünjeli adamlar diňe özlərini tutuş barlyk hökmünde görerler. Beýlekiler hakda pikir etmezler, özgeler üçin der dökmözler. Başgalaryň aladasyna baş galdyrmazlar. Senem, menem ýaralarymyzy, gaýgy-hasratlarymyzy unutmaklyk üçin käteler özüimizden ünsümüzizi sowup, käteler nebsimizden, öz aladalarymyzdan uzaklaşmalydyrys. Şol wagtda biz birbada iki işiň hötdesinden geleris: hem özüimizi, hem-de beýlekileri begendireris.

Şadyýanlyk sungatynyň ýene bir esasy ýoly pikirleriňi jylawlap, duýgularyňy çäklendirip bilmekdir. Onuň (pikirleriň) azaşmagyna, gaçmagyna, ýolundan gysarmagyna, tezmegine, gaharyňy getirmegine ýol bermegin. Eger sen pikirleriňi öz ugruna goýberseň, onuň ynjysyny, näzini çekiberseň, ol saňa dünýä ineliň bári hatyraňda saklanan hasratly günleriň hasap depderini gaýtadan ýadyňa salar. Kynçylyklar, ýaramazlyklar hakdaky kitaplaryňy okap berer. Pikirleriň jylawy goýberilse, sergezdan pikirler ýaraly geçmişiň şowsuzlyklar kyssasyny we gorkuly geljegiň galmagalyny açyp görkezەر. Ynanç sütünleriň sarsar, barlygyň çäýkanar, duýgularyň gorjalar. Şonuň üçin duýgularyňy owsarla we olary netijeli, peýdaly bir işi etmeklige gönükdir (yhlas bilen gönükdir). Hem-de her bir haýyrly işiň başyna baraňyzda “Hiç wagt ölmeýän Allatagala töwekgel ediň” (bil baglaň).

Şadyýanlyk sungatyny öwrenmegiň ýene bir ýeser ýoly bar: ýaşayşa mynasyp baha bermek, ony öz mertebesinde görmek. Ýaşayş bu bir gyzyklanma, oýun-güýmenjedir. Ýeri onsoň şeýle häsiýetli durmuş üçin neçüýn gama batýaň. Geçip giden her bir günü, maddy zatlary üçin hasrat çekýäň?

Hadysda aýdylyşyna görä: “Ylym öwrenmek bilen gazanylýar, ýumşaklyk tejribe bilen”. Edep-terbiýe sungatyna görä, şadyýanlygy öz häsiýetiňe öwürüp bolýar. Munuň üçin elmydama ýagşylyk etmeli, özgeleriň ýüzüne gülüp bakmaly, pursatlary peýdalanyp bilmeli (sebäpleri tutmagy başarmak), hemişe gowulyga tarap ädim ätmeli. Dünýä durmuşy göz-gaşymyzy çytyp, zeýrenip, ýazgaryp, kimdir birinden nägile bolup ýörenimize degýän dälär.

Şübhesiz bir hakykat – sen gaýgy-hasratlaryň galdyran yzyny, täsirini durky-düýrmegi bilen durmuşyňdan aýryp bilmersiň. Çünki durmuş şeýle ýaradylan: “Hakykatdan hem, biz ynsany mähnet-muşakgat içinde ýaratdyk” (Gurhan, 90-4), “Allatagala siziň haýsyňyzyň ýagşy amal edýändigizi synamak üçin ýaratdy” diýen sözler bar. Esasy maksat gaýgy-gamlary, alada-ünjüleri, gowgaly pikirleri, mümkin boldugyndan, azaltmakdyr. Bu dünýäniň halyny-ýagdaýyny, sypatyny-keşbini tanan adam onuň jebir-jepadan, örtenmelerden doludygyna göz ýetirer. Bu zatlaryň dünýä durmuşynyň asyl tebigatydygyny, gylyk-häsiýetidigni biler. Arap şahyrlarynyň birinde şeýle setirler bar:

“Ol beren wadasyna hiç wagt hyýanat etmejegine söz berdi, Ýöne ol hiç wagt wepa bermezlige äht eden ýaly”.

Eger dünýä durmuşynyň ýagdaýlary biziň aýdyşymyz ýaly bolsa, onda aklyly, üşügi, düşüňjesi bolan her bir adam muny öz garşysyna ulanmaly dälär. Özüni bolgusyz pikirlere, ötegçi hesretlere, gaýgy-gamlara ýesir-bendi etmeli dälär. Gaýta durmuşy bulaşdyrýan bu ýagdaýlara garşy güýjünde baryny edip göreşmelidir.

Oýlanma

Gamgyn bolma! Sen garyp bolsaň, başga biri bergä çümüp oturandyr. Sende ulag ýok bolsa, başga birinde aýak ýokdur. Bir agyrydan zeýrenýän bolsaň, özge biri ýyllarboýy düşege baglanyp ýatandyr. Sen bir jigerbendiňi ýitiren bolsaň, başga ýerde bir hadysada birnäçe perzendini elden aldyranlar bardyr.

Gamgyn bolma! Sen musulmansyň. Allanyň birligine, pygamberlere, perişdelere, ahyret gününe, ýazgydyň haýrynyň, şeriniň Alla tarapyn ýüze çykýandygyna ynanýarsyň. Bu zatlara ynam etmek bilen dünýädäki iň beýik nygmata – iman nygmatyna eýesiň.

Gamgyn bolma! Günä iş etseň, dessine toba et! Ýamanlyk etseň, dessine ötünç sora! Ýalňyssaň, derrew düzelt! Allanyň merhemeti giň, toba gapysy elmydama açykdyr. Allanyň geçirimliligi beýikdir. Ýürekden çykan tobalar kabul edilýändir.

Gamgyn bolma! Janyňy örteme, barlygyňy çaykama, ýüregiňi ýadatma, düşegiňi birahatlyga eýeletme we aladalara çümüp, gijäňi çirim etmän geçirme! Arap şahyrlarynyň birinde şeýle setirler bar:

“Bir bela-beter üçin ýigit dargursak bolar, emma Allanyň ýanynda onuň çykalgasy bardyr.

Bogular, darygar, haçan-da halkalar dartylyberende, bir yş açylar, düwün çözüler. Bu düwünler öň asla çözülmek ýaly görünen bolsa-da”.

Duýgulary jylawlamak

Joşgunlaryň möwjemegi we duýgularyň gozgalaňa düşmegi iki sebäp bilen ýüze çykýar: çakdanaşa begeneňde we agyr ýagdaýa ýolugaňda. Hadyslaryň birinde: “İki sany akmak (kelesañ) we ýakymсыz (çirkin) sesi çykarmak maňa gadagan edildi: ýakymly ýagdaýa, nygmata çümülende we bela-betere uçralanda” diýilýär. Mukaddes Kitapda hem «Eliňizden giden närsä gynanmaň we bagyş edilen närsä bilen şatlanyp (howalanyp) gitmäh” diýen söz bar. Hut şonuň üçinem pygamberimiziň hadysynda: “Hakyky sabyr ilkinji urguda (zarbada) äşgär bolýar” diýilýär. Gaýgyly we şatlykly pursatlarynda duýgularyna erk edip bilýän adam ýanbermezlik we durnuklylyk mertebesine mynasypdyr. Ol bu häsiýetleri bilen gönençlige we rahatlyga, bagta we bol-telkilige ýeter. Nebsinden üstün çykyş lezzetini dadar. Allatagala ynsany öte şadyýan, gopbamsy diýip suratlandyrdy. Ýamanlyga uçrasa, gyýylýandygyny, hoş güne ýetse, gysylýandygyny aýtdy. Diňe namazyny yzygider okaýanlar bu nogsanlykdan azatdyr. Olar şatlykda we begençe, gaýgyda we hasratda özlerini endigan, birsyhly durnukly alyp barýarlar. Hoş gününde şükür edýärler, kyn gününde sabyr edýärler.

Möwjeýän duýgular, emosiýalar ynsany görlüp-ýeşdilmedik derejede ýadadýar. Horlaýar, azar berýär, ukusyny gaçyrýar. Şeýle ynsanlar gaharlansa, çakden çykýar. Özünü saklap bilmeýär. Gözi gyzarýar, agzyndan ýalyn çabraýar. Özelere haýbat atýar. Jany ýanýar, ýüregi otlanýar we adyllyk, deňagramlylyk çäginde çykýar. Bir zada aşa begense, sapa-lezzetlere çümýär. Bu bagtyýar döwrä meýmiräp, özünü unudýar. Adamkärçilik çäginde öte geçýär. Birini halamasa, terk etse, ýazgarýar, aýbyny agtarýar. Ähli gowy taraplaryna gözünü ýumýar. Artykmaçlyklaryny ýere gömýär (gizläp saklaýar). Kimdir birini halasa, oňa hormat halatlaryny ýapýar. Ony kämilleriň hatarynda arşa göterýär. Eserleriň birinde şeýle söz bar: “Dostuňy öz çäginde söý, günleriň birinde duşmanyň bolup galmasyn. Duşmanyňy öz çäginde ýigren, günleriň birinde dostuň bolup galmasyn”. Pygamberimiziň hadysynda: «Eý, Allahym, gahar-gazapda hem, razy-hoşallykda hem adyllygy, aramlygy bereweri” diýilýär.

Duýgularyny jylawlap, ony akylynyň ygtyýaryna salyp bilýän, oňa akyly bilen höküm edip bilýän adam, her bir zadyň agramyny ölçäp, her zada bolmalysy ýaly baha kesýän adam hak zady görer, düz ýoly saýgarar we hakykaty gazanar.

Yslam dini ruhy-ahlak gymmatlyklar, gylyk-häsiýetler babatda deňagramlylygy saklamagy ündeýär. Ol sagdyn ýörelgäni, makul görülen kanuny we mukaddes milleti peýda eden dindir. “Sizi ortalık bir kowum etdik” (Gurhan, 2-143). Biziň ýörelgelerimiz deňagramlylyk esasynda gurlandyr. Ähli zatda adyl bolmak gerek: kanunda, hökümde, hereketde, sözde, amalda, gylyk-häsiýetde adyllyk, deňagramlylyk saklanmalydyr. “Perwerdigäriňiziň sözleri sydku-adalatda kemal boldy” diýilýär

Tukatlygy durmuşyňdan kow!

Birzeýilli, üýtgewsiz durmuşda ýaşayan adam tukatlyk, içgysmalyk derdine ýolukýar. Çünki jan tiz tukat bolýandyr. Üznüksiz gaýtalanyp duran şol bir meňzeşlikler ynsany basym irizýär. Hut şonuň üçinem Allatagala üýtgäp duran pasyllary, möwsümleri ýaratdy. Dürli-dümen naz-nygmatlar, iýip-içgiler, her hili jandarlar, gije-gündiz, beýiklik we çöketlik, düzlük we daglyk, ak we gara, gyzgyn we sowuk, salkyn saýa we jokrama yssy, datly we turşy ýaly zatlary hasyl etdi. Allatagala bu köp öwüşginliligi we köpdürlüligi öz kitabynda hem ýatlady: “Onuň (balarynyň) garnyndan adamlar üçin şypaly derman bolan elwan reňkli içimlik çykar”, “Ol beýiklere göterilýän we göterilmeýän baglary, hurmazarlary we miweleri hilme-hil bolan ekinleri, ýapraklary biri-birine meňzeýän we miweleri bolsa meňzemeýän zeýtuny we narlary ýaratdy”, “Biz bu günleri (ýagny ýeňiş we ýeňliş günlerini) adamlar arasynda aýlap durýarys”.

Ysraýyl kowumy şol bir tagamdan bez bolansoň, “Bir meňzeş tagama hiç kanagat edip bilmeýäris” diýdiler. Çünki olar hernäçe gowy hem bolsa, diňe bir tagama endik edipdiler. Mamun hezretleri Gurhany käteler oturyp, käteler dik durup, käteler ýöräp barýarka okar eken. Ol jan tiz tukat bolýan zatdyr (şol bir ýagdaý tiz ýürege düşýär) diýer eken. “Olar turanda hem, oturanda hem, ýatanda hem Allany ýatlaýarlar”.

Ybadatlar hakda pikir edip görüň, olar örän köpsanly we köp görnüşlidir. Ýürek, söz-dil, iş-amal, pul bilen ýerine ýetirip bolýan ybadatlar bardyr. Namaz, sadaka-zekat, oraza, haj, Hakyň ýolunda söweşmek hem bulara degişlidir. Namazyň bir özünde dikeliş, eglim, sežde, oturyş ýaly birnäçe dürli hereketler, ýagdaýlar bar. Kim özüni ruhubelent, dogumly, gujurly alyp barasy gelýän bolsa, ýagşylyklary üznüksiz dowam edesi gelýän bolsa, gündelik durmuşyna dürli-dümenlik çaýsyn. Ýerine ýetirýän işlerine dürlüçe çemeleşsin. Ýaşayyş hörpüni, okaýyş usulyny gaýtalanýan we tiz irizýän şol bir hereketlerden däl-de, dürli-dürlülük bilen doldursyn. Mysal üçin, kitap okaýarmy, dürli ugurlara degişli: Gurhan, Gurhanyň tefsirleri, meşhur adamlaryň ömür beýanlary, hadyslar, hukuk, taryh, edebiýat, jemgyýetçilik medeniýeti ýaly kitaplary saýlasyn. Wagtyny ybadatlary bitirmek, rugsat berlen zatlardan gönenmek, sogaply amallary artdyrmak, dost-doganlaryny zyýapata çagyrmak ýa-da myhmançylyga gitmek, bedenterbiýe bilen meşgullanmak, gezim-gezelenç etmek, dynç almak, göwün açmak ýaly rugsat berlen zatlaryň arasynda paýlaşdysyn. Şonda bu wagtky tukat we melul könlüň dogumly we zarbyndan ot syçrap duran joşgunly ruha öwrüler. Çünki ruh dürli-dümenligi we täzeçilligi eý görýän närsedir. Täze zatlardan joşgun we hyruç alýandyr.

Gamgyn bolma!

Gamgyn bolma! Ýazgyt üýtgeşsiz, takdyr gutulgysyzdyr. Galamlar gurady, sahypalar ýapyldy. Ähli iş üýtgeşsiz, berkarardyr. Gaýgy-gam hökman bolaýmaly wakany öňe-de süýşürüp bilmez, yza-da. Artdyrybam bilmez, egsibem bilmez.

Gamgyn bolma! Gaýgy-gam bilen zamanaň togtamagyny, Günüň saklanmagyny, sagat dilleriniň tersine gaýtmagyny, yza ýöremekligi, derýalaryň gözbaşyna akmagyny isleýärmiň?

Gamgyn bolma! Çünki gaýgy-gam howany bozýan, tolkunlary seçeýän, asmany garaldýan, ajaýyp baglarda ýaňy açylan ter gülleri döwüp taşlaýan bozuk şemal ýalydyr.

Gamgyn bolma! Gaýgy-gamly adam deňizden gözbaş alýan we ýene-de aýlanyp-öwrülip deňze guýýan akmak derýa ýalydyr. Öz dokan zadyny berk-pugta bolandan soňra, üzüp-üzüp taşlaýan zenan ýalydyr. Deşik haltany üfläp, ýelden doldurmak isleýän adam ýalydyr. Barmagy bilen suwuň ýüzüne hat ýazýan kätip mysalydyr.

Gamgyn bolma! Rahatlyk we bagtyýarlyk seniň hakyky ömrüňdir. Bagtyýar ötmeli günleriňi gaýgy-gama sarp etme, gijeleri aladalara paýlama. Sagatlaryňy ýele sowurma, wagtyňy durmuşyňy zaýa etmek üçin bisarpa ulanma, çünki Allatagala isrip edýänleri – her bir zatda bisarpalyga ýol berýänleri halaýan däldir.

Her bir zat takdyra we ýazgyda görädir

Ähli zat ýazgyda we takdyra laýyk hasyl bolýar – bu ähli musulmanyň, pygamberimiziň ýoluna eýerenleriň ynanç-ygtykaty. Durmuşda bolýan her bir zat Allanyň ylmy, islegi we owaldan kesgitleýşi ýaly ýüze çykýandyr.

Bu sözlere üns beriň! «Zemine we özüňize ýeten her bir musybet, size gelmezinden owal, ýazgyt kitabynda ýazylandyr. Elbetde, bu Alla üçin aňsatdyr».

«Elbetde, biz her bir närsäni anyk ölçeg-takdyr bilen ýaratdyk».

«Elbetde, sizi howp-hatar, açlyk, mal-u jan we miweleri kemeltmek ýaly närseler bilen synap görýäris».

Hadyslaryň birinde şeýle diýilýär: “Möminiň işi elmydama ajaýypdyr, barça zatlar onuň üçin diňe ýagşylykdyr. Hoşluga ýetse, muňa begense we şükür etse – bu onuň üçin gowulyk bolar. Kynçylyga uçrasa, muňa sabyr etse, bu hem oňa peýdalydyr. Beýle mümkinçilik diňe möminlerde bardyr”.

“Sorasaň, diňe Alladan sora. Ýardam isleseň, diňe Alladan ýardam isle! Bilgin, eger Alla ýazmadyk bolsa, ähli adamzat jem bolup, saňa nähilidir bir peýda edip bilmezler. Eger Alla ýazmadyk bolsa, ähli zadamzat jem bolup, saňa birjik-de zyýan edip bilmezler. Diňe Allanyň ýazany bolar. Galamlar göterildi, sahypalar gurady”.

“Alnyňa gelen her bir zat ýalňyşyp ýa çawyp gelýän däldir. Saňa ýazylmadyk, ýalňyş boljak zat hem hiç wagt alnyňa gelýän däldir” diýilýär.

Hadyslaryň birinde: “Eý, Abu Hüreýra, seniň duçar bolan zatlaryňy ýazan galam gurady, ony üýtgedip bolmaz” diýilýär.

“Özüňe peýdaly bolan zatlara höwesek ýapyş. Elmydama Alladan ýardam dile we ejiz galma. Hiç wagt: “Eger şeýden bolsam-a, şeýle bolardy” diýmegin, “Ähli zat Allanyň takdyry bilendir. Alla nämäni halasa, şol hem bolar” diýgin” diýilýär.

“Alla bendesine nämäni rowa görse, ählisi hem bendesiniň bähbidi üçindir”.

Bir gezek şeýhulyslam Ibn Teýmiýeden: “Günäniň bende üçin peýdasy barmy?” diýip sorapdyrlar. Ol: “Elbetde, bar, ýöne bir şerti bilen, munuň üçin ökünç, ötünç we çetleşmek gerek. Eden ters işine ökünmeli, Alladan ötünç soramaly we gaýdyp ol işiň golaýyna barmazlygy ýüregine düwmeli” diýipdir.

Allatagala: “Nämedir bir zady birbada halamazlygyňyz mümkin, ýöne ol siz üçin haýyrlydyr. Nämedir bir zady halamagyňyz mümkin, ýöne ol siz üçin zyýanlydyr. Anygyny Alla bilýär, siz bilmersiňiz” diýdi.

“Hala, ýazgar, hala, hoş bol, bu bir takdyrdyr,

Ýöne ýazgyt üýtgewsiz hasyl bolýandyr”.

Şatlyklara garaş!

Ymam Tirmiziniň aýdan hadysyna görä, “Şatlyklara garaşyp gezmek – iň haýyrly ybadatdyr”. Begeniň, alada-ünjüli we gaýgy-gamly adamlaryň arzuwlan daňy agaryp göründi. Ýagtylyp barýan güne seret we üstünlik beriji Biribardan geljek şowlulyga göz dik!

Araplaryň nakyly bar: “Ýüp dartylyberse, ahyry üzülýändir”. Munuň manysy ýagdaýlar çylşyrymlaşyberse, hökman bir şatlyga we çykalga garaş diýildigi.

“Kim Alladan çekinse we diýenini etse, Allatagala onuň üçin her bir zatda çykalga berer”. “Kim Allanyň diýenini etse, onuň günälerini bagyşlar we beýik sogap-sylag berer”, “Kim Allanyň diýenini etse, onuň işini aňsat eder” ýeňillik, rowaçlyk berer”.

Arap aşhyrlarynyň birinde şeýle setirler bar:

“Lapykeçlikden soň birnäçe şatlyklara ýetildi,

Kösençlikden soňra, gör, näçe begenje ýetildi.

Arşyň eýesi hakda ýagşy pikir edýänler,

Hatda tiken-samanlaryň içinden hem iň süýji miweleri ýolar”.

Sahyh hadyslaryň birinde: “Bendäm men hakda nähili pikir edýän bolsa, men Oňa şonuň ýaly hem gararyn. Men hakda isledigiçe pikir etsin” diýilýär. Bu Ýaradanyň bize elmydama ýagşylyk edýändigini we diňe ýagşylyk edýändigini pikir etmegimiz üçin öwütdir, ýatlatmadyr.

“Her bir kynçylygyň ýanynda ýeňillik bardyr. Elbetde, her bir kynçylygyň ýanynda ýeňillik bardyr”. Bu sözlere düşündiriş beren käbir alymlar “Hiç wagt bir kynçylyk iki ýeňillikden üstün gelip bilmez” diýdiler.

Sabryň ýanynda üstünlik bardyr. Derdiň ýanynda gutulyş.

Ýene bir şahyr şeýle diýýär:

“Boljak we bolmajak işleriň pikirini edip,

Kä gözler çirim eder, käbiri ukar.

Başardygyňdan gaýgy-alada etmejek bol, çünki

Gaýgy ýüküni göterip ýörmek dälilikdir.

Alla düýnki günü sag-aman ötüren bolsa,

Ertiriň hem aladasyny etmek üçin Özi ýeterlikdir”.

Ýene biri şeýle diýýär:

“Takdyryň tersine gitme, ony öz ugruna goý,

Başyňy aladalardan boşadyp, ukla.

Göz ýumup-açasy salymda Alla

ýagdaýlary düýbünden üýtgedip bilýär.”

Gamgyn bolma! Gaýgy-gam, tukatlyk hazyna doly baýlygyň, beýik köşkleriň, ýaşyl bag-bossanlyklaryň hözirini görmäge mümkinçilik bermez, gaýta ol derdiň üstüne urna bolar, kynçylyk bilen ökünç-ahmyryňy artdyrar, aladaňy köpelder.

Gamgyn bolma! Ýüregiňde hasrat mesgen tutan bolsa, gözleriň üstünde oňa orun beren bolsaň, el-aýagyňa ýazan bolsaň, endamyňa ýapynjaň şol bolsa, melhemlik öt-çöpler, lukmanlaryň dermany, tebipleriň emleri seni bagtly edip bilmez.

Gamgyn bolma! Alladan dileg-doga edip, Onuň bosagasyna ýüz tutup bilýän, Ähli zadyň eýesi bolan Allanyň dergahynda özüňi edepli alyp baryp bilýän. Seniň ygtyýaryňda yhlasly edilen dileg-dogalaryň hökman hasyl bolýan pursady - gijäniň soňky üçden bir bölegi bar. Alnyňy seždä goýup bilýän sagadyň bar.

Gamgyn bolma! Allatagala bu Zemini we ondaky ähli zady seniň üçin ýaratdy! Gözel bag-bakjalary seniň üçin ösdürdi, ol baglarda her dürli salkym-salkym miweleri ýaratdy, datly miweleri bolan hurmalary ýetişdirdi, ýaldyrawuk ýyldyzlary, çasly akýan derýalary we bulaklary seniň üçin akdyrdy, sen bolsa gaýgy çekip ýörsün!

Gamgyn bolma! Ýaramly dury suw içýän, arassa howadan dem alýan, aýak üstünde sag-salamat gezyän, gijelerine asuda-rahat uka batýan!

Toba sözünü köp gaýtala

“Perwerdigäriňiz Alladan ötünç soraň, elbetde, Ol örän geçirimlidir. Şonda ol asmandan üstüňize ýagyş-ýagmyr ýagdyrar. Size mal-dünýä, bala-çaga bilen medet berer. Size bagu-bossanlar berer we size akar derýalar berer” (Gurhan, 71-10,11,12).

”Alladan ötünç sora, şonda sen munuň miwesini tiz görersiň: şadyýanlyk we ruhy rahatlyk, halal rysgal we bol-telki baýlyk, ýagşy perzentler, bereketli ýagmyrlar gazanarsyň.

“Perwerdigäriňizden geçirimlilik soraň. Soňra Onuň Özüne toba ediň, şonda Ol sizi mälim mütdete (ömrüňiziň ahyryna) çenli gözel rysk bilen şadyýan eder we ýagşylyk edýän her bir adama merhemet eder” (Gurhan, 11-3).

Hadysda şeýle diýilýär: “Kim toba sözlerini köp aýtsa, Allatagala ony her hili gam-külpetden gutarar we her bir çykgynsyz ýagdaýda çykalga berer”.

Buharynyň gürrüň beren hadysyndaky toba sözlerini (istigfary) gaýtalamak saňa wesýet bolsun: “Eý, Allahym, sen meniň Perwerdigärim, senden başga hudaý ýokdur. Meni ýaradan Sen we men seniň bendäňdirin. Başardygymdan saňa beren ähdi-wadamda duraryn. Eden işlerimiň şerinden goramagyň üçin senden pena soraýaryn. Maňa beren nygmatlaryň üçin Saňa gulluk ederin. Günälerim üçin toba edip, Senden ötünç soraryn. Meni geçir, Allahym, çünki günäleri senden başga bagyşlaýjy ýokdur”.

***

Ýamanlyk edeni bagyşlamagy başar

Özgelerden ar almak isleýän, öçli, kine-kitüwli adam munuň üçin nähili baha töleýändir öýdýän: kalbyndan, etinden, siňirinden we damaryndan, beýnisinden we rahatlygyndan, bagtyndan we şatlygyndan bölüp alýar. Ar almak islese, olara gaharlansa ýa-da içinde kine saklasa, gürrüňsiz, ol uly ýitgä uçran adamdyr.

Allatagala bu dertden saplanmagyň ýoluny salgy berdi: “Gaharlaryny ýuwdýan we adamlaryň hatalaryny bagyşlaýan kişiler” (Gurhan, 3-134). “Birek-birege merhemetli bolup, ýagşylygy ündäp, bozgaklardan ýüz öwürýän adamlar” (Gurhan, 7-199)

“Ýagşylyk bilen ýamanlyk barabar bolmaz. Siz her hili ýamanlyga iň gözel sözler bilen jogap gaýtaryň! Şonda siz bilen arasynda ýamanlyk bolan kimse öz-özünden ýürekdeş-wepaly dost bolup galar” (Gurhan, 41-34).

Sende köp nygmat bar

Allanyň saňa bihasap we bolelin eçilen nygmatlary hakda oýlan, bu nygmatlara, ýagşylyklara şükür et. Sen boýdan-başa nygmat kölüne çümüp oturandygyňy unutmagyn.

Allatagala “Allanyň nygmatlaryny sanap, soňuna çykyp bilmersiňiz”, “Ol sizi aýdyň we gizlin nygmatlar bilen boýady”, “Size berlen her bir nygmat Allanyň berenidir”. Allatagala bendesine beren nygmatyny ýatlap şeýle diýýär: “Oňa iki Hatda size berlen göz bermedikmi8. Bir dil we iki-gulak, dodak hem Allanyň nygmatydyr.

Üznüksiz nygmatlar: ýaşayyş-jan nygmaty, saglyk nygmaty, eşidiş (ukyby) nygmaty, görmek nygmaty, el we aýak, suw we howa, ýýmit... iň uly nygmat bolsa Allanyň gönükdiren dogry ýoly - Ýslamdyr. Adamlaryň biri şeýle diýdi: Gözüňe derek milliard dollar, gulagyňa derek milliard dollar, aýagyňa derek milliard dollar, eliňe derek milliard dollar, ýüregiňe derek milliard dollar hödürleseler çalşarmydyň? Sende, gör, näçe nygmat bar, emma bu zatlara şükür etmeýärsiň.

Dünýä hasrat çekeniňe degýän dälidir

Bagtyýarlygy berkidýän, ösdürýän we çuňlaşdyrýan zatlaryň biri – bolgusyz, biderek zatlara janyňy ýakmazlykdyr. Ruhy belent, göwni giň adamlar her bir gowulygyň belent derejesine mynasypdyrlar. Öten ata-babalarymyz dostlarynyň birine öwüt beripdir: “Diňe ýekeje zady alada et: Allatagala bilen didarlaşmak aladasy, ahyret aladasy, Perwerdigäriň önünde duruş aladasy “Ol günde eden işleriňiziň ählisi görkeziler we hiç bir zat ýaşyryn galmaz”.

Dünýä gamlary ahyret gamyndan pesdir. Çünki dünýä gamy wezipe, altyn, kümüş, perzent, baýlyk, abraý-şöhrat, öý-howly, köşkden ybaratdyr - başga zat dälidir.

Allatagala özüniň mynapyk duşmanlaryny suratlandyryp şeýle diýdi: “Olar diňe öz gaýgylaryny etdiler we Alla hakda bet gümanda (nähak pikirde) boldular”. Olaryň gaýgysy nämedir öýdýän: garynlary, haý-höwesleri, şehwetleri... olarda ýekeje-de beýik maksat ýokdur!

Pygamber alaýhyssalam daragtyň saýasynda äht-kasam edende, mynapyklaryň biri gyzyň düýesini gözläp, bu ýerden uzaklaşypdyr. Ol: “Gyzyl düýämi tapmak siziň ähdiňizden has haýyrly” diýipdir. Şol pursatda wahy inipdir: “Gyzyl düýäň eýesinden galanlaryň günäsi ötüldi”.

Mynapyklaryň biri öz gaýgysyny edip, ýanynda duran ýoldaşlaryna: “Beýdip. Epekte yssylap durmaň” diýipdir. Allatagala: “Dowzah ody mundanam has gyzgyndyr” diýdi. (Gurhan, 9-81).

Ýene biri öz janyňy gaýgy edip: “Maňa jeňden galmaga rugsat bergil, meni gozgalaň salmagyl” (Gurhan, 9-49) diýdi. Allatagala munuň jogaby hökmünde “Eýsem, olar jeňden galmak sebäpli, eýýäm gozgalaňyň içine düşdüler” diýdi. (Gurhan, 9-49).

Ýene bir topar adamlar mal-mülküni, baýlygyny we öýlerini gaýgy edip: “Mal-mülkümize we maşgalamyza gümra bolupdyrys, bizi bagyşlaň” diýdiler (Gurhan, 48-11). Bu gaýgylyk bolgusyz-biderek, ähmiýetsiz we ýeňil-ýelpäý zatlaryň aladasydyr. Beýle pikir diňe ýeňles adamlaryň beýninde mesgen tutýar. Beýik adamlar bolsa elmydama Alladan fazly-merhemet we razylyk diläp gezýärler.

Gamgyn bolma, ünjüleri terk et

Aşa rahatlyga çümmek mömin üçin gapyllykdyr. Işsiz, boş oturmaklyk ölüm howpludyr. Işsizlik bikärlikdir. Gününi gaýgy-gam bilen geçirýänleriň, göwniçökgünlige düşýänleriň köpüsi hem hiç bir zada meşgul bolmaýan, haýyr işe güýmenmeýän we wagtyny boş geçirýänlerdir. Wagtyňy boş geçirmek hoş geçirmek däldir. Netijeli we sogaply işi edip bilmeýän bu biçäreleriň, bikärleriň sermaýasy bolgusyz gep-gybatlardan we howaýy hem-de howsalaly myş-myşlardan başga zat däldir.

Gozgan we işle, hereket et. Bir peýdaly işiň başyna bar. Gerekli kitaplary oka. Sežde et, tesbih aýt. Bir zatlar ýaz. Dost-doganlaryňa zyýarata bar. Biperwaý oturma, wagtyňy peýdaly ötür. Hatda bir minudyňy hem boş we bimany geçirmejek bol. Işsiz oturan günleriňde ýakymsyz duýgular, howsalalar we waswasylar oslamaýn ýeriňden hüjüm edip, ýüregiňi eýelär. Kalbyň-süňňüň şeýtanyň oýun meýdançasý bolup galar.

Sogabyny Ýaradandan umyt et

Kimdir birine eden ýagşylygyň üçin ondan minnetdarlyk tamakin bolma. Hudaýyň haky üçin halys ýürekden ýagşylyk et we Onuň berjek sogabyna bil bagla. Edilen ýagşylygyň gadyryny bilmeýän adamlara sataşsaň, munuň üçin janyňy ýakyp, gyýlyp-gynanyp gezmegin. Olar bu sahawatly elň we özlerine edilen sylagyň gadyryny bilmezler, emma Alla onuň sogabyny bihasap eçiler.

Allatagala özüne ýakyn adamlary suratlandyryp: “Olar Alladan fazlymerhemet we razylyk diläp gezerler” (Gurhan, 59-8), “Munuň üçin sizden hakheşdek soramaýarys”(Gurhan,25--57), “Biz sizi diňe Allanyň haky üçin naharlaýarys, munuň üçin sizden sowgat-sylaga we minnetdarlyga tama etmeýäris” (Gurhan, 6-9).

Şahyrlaryň birinde şeýle setirler bar:

“Haýyr iş edýän adam her wagt gadyr biljeklerden boş bolmaz,

Allanyň we adamlaryň arasynda bu däp dowam eder”.

Minnetdarlyk ýa-da sowgat-sylag tamasy bilen däl-de, halys Allanyň haky üçin elňizden gelen ýagşylygy edň. Her bir haýryň sogabyny berýänem, nygmat eçilýänem, sylaýanam, sylaglaýanam Alladyr. Etmişlere görä temmi berýänem, her bir zady hasaplaýanam Alladyr. Eden amallaryňyzdan hoşal bolýanam, gaharlanýanam Alladyr. Ol Päk we Beýikdir.

Uzak ýerdäki söweşleriň birinde birnäçe adam şehit bolupdyr. Hezreti Omar olaryň kimligini soranda, adamlar kibtini gysyp, olaryň köpüsini tanamaýandyklaryny aýdypdyrlar. Gözýaşy ýaňagyna syrygan hezreti Omar: “Olary hiç kim bilmese-de, Alla bilýändir” diýipdir.

Ýagşyzadalaryň biri gözi batyl adamy buzgaýmak bilen hezzetläpdir. “Bu bir batyl adam ahyry, näme hödür edeniňi bilip durmy, ýönekeýräk zat berseňem bolar?” diýip, maşgalasy dillenipdir. “Kim bilmese-de, Alla bilýändir” diýip, ol adam jogap beripdir.

Allatagala seniň eden her bir ýagşylygyňy, sogaply amalyňy, sahawatyňy, kömek-ýardamyňy görüp, bilip, eşidip dur. Ýeri mundan soň özlerine edilen ýagşylygy adamlaryň bilmegi seniň üçin hökmanam däl.

Teyene we kemsidilme

“Olar size azar bermekden başga zyýan edip bilmezler” (Gurhan, 3-111),
“Olaryň hile-mekirliklerinden asla dargursak bolmagyn” (Gurhan, 16-127),
“Olaryň ezyetine üns berme, her bir işinde Hudaýa bil bagla. Hudaýa bil baglamak
ýeterlik bolar” (Gurhan, 33-48), “Allatagala ony olaryň nähak töhmetlerinden,
ýöňkemelrinden halas etdi” (Gurhan, 33-69).

Şahyrlaryň birinde şeýle setir bar:

“Bir çaganyň kesek oklany bilen,

Deňizleriň suwy bulanýan dälidir” (deňizlere zyýan edýän dälidir).

Pygamberimiziň hadysynda “Sahabalarym hakda maňa ýaman habar aýtmaň,
men siziň ýanyňyza päk kalbym bilen barasym gelýär” diýilýär.

Eli ýukalykdan zeýrenmäň, munda hem salamatlyk bardyr

Aýşy-eşretlere, lezzetlere çümdügiçe ynsan ruhy gödekleşip, gatap başlaýar. Käteler eli ýukalygyň, pakyr-pukaralaygyň hem özüne ýetik hikmeti bardyr. Dünýä mülküne nebsewürlik bilen topulmaýan adamyň jany sag, başy esendir. Allatagala beýle rahatlygy, dynçlygy öz halan bendelerine berýändir: “Biz bu Ýere we ondaky bar jandara mirasdar bolýarys” (Gurhan, 19-40).

Biri şeýle diýýär:

“Suw, çörek hem salkyn saýa – iň beýik nygmatdyr bular.

Mundan soň “Men garyp” diýsem,

Allanyň beren nygmatyna şükür etmedigim bolar”.

Eýsem, dünýäde sowuk suwdan, ýyljak çörekden we salkyn saýadan ýakymly näme bar?

Ýakymсыз waka bolar öýdüp, howsala düşme!

Töwratda şeýle sözler ýazylygy eken: “Gorkulýan zatlaryň köpüsi asla hasyl bolmaýar”. Munuň manysy adamlaryň geljekde bolar öýdüp gorkýan birnäçe ýakymсыз wakalary diňe hopukdyryjy hyýal bolup galýar, asla hasyl bolmaýar diýildi. Çünki aňda-hyýalda köwsarlaýan ýaramaz we gorkunç wehimlerimiz gözümüz bilen görýän hadysalarymyzdan birnäçe esse artykmaçdyr.

Bardy-geldi bir ýakymсыз wakanyň habaryny getirseler ýa-da bir bela-beter hakda eşitseň, tagapyl et, howlukma, oýlan, ölçer we gam çekme! Gözüň bilen görmeseň, gulagyň eşidýän her bir habaryna ynanyp ýörme. Çünki ýetirilýän habarlaryň, hadysalaryň, myş-myşlaryň düýbünde jinnek ýaly hakykat ýoklary hem az däl. Eger çyn bolayanda hem, ýazgydy üýtgedip biljek adam barmy näme? Üýtgedip bolmajak zatlar üçin birahat bolma. “Men öz işimi Alla tabşyrarın. Elbetde, Alla bendelerini görüp durýandyr. Alla ony olaryň ýaman mekru-allaryndan saklady” (Gurhan, 40-44,45)

Göripleriň we batyllaryň tankydy

Olaryň görüpligine we tankydyňa sabyr etsen, sogap gazanarsyň. Galyberse-de, olaryň tankydy seniň gymmatyňy artdyrar. Adamlar öli köpegi depmeýär. Bolgusyz, boş adamlara görüplik etmeýär.

Bir akyldar şeýle diýipdir: “Beýik adamlaryň her ýerde görübi bardyr. Diňe näkesleriň görübi ýokdur”.

Ýene birinde şeýle sözler bar: “Adamlar ondaky ukyp-zehine, berlen nygmata görüplik ederler. Adamlar oňa görüplik etdigiçe, Allatagala oňa berýän şol nygmatyny ýene-de artdyrar”.

Bir şahyryň goşgusynda: “Gepçileriň gürrüňinden zeýrenýärsiň, görübi bolmadyk abraýly adamy tapmarsyň. Mertebeli kowmuň neslikäň, hökman görüplik ediler. Çünki diňe nalajedeýin, boş adamlaryň görübi ýokdur” diýilýär.

Bir gezek Musa pygamber Hudaýa arz edipdir: “Eý, Perwerdigärim, adamlar üstümden gülýär, ýaňsylaýar, olar dilini çeker ýaly etsene!” diýipdir. Allatagala: “Eý, Musa, bu sorayan zadyňy hatda men özüme-de rowa görmedim. Olary ýaradanam, olaryň gündelik rysgyny berip duranam men, ýöne şonda-da ýene menden nägile bolup, menden zeýrenip, maňa gargynýarlar (Menden nägile bolup, menden zeýrenip, maňa gargynýarlar, emma olara berýän rysgymy kesmeýärin). Sen giň bol!” diýipdir.

Pygamberimiziň sahyh hadyslarynda şeýle diýilýär: “Allatagala aýtdy: Adam ogly maňa sögünýär, menden zeýrenýär. Ýogsam, beýtmäge onuň hiç hili haky hem ýok. Onuň maňa bir sögünji döwre, pelege sögünmesidir. Çünki pelek meniňkidir. Gijäni-gündizi çalşyryp duran Özümdirin” diýipdir.

Sen at-abraýyňy adamlaryň ýaman dilleriniň dokunmasyndan saklap bilmersiň. Muňa garamazdan sen ýagşy işleri edip bilýän. Edýän her bir gowy işiň bilen olaryň teýeneli sözlerinden we esassyz tankytlaryndan gutulmagy başarsyň. Hatam Taýyň goşgusynda: “Men görüplerimiň sözünü eşitsem-de, olara ähmiýet beremok. Duşumdan geçirip goýberýän. Munuň üçin adamlar meni ýazgarýaram. Ýöne ol tankytlar meni ýadatmaýar we haýyr iş etmekden elimi sowaşdyрмаýar” diýilýär. Ýene bir şahyrda “Maňa sögünip duran bihaýanyň ýanyndan geçip gitdim. Maňa geregi bomadyk sözlere ähmiýet bermedim” diýilýär. Ýene biri şeýle diýýär: “Süpük adam sözläbersin, diýibersin. Oňa iň oňat jogap – dymmak we öz işiňi, ýoluňy dowam etmekdir”.

Eger-de ýagşy gylykly adamlar olara ähmiýet bermän geçseler, bihepbe we görüp adamlar özlerini lapykeç, kemsidilen ýaly görerler.

Günbatar şahyrlarynyň birinde şeýle sözler bar: “Sen dogry - dürs işleri ýerine ýetir. Soňra her bir bolgusyz tankyda biparh gara”

Şu babatda durmuşda synalyp görülen peýdaly tejribelerden käbirini ýatlaýyn: ýüregiňe ýara salýan sözlere-söhbete, şygra-gürrüňe jogap gaýtarma. Bu zatlara çydam etmeklik aýbyňy ýaşyrar. Ýumşakgöwünlilik beýiklikdir. Dymmaklyk

duşmanlaryňy dyza çökerer. Geçirimlilik sogap we mertebedir. Seniň şanyňa aýdylan tankydy okanlaryň ýarysy eýýäm ony unutdy. Galan ýarysy okan zatlarynyň näme sebäplidigine asla düşünmediler. Bu tankyt-teýenelere gaýtargy bermek bilen, adamlaryň unudyp başlan bu ýerliksiz meselesini özüň gozgap, çuňlaşdyryp oturmagyň nämä geregi bar? Akyldarlaryň biri aýdypdyr: “Bir döwüm çöregiň aladasyny edip ýören adamlaryň sen we men bilen asla işleri hem, habarlary hem ýok. Olar teşneligini gandyryň bir gultum suw içmegiň isleginde gezip ýörkärer, seniň, meniň dünýäden ötenimizi hem bilmän galarlar”.

Arpa çöregi bar bolan asuda öý dürli-dümen naz-nygmatlardan doly, ýöne galmagal-gopgun bilen gurşalan howludan haýyrlydyr.

Gamgyn bolma!

Gamgyn bolma! Kesel aýrylar, hassa-sökel sagalar. Günäler ötüler. Bergi-borçlar ödeler. Bendi-ýesirler azatlyga çykar. Gaýyp adam gaýdyp geler. Günäkär tobasyna daýanar. Garyp gurplanar, özüni tutar.

Gamgyn bolma! Eýsem, sen gara we galyň bulutlaryň dagaýşyny, tüm garaňky gijäniň syrylyşyny, çapgynly ýeliň köşeşişini, gaý-tupanyň kyparlaşyny görmediňmi? Diýmek, agyr günleriň arkasynda hoşluk, gönençlik we bagtyýar durmuş bardyr!

Gamgyn bolma! Salkyn saýa Günüň ýandyryp barýan çoguny öçürýändir. Dury suw günortanyň teşneligini sowadýandyr. Ýylyjak çörek açlyk ejirini aýyrýandyr. Ýatlymadyk gijeleriň ahyrynda süýji ukular bardyr. Saglygyň sapasy agyrynyň yzasyny unutdyrar. Saňa diňe birazajyk sabyr-çydam etmek we bir pursatjyk garaşmak gerek.

Gamgyn bolma! Gutulgysyz takdyryň, hökman bolaýmaly hadysalaryň önünde tebipler akyly haýran, alymlar ejiz, hekimler biçäredir. Hile-çäreler täsir ederden asgyndyr.

Ýaradan seniň üçin nämäni seçip-saýlan bolsa, sen hem şony saýlagyn

Alla seni dik duruzsa, tur. Oturtsa, otur. Garyp-mätäç etse, sabyr et. Gurply, baý etse, şükür et. “Allany perwerdigär, Yslamy din, Muhammedi pygamber” hasap edenler bu zatlary unutmaly däldir. Bir şygyrda: “Özüň üçin her dürli işleri ediberme. Birnäçe çärelere ýüz uranlar heläk bolup gidendir. Biziň hökmümize (ýagny Allanyň ýazan zadyna) razy bolgun. Çünki biz saňa seniň özüňden hem ýakyndyrys” diýilýär.

Ýagşylyk

Ýagşylyk bagta eltýän iň asuda we giň ýollaryň biridir. Ak ýürekden edilen ýagşylyklar, haýyr-yhsanlar adamy beýik mertebelere gowuşdyrýar. Ysraýyl kowumyndan bolan bir zenan teşnelikden ýaňa eňki agan ite öz köwşi bilen suw içirendigi üçin, günäsinden ýülünip, jennet nesibesini gazanypdyr. Ajy doýurýan, tešnäni gandyryýan, kynçylyga uçranlara kömek edýän, agyr ýagdaýa düşenleriň derdini egisýän adamlar şeýle bagta mynasypdyr.

“Artykmaç azygy bar adam owkaty bolmadyklaryň halyndan habar alsyn. Artykmaç ulagy bar adam ulagy bolmadyklara kömek etsin” diýlip, pygamberimiziň hadysynda ündelýär. Eliňden gelýän ýagşylygy ak göwünlilik bilen etmekligiň sogaby has-da beýikdir. Haýyr-sahawat, ýürekden edilýän ýagşylyklar hakda Hatam Taýyň goşgularynda ajaýyp setirler bar. Ol hyzmatkär gyza ýüzlenip: “Ody uludan ýak, gije sowukdyr. Eger seniň ýakan oduňy görüp, öýmüze bir myhman gelse, men seni azat ederin” diýse, öý bikesine ýüzlenip: “Azyk-owkat taýýarlasaň, ony iýer ýaly ýoldaş hem tapgyn. Men hiç wagt nahary ýeke iýjek dälidirin” diýýär. Ol ýene bir ýerde: “Baýlyk gider, geler, artar, azalar. Haýra sarp edilen baýlykdan hoş söhbetler we ýagşy ýatlamalar galar. Ýogsam jan kekirdege gelip, nepes daralanda baýlygyň berip bilýän peýdasy ýokdur” diýip ýazýar.

Abdylly ibn Mübäreğiň bir jöhiti goňşusy bolupdyr. Ol çagalaryndan öňürti ýaňky jöhide nahar dadyrar eken. Çagalaryndan öňürti, ony geýindirer eken. Günleriň birinde bu ýerden howly edinmek isleýänleriň biri jöhidiň ýanyna gelip, jaýyny satmagy teklipe edipdir. Jöhiti: “Öýüm, howlum iki mün dinara durýar. Mün dinar onuň hakyky gymmaty. Mün dinar bolsa gowy goňşumyň barlygy üçin” diýipdir. Müşderi bu sözlere ör-gökden gelipdir: “Biz-ä jaýyň bahasynyň üstüne goňşy hakynyň urulýandygyny heniz eşidemzok” diýipdir. Emma jöhiti pikirinden dänmejegini ýañzydypdyr. Bu sözleri eşiden Abdylly ibn Mübärek jöhiti goňşusyna ýagşy dilegler edipdir. Oňa öňküsindenem has gowy seredipdir.

Şuňa kybap rowaýatlaryň birinde şeýle diýilýär: Abdylly ibn Mübärek bir kerwene daklyşyp, haja ugrapdyr. Ýolda ol zir-zibiliň arasyndan öli gargany alyp duran zenana gözi kaklyşypdyr. Baryp, onuň halyndan habar alypdyr. Haj niýeti bilen ýola çykan hem bolsa, ýanynda bolan ähli zadyny oňa beripdir. Özi bolsa yzyna dolanypdyr. Öýüne gelende ol düýş görüpdür. Düýşünde oňa “Hajyň mübärek. Yhlasyň ýerine düşen. Günäň ötülen!” diýipdirler. Garyp hem bolsalar, özlerine dözüp, özgelere ýardam edýän adamlar Allatagalanyň dergäinde huzurly bendelerdir.

Edebiýatçylaryň birinde: “Men dostumdan uzakda bolsam-da, aramyzda asman-zemin bar bolsa-da, oňa ýardam goluny uzadyp, kömek edýärim. Derdinden saplap, dilegini bitirýärim. Onuň haýyşyna gulak asýaryn. Egnine gelşikli lybas atsamda, “Bu ýagşylygy men etdim” diýip, dilime almaýaryn” diýen sözler bar.

Ine, iň beýik häsiýet şu: ýagşylyk etmeli, ýöne diliňe almaly däl. Yzynda minnetli sözi bolan sadakanyň, ýagşylygyň, haýyr-yhsanyň ähli sogabynyň şol minnet zerarly köýýändigini bilýänsiňiz. Kābir pes adamlar bar, bir ýagşylyk etse, ömür boýy dillerine alyp ýörerler. Taňry söýmedik bendeler şu hili bolýar. Beýikler bolsa, ýagşylyk ederler. Sogabyny Hakdan islärler, ýöne hergiz minnet etmezler. Bular Allanyň ýalkan we iň gowy häsiýetleri bagyş eden ynsanlarydyr. Asylly adamlaryň hiç biri eden ýagşylygyna ökünmez, hatda artykmaç ýagşylyk edenem bolsa. Emma bir hata iş üçin ökünerler, hatda ol örän az hem bolsa. Şonuň üçinem şahyrlaryň birinde: “Üstünden aý-günler ötse-de ýagşylyk üýtgewsiz galýandyr. Ýamanlyk bolsa iň bir pis kokuly nejasatdan hem ýaramazdyr” diýilýär.

Gamgyn bolma! Allatagala seni goraýar, gaýta her kimiň eden hilemekirligini gös-göni özüne serpikdirýär. Şämu-säher perişdeler ýagşy adamlaryň günäleriniň ötülmeğini, ýazyklarynyň geçilmegini Ýaradandan dileýär. Her bir namazda, orazada dost-doganlaryň sen hakda ýagşy dilegler edýär. Pygamberimiziň şepagaty bar. Kurany-kerim saňa iň ajaýyp zatlary wada berýär. Bularyň ählisinden beýikde bolsa Allatagalanyň saňa bolan çäksiz mähir-muhabbeti bar.

Gamgyn bolma! Bir ýagşylyk on esseden ýedi ýüz essä çenli, hatda şondanam artyk sogap getirýändir. Bir ýamanlyk, eger Perwerdigär ony bagyşlamasa, bir ýamanlyk bolup ýazylýandyr, bagyşlasa, ol hem aýrylýandyr. Eýsem, sen şunuň ýaly ýalkawly we geçirimli, sahatly we jomart başga biri hakda heý eşdipmidiň.

Gamgyn bolma! Sen arassa ahlaklylyk tuguny eliňde göterip, özgelere we nesillere nusga bolmaly adamsyň. Hata iş etseň, ökünip, haýyr işe şatlanýan ynsansyň. Seniň huzuryňda haýyr iş etmäge şeýle bir köp mümkinçilik bar, emma sen bu zatlardan bihabar otyrsyň.

Gamgyn bolma! Gaýgyly ýa şadyýan, garyp ýa baý, agyr ýa ýeňil günüňde hem elmydama nähilidir bir haýryň arasyndasyň. “Möminiň işi ajaýypdyr. Hoş güne ýetse, şükür etse, bu onuň üçin haýyrlydyr. Kyn güne düşse, sabyr etse, bu hem onuň üçin haýyrlydyr” diýen söz bar.

Ýeňşiň, üstünligiň we bagtyýarlygyň ýene bir ýoly -

ýakymсыz wakalara çydam, kynçylyklara sabyr etmekdir. Kurany-kerimde hem başyňa düşen zatlar sabyr-çydam etmeklik, sabyrly gullaryň arkasynda Allanyň ýardam-enaýatynyň bardygy, her bir işe sabyrly, ynamly we erjel ýapyşmak ündelýändigini, her sabryň ölçegine görä sylagyň boljakdygy nygtalýar. Hezreti Omar: “Sabyr etmek bilen sapaly durmuşa gowuşdyk” diýipdir. Atababalarymyz önlerinde bir kynçylyk keserse, ýa-da ýakymсыz bir waka ýüz berse, üç zady ýerine ýetiripdirler: sabyrlylyk, ýagşy dileg-doga we şatlyklara, gutulyşa bolan umyt. Bularyň üçüsi hem iň pazlyatly ybadatlaryň hatarynda durýar.

Sabyrlylyk, çydamlylyk, dözümlilik ähli halatda gerek. Hatda birinden öz adyňa aýdylan, ýakymсыz, ýöne ýerliksiz gep-gürrüňlere edilen sabryň sogaby hem beýikdir. “Bu babatda taňry bendesi öz Eýesinden nusga alsyn. Her ýerde Allanyň şanyna aýdylýan, ýöňkeliýän zatlar ýok däl, emma Allatagala hem şol sözlere belli bir mütdete çenli sabyr edip gezyär” diýilýär. Ýa-da Musa pygamberiň özüne aýdylan ýaňsylamalara sabyr-çydam edişini ýadyňyza salyň. “Iň bolmanda, sabyrly bolmagy ýüregiňize düwseňiz, Allatagala size sabyr eder ýaly gaýrat berer” diýilýär.

Şahyrlaryň birinde şeýle setirler bar: “Abraý, şan-şöhret üçin men hem il hatarynda yhlas etdim. Her kim yhlas atyna mündi, bilini berk guşady. Emma köpüsi basym bu kynçylyklardan ýadady, basyldy, asgyn geldi. Emma soňuna çenli sabyr edenler, baryp üstünligiň boýnundan guçdy. Sen üstünligi ýeňil ýuwdup bolýan igdedir öýtme. Sabryň aýlygyny sormadyklar ol mertbä ýetip bilmezler”.

Rysgy darlygy alada etme

Her kimiň gündelik we geljek rysgyny ýetirip duran Allatagaladyr. Bendeleriniň ähli rysgyny berýänem Oldur. “Hatda asmanlarda hem siziň rysgyňyz we size wada edilen zatlar bardyr” diýlip, Kuranda aýdylýar. Her kesiň rysgyny berýän Allatagala bolsa, onda kimdir birine ýaramsalyk edinip, gün görmek, kimdir biriniň önünde ýüzüň suwuny döküp, ýalbarmak, mertebäni peseltmek nämä gerek? “Ýer ýüzündäki (ýerde ýörmelän) her bir janly-jandaryň rysgy Alladandyr” diýilýär. “Allatagala kime ýagşylyk etmek islese, nygmat eçilse, hiç kim onuň önüni bekläp bilmez. Kimdir birine bermek islemese, hiç kim ony alyp bilmez” diýen söz ýadyňyzda bolsun. Bu zatlar adamlardan däl, Alladan çözülýändir.

Musybeti ýeňledýän sebäpler

Başa düşen kynçylygy, bela-beteri, derdi-elemi, mümkingadar, ýeňil ýeňip geçmegiň birnäçe ýollary bar:

1. Her bir sogaby, sylagy Alladan umyt etmek. “Her kes öz eden sabryna görä bihasap mukdarda sylanar” diýen söz Kuranda gelýär.

2. “Töwregimde dost-ýarlarynyň gününe aglaýan adamlary görmedik bolsam, men hem bu derdimden basylyp, has ejizlärdim” diýýän şahyra üns ber. Töweregiňe göz aýla: sagda-solda Taňrynyň haýsy hem bolsa bir synagyna uçramadyk kim bar? Adamlar diňe kösençlik bilen däl, baýlyk we hoşluk bilenem synalýandyr.

3. Oýlanyp görseň, mundanam agyr kösençlikler ýadyňa düşer. Beterinden saklasyn!

4. Bu kösençlikler ötegçi dünýäde galýandyr, diniňe, imanyňa nogsany degýän däldir.

5. Agyr günlere sabyr-çydam edip, derdi-belany çekmek kähalatda hoşluk bilen synalmakdan beýikdir.

6. Gutulgysyz takdyry dep etmek üçin hiç hili çäre ýok, muny diňe kysmata kaýylyk, ýazgyda tabynlyk bilen ýeňip geçmeli. “Kähalatda erbetligi gowulyga öwürmegiň çäresi – ýazgydy öz ugruna goýup, munuň üçin hiç bir çäre gözlemezlikdir” diýen setirler bar.

7. Alnomyza gelen zadyň biz üçin haýyrlydygy ýa-da dældigi diňe Alla bagly: “Nämedir bir zady birbada halamazlygyňyz mümkin, ýöne ol siz üçin haýyrlydyr”.

Üzňelikdäki haýyr

Üzňelik diýip, ýamanlykdan uzak durmagy göz önünde tutýaryn. Ýaramaz adamlardan we amallardan, hatda diňe zerur halatda etmäge rugsat berlen zatlardan hem, mümkin boldugyça, çetde durulsa, has gowy. Bu ýagdaý kelläni agyr we aladaly pikirlerden boşadyp, oňa rahatlyk berýän, gaýgy-gamlardan saplaýan sebäpleriň biridir. Ibn Teýmiýe ybadat, zikir, okamak, özüňden hasabat soramak, dileg-doga etmek, ýamanlykdan, şer işden uzak durmak üçin hylwatýň, asudalygyň, üzňeligiň gerekdigini aýdýar. Belli alym Ibn Jewziniň “Saýd al-hatyr” atly üç jiltlik eseriniň maňzy-maýasy şu sözlere gelip direýär: “Ýaramaz deň-duşlardan, ýaman adamlardan daş durmak üçin, abraýyňy we gymmatly wagtyňy gorap saklamak üçin, ömrüňi manyly ötürmek üçin, görüplerden, päli we dili bozuk adamlardan arkaýyn gezmek üçin, ahyret aladasy, Allanyň didary, tagatlaryň sogaby, özüňe peýdaly zatlaryň pikirini etmek, paýhas hazynalaryny ýüze çykarmak, kitaplardan gerekli maglumatyňy susup almak üçin tenhalykdan gowy zat görmedim. Bu tenhalyk janyň rahatlygy, mertebäniň beýikligi, hormatyň kämilligi üçin zerurdyr”. Dogrudanam, pikirlenmek, oýlanmak üçin ýalňyzlyk, tenhalyk gerek, pikir alyşmak üçin bolsa köpçülik gerek.

Adam bir özi oturan wagty öz akylynyň miwelerini ýolýar. Pikirleriniň hasylyny ýygnaýar. Kalby aram tapýar. Janyna ýakmajak sözden gulagy dynç. Ýagşy zatlar hakda pikir öwürmek bilen, ýene-de sogap gazanýar. Gadagan edilen zatlardan saklanýar. Alan demi, öwren pikiri ybadata syrygýar. Geçirimli Taňryny ýatlaýar. Wagty bisarpa sowdurýan bimany güýmenjelerden we oýunlardan uzak durýar. Gep-gürründen, galmagaldan sag-salamat gezyär. Bahyllaryň hilegärliginden, görüpleriň hilesinden, ýaman gözlüleriň alyndan, betpälleriň bulaşdyrmasyndan, her söze özür-ötünç sorap ýörmeklikden, akmaklara sabyr etmeklikden gorap saklaýar.

Üzňelik – owrat ýerleriňi ýapmak diýmekdir. Öz başyňa oturan wagtyň birnäçe aýbyňy, säwligiňi örtüp bilýän: dilde бүdremekden, hereketde öte geçmekden, zehiniň säwliginden, nebsiň paýhassyzlygyndan arkaýyn bolýarsyň.

Üzňelik ýagşy häsiýetleriň ýüzüne nikap, fazylat dürleriniň daşyna sadap, mertebe miweleriniň degresine güldür. Kitap bilen ikiçäk otursaň welin, oňa ýetesi näme bar – ömrüň uzaýşyny, dünýäň giňeýşini, hylwatýň şadyýanlygyny, ybadata sapary, pikirlere syýahaty taparsyň.

Üzňelikde adam many dürlerine ymtylýar, näzik jümleleri toplaýar, maksatlary hakda pikirlenýär, öz garaýşynyň pikir köşgüni gurýar, akyl heýkelini berkidýär (ornaşdyrýar).

Üzňelikde adamyň ruhy şadyýanlykda, kalby rahatlykda, akyly hatyrjemlikde we peýdaly maglumatlary toplamakda bolýar.

Üzňelikde seni ýalňyz Alladan başga hiç kim görenok. Seniň sözleriňi, dileg-dogalaryňy ähli zady eşidýän we görýän Alladan başga hiç kim eşdenok.

Her bir parlak we peýdaly adamlar, zamananyň sütünleri bolan gudratly, gujurly, gaýratly ynsanlar, taryhşynaslar, fazylat eýeleri, döwrüň serçeşmeleri, toý-meýlisiň, söz-söhbедиň ýyldyzlary - bularyň ählisi özleriniň mertebe nahallaryny üzňelik suwy bilen gandyrdylar we baldagyna, tirsegine galdyrdylar. Bularyň mertebe daragty ese-boýa galyp, Perwerdigäriň idin-eradasy bilen miwe-hasyl berýändir.

Şahyr Aly Abdyleziz al-Jürjany: “Eger maksadyňy dürli ýol bilen – özüňçe ýok bihepbelere haýyş etmek bilen hem hasyl etmek rast görülyän bolsady, ötengeçen akyldarlar ony ündärdiler. Emma olar abraýyňy döküp, mertebe gazanylmaýandygyny aýtdylar. Näkesler saňa suwly güzeri görkezip, iç-gan diýerler, emma erkin adamyň peslik suwundan ganmagynyň deregine, teşnelige çydam edeni ýegdir” diýip belleýär. “Öýümde kitap-depdere gyzygyp oturýançam, süýji durmuşyň datly tagamyny dadyp bilmändirin. Ynsan üçin ylymdan beýik mertebe ýokdur, iň ýagşy ýoldaş hem şoldur. Köpçülige gatylsaň welin özüňi kemsitjek ýagdaýlara hem uçrarsyň. Olara üns berme-de, öz öýünde han-soltan ýaly bolup rahat ýaşa” diýýär.

Şahyr Ahmet ibn Halyl al-Hanbeli köpçüligiň arasyna garym-gatym bolsaň, göwne ýakar-ýakmaz sözlerden ýaňa gulagyň kamata geljekdigini, özbaşyňa kitaba güýmenip otursaň welin, ol çylkasyz gülkülerden we suwjuk gürrüňlerden asuda gezejekdigini ýatlaýar.

“Bar gazanjak zadyň gep-gybat ýa-da galmagal boljak bolsa, adamlaryň ýanynda bolmaklygyň nä hajaty bar? Ylym öwrenmejek bolsaň ýa-da gün-güzeran üçin gazanç-haýyr etmejek bolsaň, onda olaryň ýanyna barmagyňy azalt” diýip, şahyr al-Humaýdynyň setirlerinde duşýar.

Aýtmaklaryna görä, üzňelik beýiklik isleýän üçin beýiklikdir.

Bela-beter üçin gam çekme!

Kynçylyk-kösençlikler, bela-beterler ýüregiňi güýçlendirýär, ýazyklaryňy ýuwýar, ýerliksiz göwniýetijiligi syndyrýar, ulumsylygy syryp aýyrýar. Gapyllýgy ýok edip, hüşgärligi oýarýar. Janly-jandaryň mährini çekip, salyh adamlaryň dileg-dogasyna rowa görýär. Ýaradana boýun sundurýar. Bar zada höküm ediji we üstün geliji Taňra baglaýar.

Kynçylyk-kösençlikler wagtlaýyn birahatlykdyr, sogaby öňünden buşlaýan habarçydyr. Perwerdigäri ýatlamak üçin direlişdir. Sydky-köňüldeňi sabyr we dileg-doga etmek üçin sebäpdur. Dünýä durmuşyna artykmaç bil baglamakdan, ötegçi lezzetlere hetdenaşa köňül bermekden, hiç bir peýdaly işe meşgul bolman oturmaklykdan saklaýan ýagdaýdyr. Kynçylyk-kösençligiň astynda Taňrynyň gizlin merhemeti, sylagy-ýalkawy bardyr. Heý-de, geçilen günälerden uly, ötülen hatalardan beýik sogaby gördüňizmi?

Gamgyn bolma! Gaýgy-gam ybadata sarp edýän güýç-kuwwatyňy egser we ejizleder, maksada yhlasly ýapysmakdan bökdär, şowsuzlyklar bilen büdreder, her kes babatda betgüman eder we lapykeçlige salar.

Gamgyn bolma! Gaýgy-gam we üznüksiz birahatlyk ruhy keselleriň gönezligidir. Nerw-degna agyrylarynyň serçeşmesidir. Tapdan düşmekligiň, waswasa uçramaklygyň we heran-haçan elewräp ýörmekligiň esasy maddasydyr (iýmitlendiriji maddasydyr).

Gamgyn bolma! Seniň Kuranyň, zikriň, dogañ, namazyň, sadakaň, ýagşylyklaryň, netijeli we miweli amallaryň bar.

Gamgyn bolma! Peýdaly işe meşgul bolmazlyk we boş oturmaklyk bilen özüňi gaýgy-gamlara bendi-ýesir etme! Namaz oka we tesbih aýt. Oka we ýaz. İşle we kabul et. Zyýapata çagyr we zyýarata bar. Oýlan we pikir et. Bendelerine diňe ýagşylyk edýän Perwerdigär “Maňa doga ediň, kabul edeýin”, “Yhlas bilen ybadat edip, Alladan dileg-doga ediň” diýip, Kurany-kerimde aýdandyr.

Bagtyýarlyk kadalary (Bagtyň baş düzgünleri, esasy düzgünleri)

1. Diňe şu günüňi manyly ötürmegiň aladasyny etmeseň (şu günüň bilen ýaşamasaň), zehiniň dagynyk, işleriň bulaşyk, gaýgy-gamyň artyk bolar. “Sag-aman ertire çykan bolsaň, agşamy alada etme. Sag-aman agşama ýeten bolsaň, ” diýilýän sözüň manysy hem şeýledir.
2. Bolup geçen ýakymсыz zatlary-geçmiş durky-düýrmegi bilen unut. Geçen güne, öten ýagdaýlara aýratyn ähmiýet bermek akmaklyk we dälilik hasap edilýär.
3. Geljegiň gaýgysyny etme. Ol heniz barlyk äleminde däl-de, gaýyp-ýokluk älemindeki zat. Gelýänçä, onuň pikirini edip, ünjä batyp oturma.
4. Gybatyň, tankytlaryň önünde yranyp, çäýkanyp (sarsyp) durma, berk dur. Gybatyň (tankydyň) derejesi seniň gymmatyňa görädir.
5. Biribara bolan iman we salyh amallar abadan we bagtyýar durmuşyň baş sebäpleridir.
6. Ynjalyk, rahatlyk we asudalyk isleýärmiň, diňe gowy zatlaryň pikirini et (Biribaryň zikrini köpelt).
7. Taňry bendesi ähli zadyň ýazgyda-takdyra görä hasyl bolýandygyny unutmlay dälidir.
8. Diňe ýagşylyk et, ýöne hiç kimden taňryýalkasyna garaşma.
9. Özüňi käte oňaysyz ýagdaýlaryň içinde hem göz önüne getirip gör, soň ýeňip geçmek ýeňil düşer.
10. Belki bu bolýan zatlaryň ählisi seniň üçin diňe bähbitdir.
11. Ähli ýagdaýda hem haýyr bardyr.
12. Özüňe berlen nygmatlar (Biribaryň beren nygmatlary) hakda oýlan we şükür et.
13. Özüňde bar ençeme zat bilen şu wagtam köplerden beýikdesiň.
14. Göz ýumup açasy salymda şatlyk peýda bolup biler.
15. Durmuş synaglary arkaly dileg-dogalar halys ýürekden çykýar.
16. Kynçylyk-kösençlikler gözleriň melhemi, ýürekleriň kuty-kuwwatydyr.
17. Her bir kynçylygyň ýanynda hökman ýeňillik bardyr.
18. Bolgusyz zatlar üçin birahat bolma.
19. Taňrynyň merhemeti giň, geçirimi uludyr.
20. Gaharlanma, gaharlanma, gaharlanma.
21. Ýumşak çörek, süýji suw we goýry saýa – hakyky durmuş. Galan zatlar üçin ynjalykdan düşme.
22. Bu dünýäde (“Asmanlarda hem siziň rysgyňyz) we size ýeterlik rysk we (wada edilen) ýagşylyklar (zatlar) bardyr”.
23. Gorkulýan zatlaryň köpüsi hasyl bolmaýar.

24. Özünden agyr dertlileriň gününe göz aýla we ybrat al.
25. Allatagala kimi halasa, ony müň dürli synap görer.
26. Gaýgy-gamlardan, tukatlykdan saplaýan dileg-dogalary üznüksiz oka.
27. Netijeli amala yhlas bilen ýapyş. Hiç wagt boş, bikär oturma.
28. Gep-gybatlara gulak gabartma we myş-myşlara ynanma.
29. Ar almaga bolan ymtlyşyň we kine-kitüwiň seniň özüňe bäsdeşiňden has agyr zeled berýändir.
30. Başa gelyän her bir dert-bela günälerden ýülünmek üçin sebäpdir.

Alty häsiýet we gaýgydan saplanmak

“Kynçylygyň soňundaky gönençlik” (Teňlikden soňky giňlik) atly eseriň awtory şeýle ýazýar: “Hekimleriň biri bir derde mübtela bolupdyr. Dost-ýarlary halyndan habar amak we teselli bermek üçin onuň ýanyna barypdyrlar. “Men alty häsiýet bilen özüme melhem taýýarladym. Şol melhem ähli derdimiň şypasy” diýipdir. “O nähili üýtgeşik melhem?” diýip, gelenler gyzyklanyp sorapdyrlar. “Birinjisi, Hudaýa bolan ynam. Ikinjisi, takdyr edilen zatlaryň hökman hasyl boljakdygyny bilýänligim. Üçünjisi, bir ýagdaýa mübtela bolanlaryň, synaga uçranlaryň peýdalanýan in täsirli dermany sabyr. Dördünjisi, bu ýagdaýda sabyr etmäýenimde, näme edip bilerin?! Gynanyp-gyýylmak bilen özüme agram salýaryn diýmesem, derdimi-hä egsip bilmerin. Bäşinjisi, sabyr-dözüm bilen geçirmesem, mundan betere uçramagym ahmal (Mundan beteri hem bolup bilerdi). Altynjysy, göz ýumup açasy salymda şatlyk peýda bolup bilýändir (Her sagatda şatlyk bardyr)” diýip, jogap beripdir.

Kynçylyklar bilen ýüzbe-ýüz bolsaň, müşgilliklere uçrasaň, aşmasy agyr, ötmesi kyn böwetler peýda bolsa, gynanma, darykma we ruhdan düşme. Sabyr et we çyda! Sabyr zeýrençden haýyrlydyr. Çydamlylyk gowşaklykdan we yrgalykdan şerapatlydyr. Bu zatlara meýletin sabyr etmeýän, barybir mejbury döz gelmeli bolar. Şahyr Abulmuzaffar al-Abiwerdi şeýle diýýär: “Durmuş mün öwsüp, meni synap görýär. Men bolsa her halatdan beleň alýan, barha batlanýan we begenýän. Ol kynçylyklar bilen maňa özüniň kimligini bildirýär. Men hem oňa sabryň nämeligini görkezýän”. Agaç küme, saman çadyr, arpa çörek bilen abraýyňy dökmän, mertebäni basgylatman, namysyňy kemsitmän ýaşamaklyk – agzala, gaýgy-gama eýlenen we gamaşyk-bulaşyk durmuşy bolan owadan saraýlardaky (köşklerdäki), ajaýyp baglardaky durmuşdan beýikdir we lezzetlidir.

Kynçylyk-mähnet edil kesel ýaly bir zatdyr, ýüze çykar, möwjär we ahyry hem hökman aýrylar. Bişişmedik agyryny wagtyndan öň aýyrmaga howlukmak gaýta onuň üstüne urna bolar. Derdiň barha beterlemegi mümkin. Durmuş synaglary we kynçylyklar hem edil şonuň ýaly, olaryňam ahyry sowulmaly, aýrylmaly wagty bolýar. Allanyň synagyndaky bendelere sabyr etmek, şatlyklara garaşmak we dileg-doga etmek wajypdyr.

Kitapdan gowy dost ýok

Bagtly bolmagyň baş ýollarynyň biri kitaplara göz gezdirmek, ähmiýetli zatlary okamak we täze maglumatlar bilen aklyly ösdürmek, kämilleşdirmekdir. Al-Jahyz gaýgy-aladadan saplanmak, ýürege teselli bermek, çykgynsyz ýagdaýdan çykalga tapmak üçin kitap okamagy maslahat berýär: “Kitap – ol iň gowy söhbetdeşdir, seni erbetlige yрмаýan dostdur, seni tukatlandyrмаýan ýoldaşdyr, saňa sabyrsyzlyk bilen garaşýan goňsudyr, ol ýalan söz bilen saňa ýaranjaňlyk etmeýän, aldawçylyga ýüz urмаýan, mekirlik etmeýän, saňa garşy hile gurмаýan we seniň malyňy eliňden almak islemeýän şarikdeş işdeşdir” diýip ýazýar.

Kitap okamagyň haýry-peýdasyny örän köp. Okadygyňça, kitaba bolan höwes iň artar. Pikirleriň durlanar, zehiniň ýiteler, diliň ýazylar (açylar), sözleriň täsirli ýaňlanar, göwnüň göteriler, gursagyň (göwrümiň) giňär. Kitap okamak saňa halk hormatyny, hökümdarlaryň dostlugyny bagyş eder. Sen adamlaryň dilinden bir ömürde öwrenip bilmejek zatlaryňy kitapdan bir aýda öwrenip bilýärsiň. Sen muny hiç hili zyýan görmezden, artykmaç muşakgat çekmezden, öwretmek bilen gün görýän öwredijileriň (hakyna tutulan mugallymlaryň) gapysyny kakmazdan, arassa gylyk-häsiýet we asyly kök-soý (nesil-nebere) babatda deňiňçe ýoklar bilen köňül söhbedini etmezden, halamaýanlaryň bilen oturyp-turuşmazdan gazanyp bilýärsiň.

Kitap gündizlerine tabyn bolşy ýaly, gijelerine hem hyzmatyňdadyr. Öýde gulak asyşy ýaly, ýolda-saparda hem gol astyňdadyr. Kitapda uky keseli ýokdur, uzak gijeläp irkilmekden halasdyr. Ol her wagt dadyňa ýetişýän Hydyr ata ýalydyr. Sen ondan üzülseňem, ol saňa berýän peýdasyny üzmez (bes etmez). Sen ondan çetleşseňem, ol saňa boýun bolmagyny dowam eder. Garşydaşyň döwi rüstem gelip, onuň ýeňiş ýeli öwsende hem, ol aňry tarapa geçip, seniň garşyňa çykmaz. Sen saý-sebäp bilen ýa-da ýürekden kitaba ýapyşsaň, ol seni özgeleriň maslahatyna mätäç etmez. Kitabyň ýardamçylygy ýeterlik bolar. Sen kitap bilen bolsaň, ýalňyzlyk duýmarsyň, ýaramaz söhbetdeşe mätäç bolmarsyň. Kitabyň saňa berýän peýdasyny-haýryny ýatlamasagam, iň bolmanda, seni gapynyň agzynda oturyp, öten-geçeni synlamakdan, nämährem kişilere artykmaç göz aýlamakdan, bimany gepleri eşitmekden, bihuda işlere meşgul bolmakdan, pes häsiýetli kimseleriň gybatyna goşulyp, olaryň gödeňsi sözlerine, bozuk manylaryna, ýaramaz häsiýetlerine, ýazgarylmaga laýyk nadanlyklaryna gulak gabartmakdan saklaýandygy hem uly nygmat ahyry. Bu saňa bir tarapdan salamatlyk, beýleki tarapdan bolsa olja-baýlykdyr. Bir haýryň şahasyna aslyşyp, süňňüni sag saklaýan kökünden haýyr görmekdir. Onuň, iň bolmanda, bozuk hyýallardan, ýaltalyga, işýakmazlyga, bikärlige werziş bolmakdan, oýun-güýmenjelere endik etmekden saklaýandygy we ýoldaşyna haýyr-nygmat, abraý hem-de hoşallyk getirýändigini üçin hem, ol dost hasaplanmaga örän laýykdyr.

Dem-dynç alýan adamlar gündizlerini, bilesigeliji kimseler gijelerini kitap okap geçirýärler. Durmuş tejribelerini artdyrmak, akyly we adamkärçiligi ösdürmek, abraý-mertebäni saklamak, ýörär ýoluňy düzlemek, baýlyk goruny artdyrmak, hünär eýesi bolmak we bir haýyrly işe başlamak, döwletli tutumy ugrukdyrmak üçin kitapdan peýdaly närsä ýokdur.

Tanymal şahslaryň kitap hakda aýdan sözleri muňa delildir. Al-Mühelleb çagalaryna öwüt-ündew edende: “Perzentlerim, bazara barsaňyz, ilki bilen sowutçy ussalaryň we kagyžçylaryň (kitapçylaryň) dükanyňa aýlanyň” diýer eken. Dostlarymyň biri maňa Şeýh Şamynyň kitabyny okandygyny we ol ýerde bir jümlä aýratyn üns berendigini aýtdy: “Adamlardan hümmet aýrylsa-da, kitaplardan gymmat aýrylmaz”. Hasan al-Lulunyň ýazgylaryna görä, ol: “Kyrk ýylyň içidir, haçanda bir wagt ýatan, gyşaran ýa-da irkilen bolsam, gursagymyň üstünde hökman kitap bardyr” diýipdir. Ibn al-Jehm bolsa kitap hakda şeýle ýatlaýar: Biwagt (ýatar wagty bolmadyk pursatlarda) uky basmarlasa, (gereginden artyk uklamak bolsa örän ýaman iş), hikmet kitaplaryndan birini elime alyp, okap başlaýaryn. Şol wagt özümde täze zatlar öwrenmeklige bolan höwes oýanýar. Dür gözleýän guwwas ýaly, barha kitabyň içine çümýärim. Maksadyna ýeten adamyňky ýaly joşguna gaplanýaryn. Ýüregim rahatlyk bilen gurşalýar. Täze zatlar öwrenmäge bolan höwes iň oýaryjy zatdyr. Hatda eşekleriň aňňyrmasy ýa-da beýleki zatlaryň zoňtar sesi hem ukudan şonça oýarýan dälendir” diýýär. Ol ýene şeýle ýazýar: “Bir kitaby halasam, gowy görsem, ondan kän zatlar öwrenip biljekdigime gözüm ýetse, dessine okap başlaýaryn we wagtal-wagtal näçe sahypanyň galandygyny göz çaky bilen ölçerýärim. Sebäbi gowy zadyň tiz soňlanmagyny islämok. Eger-de uly göwrümlü, köp sahypany, gyzykly, peýdaly bir kitaby tapaýsam-a, onda meniň bagtyýarlygymyň we begenjimiň çägi bolanok”. Meşhur alymlaryň biri Al-Utby öňki akylarlaryň käbir eserlerini ýatlap, “Eger şu kitap örän uzyn we galyň bolmadyk bolsa, öz elim bilen göçürmäge ýaltanmazdym” diýip belleýär. Iň beýik, şerapatly we hormatly kitap bolsa “möminler üçin bir ýatlatma bolsun diýip inderilen kitapdyr”.

Kitap okamagyň berýän birnäçe peýdalary:

1. Kitap okamaklyk ýürege ornaýan waswasy, gaýgy-gamy, tukatlygy aýyrýar.
2. Her bir işde nähaklyk etmekden saklaýar.
3. Bikär, işýakmaz adamlardan çetde bolýarsyň.
4. Sakynyp-säginmekden saklap, çeperlik we şirinlik çaýýar.
5. Akylyň ösýär, zehiniň joşýar, pikirini durlanýar.
6. Bilime baý bolup, ýatkeşligiň we düşüňjäň ýitileşýär.
7. Ynsanlaryň tejribelerini, hekimleriň hikmetlerini, alymlaryň ylymlaryny özleşdirýärsiň.
8. Ylym almagyň we durmuşa düşünmegiň ýollaryny tapýarsyň.

9. Imanyň zyýada bolýar, hususan-da, öz ynanç-ygtykadyňa laýyk gelýän, dogry-düz ýola degişli kitaplary okamak peýdalydyr. Çünki kitap iň beýik nesihatçy, haýry ündeýji (ündewçi) we ýamanlykdan gaýtaryjydyr.

10. Akyly perişanlykdan, kalby birahatlykdan, wagty bimany geçirmekden (zaýalamakdan) saklaýar.

11. Sözüň manysyna çuňňur düşünmäge, öwrenilen zatlary pugta ýatda saklamaga, aýdylýan zadyň maksadyny aňmaga we pynhan hikmetleriň syryny bilmäge kömek edýär.

Janyň iýmiti iýmek we içmekde däl-de täze zatlary öwrenmekde we manylara düşünmekdedir.

Ýene-de sabyr hakda

Sabyr-takatlylyk durmuşyň ähli ýagdaýynda gerek. Omar ibn Hattap: “Biz sapaly durmuşa sabyr bilen ýetdik. Eger sabyr adam sypatynda göze görünse, ol iň mertebeli adamlardan biri bolardy” diýipdir. Aly ibn Abu Talyp: “Sabyr imandandyr. Başyň göwre üçin nähili ähmiýeti bar bolsa, sabryň imandaky ähmiýeti hem şonuň ýalydyr. Baş bolmasa, göwre bolmaz. Sabyr bolmasa, iman bolmaz”, “Sabyr бүдremeýän bedew atdyr” diýipdir. “Sabyr ýagşylyk hazynalaryndan biridir. Allatagala ony özüniň gowy gören bendelerine berer” diýilýär. Omar ibn Abdyleziz: “Allatagala bendesine bir nygmat berse, soňra ony alyp, deregine sabyr nygmatyny berse, bu nygmat öňküsinden has ýagşyrakdyr” diýýär. Meýmun bin Mihran bolsa: “Sabyr bolmasa, kämil bagtdan hiç zat gazanyp bolmaz” diýip belleýär. Süleýman ibn al-Kasym: “Barça amalyň sogaby mälimdir, sabryň sogaby bolsa bihasapdyr” diýýär. “Hiç hili şek-şübhe ýok, sabyr-takat edýänlere sylaglary hasap-kitapsyz kemsiz – doly berler” diýip, mukaddes kitapda ýatlanýar.

Durmuş meýdanynda toplanan tejribeler hakda aýdylan sözler

Robert Luis Stiwenson: “Her bir ynsan bir günün dowamynda näçe kynçylyk çekse-de, öz wezipesini ýerine ýetirmäge ukyplydyr. Her bir ynsan daň atandan gün batynça özüni bagtly duýar ýaly bir pursady tapmaga we ýaşamagy ukyplydyr. Ine, bagtyýarlygyň bar manysy şudur” diýip ýazýar. Öten-geçenleriň birinde şeýle söze düşdüm: “Durmuşyňda diňe şu gün bar. Düýn eýýäm geçip gitdi, ertir bolsa heniz gelenok”. Stifen Likok şeýle ýzýar: “Çagajyk “derrew ulalsadym, oglan bolsadym” diýýär. Oglanjyk “derrew ulalsadym, ýigit çyksadym” diýip, göwün ýüwürdyär. Ýigit çykanda “derrew öýlensemdim” diýip, arzuwlara berilýär. Ýöne öýlenmekden soň näme? Bu basgançaklary geçmekden soň nämäni göz önünde tutýaň? Bu pikirler tä “pensiýa çykýança ony ederin, muny ederin” diýen üznüksizlik bilen birmeňzeş gaýtalanýar. Garrylyk gysynyň sowuk ýeli öwsüberende bolsa, geçen ömür ýoluna ser salyp görýär we bu ömründe bir minut hem ýaşamandygyna göz ýetirýär. Diňe wagt geçip gidenden soň biz ömrümüzüň şol minutlardan we diňe şu günümüzden ybaratdygyny bilip galýarys”. Adamlaryň aglabasy häzirki wagtda, edil şu minutda ýerine ýetirip biljek işini hem soňa goýýarlar. Günä işleri edip, “soň tobama daýanaryn” diýýänlerem şular ýaly. Öten akyldarlaryň biri: “Soň...” diýen sözden seresap boluň. Bu sözi ulanmaga endik etmäň. Bu söz örän köp ýagşy işi bitmekden saklar, birnäçe oňyn işleriň hem önüni bökdär” diýipdir. Allatagala hem Kuranda “Goý, olar iýip-içip hezil etsinler, arzuw-höwesleri bilen meşgul bolubersinler. Tiz wagtda bu etmişleriniň soňunyň näme boljagyny bilerler” (Gurhan, Hyjr (15) süresiniň 3-nji aýaty) diýip ýatladýar. Fransuz pelsepeçisi Monten: “Meniň durmuşym maňa rehim etmedik şumluklardan doludy” diýip ýazýar. Emma şeýle zeýrenç gatyşykly gürlemek dürs däl. Aslynda bular zehine we ylma eýe bolsalaram, özüleriniň näme üçin ýaradylandygy hakda pikir etmändirler. Allanyň Resulallanyň üsti bilen ýollan dogry ýoluna düşünmändirler. Her bir zadyň özüne ýetik hikmeti bar. “Alla kime nury-iman bermese, bes, onuň üçin hiç hili nur bolmaz”. Dante: “Hut şu günün ikinji gezek gaýtalanmajakdygy hakda oýlan” diýipdir. Pygamberimiziň: “Her gezek namaz okanyňyzda iň soňky gezek okaýan ýaly yhlasly boluň” diýen sözleri ondanam ýaraşykly ýaňlanýar. Yaşalýan ömrüň her yaşalýan bir günden ybaratdygyny oýlaýan ynsan ýürekden toba edip, her işine yhlas siňdirer. Allanyň tagatyna berlip, Resulallanyň ýoluna eýerer.

“Kalidasa” atly meşhur hindi drama eserinde agaryp atýan daň şeýle garşylanýar:

“Al daňlara salam bolsun,

Seret bu ajaýyp güne.

Bu gün - bu durmuşdyr. Durmuşyň hut özüdir.

Bir günün dowamynda dürli ajaýyplyklary görersiň:

Galkynyş nygmaty,

Şöhratly amal,
Parlak üstünlik.
Düýn diňe ýatlama öwrüldi,
Ertirem diňe hyýalda bar.
Sen şu güni şadyýan ýaşasaň,
Düýni hasyl bolan süýji arzuwlara öwrersiň
Ertiri hasyl boljak umytlara öwrersiň.
Sen şu güne üns ber, oňat synla,
Eý, agaryp gelýän daň, saňa salam!”

Özüňden sorap gör!

Gaýdyp dolanmajak geçmişiň we heniz gelmedik geljegiň demir gapylaryny ýap-da, şu günüň, şu pursadyň minutlary bilen ýaşa. Sen özüňden sora:

1. Geljek hakdaky aladalara berlip ýa-da gözyetimiň aňyrsyndaky bossanlyklara höwes edip, men şu günki bagtly durmuşymdan ýüz öwürmelimi?

2. Bir wagt bolup geçen ýakymsyz wakalary ýatlap, men şu günki abadan durmuşymy ajadyp goýmalymy?

3. Ir ertir oýanyp, alnymdaky ýigrimi dört sagady önümlü peýdalanmaga mümkinçiligim barka, men başga zady niýet etmelimi?

4. Men şu günümiň minutlaryny ýaşap bilmesem, geljekki durmuşymdan peýdalanyp bilerinmi?

5. Men şu günüm bilen haçan ýaşap başlaryn? Indiki hepdemi..? Ertirmi..? Ýa-da şu gün üçin şu gün başlamalydyryn?

Özüňden “In ýaman iş, in ýaman ýagdaý näme?” diýip sora. Soňra şolara döz geler ýaly gaýrat bilen özüňi tapla. Asuda, arkaýyn bolup, işe başla we hiç zatdan çekinme. Allatagalanyň aýdan sözi ýadyňda bolsun: “Adamlar siziň garşyňyza toplandylar, olardan gorkuň!” diýenlerinde, gaýta olaryň ynamy-imany artyp: “Bize bir Allanyň özi ýeterlikdir we her bir ýagdaýda ol in gözeli wekildir” diýerler” (Gurhanyň Ymranyň öýi(3) süresiniň 173-nji aýaty).

***

Sen rysgaly ýa-da her bir agyr ýagdaýdan çykalgany alada edýärmiň? Onda diňle: “Kim Taňrynyň buýrugyny yhlas bilen ýerine ýetirse, Ol oňa ähli gam-külpetlerden çykalga (çykmak ýoluny) berer we oňa öz oslamadyk tarapyndan rysk ýetirer. Kim Allaga töwekgel etse, Allanyň özi oňa ýeterlikdir. Elbetde, Alla öz islän işine ýetýändir (Onuň islegine garşy durjak hiç kim ýokdur). Hakykatdan, Alla ähli närsä üçin mukdar-ölçeg edip goýandyr” - ýagny durmuşda ýüze çykýan her bir ýagşy-ýaman waka-hadysa ýalňyz Allanyň islän-belgilän wagtynda we ölçeginde ýüze çykýar.

“Allatagala kynçylyk-garyplykdan soň, ýeňillik-baýlyk berer”, “Bilgin, sabyr bilen üstünlik, gaýgy bilen şatlyk gelyändir. Her bir kynçylygyň ýanynda ýeňillik hem bardyr”. “Bendäm men hakda nähili güman etse (men bendämiň gümänyndaryn), men şoňa görä gararyn. Bendäm men hakda isledigiçe pikir, gümän etsin”. “Allanyň berýäni size ýeterlik bolar we ol her bir zady eşidip, bilip durandyr”, “Ölmez-ýitmez Dirä-Ýaradana töwekgel et”. “Ony Allatagaladan başga açjak ýokdur”

Gaýgy güýç-kuwwatyňy parçalap, süňňüni weýran edýändir

Medisina ylymlary boýunça Nobel baýragynyň eýesi Aleksis Karl: “Ynjalyksyz, başagaýlyk bilen gün geçirýän işewür adamlar ir ýaşlarynda dünýäden ötýärler” diýip ýazýar. Elbetde, ähli zat takdyr-ýazgyt boýunça amala aşýar, emma adam özüni birahatlyga eýeletmezlik üçin, özünden bitýän ädimleri hem ätmelidir. Süňni lagşadyp (tozduryp), barlygyňy ýumurýan sebäpleriň biri – ynjalyksyzlyk, birahatlyk. Bu hak aýdylan söz. “Gaýgy-gam bejerip bolmajak ýaralary hem döredýär” diýilýär. Doktor Jozef F.Montagýo: “Gaharjaňlygyň müşgillikleri” atly eserinde: “Saňa iýýän tagamlaryň sebäpli ýara düşenok-da, seni iýýän närseler (pikirler) zerarly ýara düşýär” diýip belleýär. Al-Mütenebbide bolsa: “Gaýgy-pikir süňňüni gemirýär we gara saçy çalardyp, ýaşkaň goja öwürýär” diýen setirler bar. “Life” žurnalynyň ýazmagyna görä, gaýgy-birahatlyk on sany ölüm howply agyr ýaralaryň biri hökmünde görülýär. Ýakynda maňa Edward Bodolskiniň “Birahatlygy goý we ajaýyplyga tarap ýönel” atly kitabyňyň terjimesini getirip berdiler. Men ol ýerdäki sözbaşylaryň diňe adyny bersemem, mazmunyny kesgitlep bilersiň:

- ❖ Birahatlygyň ýürege täsiri
- ❖ Birahatlygyň ýokary gan basyşyna täsiri
- ❖ Birahatlygyň guryagyra (rewmatizme) täsiri
- ❖ Birahatlyk we iç-aşgazan keselleri
- ❖ Birahatlygyň sowuklama täsiri
- ❖ Birahatlyk we galkan görnüşli mäs
- ❖ Birahatlyk we süýji kesel

Psihologiýa ugrundan ýöriteleşen ussat lukman alymlaryň biri Doktor Karl Maninger “Özüne garşy ynsan” atly kitabynda şeýle ýazýar: “Doktor Maninger size birahatlykdan nähili uzaklaşmagyň ýollaryny salgy bermez, ýöne ol birahatlyk, gaharjaňlyk, bet päl-niýetler, kine-kitüw, ýigrenç, öçlülük, gorky ýaly duýgular bilen süňňümizi we akylymyzy weýran edişimiz hakda örän täsin hakykatlary açyp berer”. Birahatlykdan, üznüksiz ynjalykdan, tükeniksiz dartgynlylykdan saklanmagyň we saplanmagyň iň ygtybarly ýoly, Ýaradanyň ündän zatlarýna eýermekdir: Adamlary bagyşlap bilmeklik, ruhy rahatlyk, asuda pikirlik, giň göwünlilik, hatyrjemlik.

Fransiýanyň Bordo şäheriniň filosof häkimi Montin: “Siziň müşgil meseleleriňizi bagrym we öýkenim bilen däl-de, elim bilen çözesim gelýär” diýipdir. Eýsem, gaýgy-gam, gaharjaňlyk, depressiýa nämä täsir edýär? Kornil uniwersitetiniň lukmançylyk ylmy-barlag institutynyň professory Doktor Rasil Seýsel bogunagyrynyň ýüze çykmagyna itergi berýän dört sebäbi ýatlap geýrär. Olar:

1. Maşgala-öý durmuşyndaky agzalalayklar
2. Maddy ýitgiler we gaýgy-gamlar
3. Özüňi ýeke-ýalňyz duýmak we birahatlyk
4. Kine-kitüw, ýigrenç we ar almaga bolan ymtylyş.

Doktor Uilýam Mark Goingil Amerikanyň stomatologlar birleşiginde eden çykyşynda “Birahatlyk, ynjalyksyzlyk... ýaly ýaramaz duýgular süňňümizdäki kalsiniň pytramagyna sebäp bolýar, netijede hem dişleriň zaýalanmagyna getirýär” diýipdir. Şonuň üçin mümkin boldugyndan asuda, arkaýyn, rahat ýaşa. Deýl Karnegi “Ýurduň günortasynda ýaşayan garatenliler (negrler) we hytaýlylar birahatlykdan döreyän ýürek agyry kesellerine seýrek ýolukýarlar. Sebäbi olar her bir ýagdaýda özlelerini asuda, parahat alyp barýarlar” diýip belleýär. Onsoňam “Göwnüçökgünlikden ejir çekip, özüne el göterýän amerikalylaryň sany baş sany agyr dertden ýogalýanlaryň sanyndan has artykdyr” diýip maglumat berýär. Hawa, bu ynanyp bolmajak aýylganç hakykat.

Ýaradan hakda ýagşy pikir et!

“Allatagala biziň ýalňyşlyklarymyzy bagyşlar, emma biziň nerw sistemamyz muny hiç wagt başaranok” diýip, Uilýam Jeýms ýazýar. “Allanyň merhemetinden we sahawatyndan umyt edýän bende üçin pursat gapylary giňden açylar, ol tagat-ybadatlara yhlasly, ýagşy işleri bitirmäge höwesli ýapyşar” diýlip, Ibn al-Weziriň “Al-awasim wel-kawasim” atly kitabynda getirilýär. Allatagala hakda elmydama ýagşy pikirde bolmak, onuň ýagşylygy, geçirimliligi, bagyşlamagy, eçilýän nygmatlary, edýän kömekleri hakda oýlanmak has-da işiň ugrukmagyna, Haka ýakyn bolmagyňa, zähmete yhlasly ýapyşmagyňa, el uran zadyň bereketli bolmagyna ýol açar. Bu, hakykatdan hem, hut şeýle. Ýaradanyň saňa elmydama gowy garaýandygyna öz durmuşyňdan kän mysal taparsyň. Pikirleriň dagynyk bolup, hyýallaryň ýolundan azaşyp başlasa, özüňe bolan ynam kertilen ýüp ýaly inçelip ugrasa, ýatla, sen Ýaradanyň nazaryndan sowa dälsiň. Tomas Edisonyň ýazmagyna görä “Alada-ünjülerden, pikirlerden saplanmagyň (gaçylyp gutulmagyň) ýeke-täk ýoly Taňryny ýatlamakdyr”. Özüňe gowy garaýany ýatlamak, gowy zatlary ýatlamak ýene-de ynamlylygy oýarýar. Durmuş wakalarynda, toplanan tejribelerde hem muňa anyk göz ýetirip bolýar. Ynsan okaýan, ýazýan wagtlary hem kellesinde müň pikir köwsarlaýar. Emma ýaramaz pikirleriň daşyna agyl aýlap, diňe gowy pikirlere, umytlara, ynamlara berilmek üçin dessine gowy zatlary göz öňüne getirmeli, peýdaly işe meşgul bolmaly. Diňe işýakmaz, bikär adamlaryň kellesinde göçgünli ham-hyýal, gep-gybat we myş-myşdan başga zat orun almaýar.

Maslahata dogry düşün!

“Şahsy bähbitlerimize laýyk gelyän her bir zat dogry ýaly görünýär. Maňzymyza batmaýan islendik zat bolsa, derrew gaharymyzy getirýär” diýip, Andre Morua ýazýar. Nesihatlar, öwüt-ündewler, maslahatlar, tankytlar hem edil şunuň ýaly, aglaba halatda, ýalanam bolsa, özümizi öwseler, gulaga hoş ýakýar. Öwseler, gowy görýäris. Ýerlikli hem bolsa, adymyza aýdylýan tankytlary welin teý islämzok. Ony özümizden aýyp gözlemek, ýalňyş düşünmek diýip kabul edýäris. Aslynda welin bu biziň öz aýbymyz we hatamyz. (Gurhan Nur (24) süresiniň 48-49-njy aýaty). “Haýsy hem bolsa bir işi şol günde bitirmegi ymykly ýüregiňe düwen bolsaň, şoňa päsgel berip biljek beýleki pikirlerden başy-bitin halas bolarsyň” diýip, Uilýam Jeýms ýazýar. Bu nämäni aňladýar? Edil şol wagtda hasyl edip boljak bir sagdyn karara gelen bolsaň, desbi-dähel şony bitirmäge giriş. Ýüze çykjak müşgillikler hakda pikirlenip, ikerjiňlenmelere we birahatlyklara özüňi eýeletme. Asylly maksadyňdan bir ädim hem yza dönme. Ýola düşensoň, şübhelenme, çünki, ýekeje şübhe ýüzlerçe iňkisi yzyna tirkäp geler. Oňsoňam, öňe gitjekmi, öňe ýöre, yzyňa gaňrylyp, düýne nazar saljak bolma. Öňünde anyk we aýdyň bir maksat goýsaň, ony amala aşyrmak çen-çakyňdan aňsat bolar. Birbada birnäçe dürli pikiri kelläňde göterip ýörseň, ol-a bitirmek eken, haýsy birinden ilki başlajagyňy bilmänem, köp kösenersiň. Arap şahyrlarynyň biri: “Müň dürli maksatly adam ömrüni aljyraňňylykda geçirer, ol ne ýanyp biler, ne-de sönüp” diýýär. Beýleki bir şahyrda bolsa: “Bir pikiriň bar bolsa, kararyň hem bir bolsun, köp pikire berlip, ikerjiňlenmek, maksadyň apatydyr” diýilýär. Bir karara gelmekde töwekgellige bil baglamak, çekinmän, ýaýdanman kabul etmek seni geljekdäki birahatlykdan we ikerjiňlenmeden halas eder.

Ikirjiňlenip durma, işe giriş, yhlas et, bikärlikden daş dur

Garward uniwersitetiniň lukman-professory Riçard Kapot “Ynsan nädip ýaşaýar?” atly kitabynda “Lukman hökmünde, şübhelenme, ikirjiňlenme, gorky zerarly ýüz beren sandyrawuk keselinden ejir çekýänlere zähmet bilen meşgullanmagy maslahat berýärin. Zähmetiň döredýän mertligi özümize bolan ynamy berkidýär. Hut şu irginsiz zähmet çekmeklik hem Emersony öçmejek ýyldyza öwürdi” diýip ýazýar. (Gurhan, 62-10). Jorj Bernard Şounyň aýtmagyna görä: “Ruhy çökgünligiň (durgunlyk, deprressiýa) syry, hala baý, hala garyp bolalyň, gerekmejek zatlar hakda artykmaç pikir edýänligimizde. Bolar-bolgunsyz oý-hyýallara ýüz bermän, öndümlü zähmete çümmeli. Şonda damaryňda gan, beýniňde sagdyn pikir aýlanyp ugrar. Tiz wagtdan öňden galan ünjüler syrylyp aýrylar we sen täzeçe durmuşa başlarsyň. İşle, zähmet çek. Dünýädäki iň agyr dertleriň ählisine iň arzan, aňsat tapdyrýan we gowy täsir edýän derman zähmetdir”. (Gurhan, 9-105). Arap hekimleriniň birinde: “Ömür öýke göterip ýörerden örän gysgadyr” (Ömrüň özi gysga, ony öýke göterip ýene gysgaltmak nämä gerek?) diýen söz bar. (Gurhan, 24, 112-114) Durmuşy hakyky öz ýaradylyşy ýaly ajaýyplykda ýaşamak isleseň, birnäçe zatlar hakda oňat oýlan:

Köp myş-myşlaryň düýbünde zerre hakykat hem ýok: Amerikanyň taryhynda indeýleri boýun egdiriji iň uly söweşijileriň biri Jorj Kruk özüniň ýatlamalarynyň 77-nji sahypasynda: “Indeýleriň ähli galagoply we birahat gün görüşleri durmuş hakykatlaryndan däl-de, olaryň gorkunç ham-hyýallaryndan dömüp çykýan bolmaly” diýip ýazýar. (Gurhan, 63-04), (Gurhan, 9-47). Şonuň üçin sere dolaşýan her bir pikire berlip ýörme.

Kolumbiýa uniwersitetiniň professory Hoks şu sözleri ömrüne şygar edinip, şoňa hiňlener ýörer eken: “Günüň astyndaky (ýagny, ýer ýüzündäki) islendik derdiň ýa hökman dermany bardyr ýa-da hiç hili alajy ýokdur. Dermany bar bolsa, tapmaga çalyş. Alajy ýok bolsa, azara galma, arkaýyn ýaşa”. Ygtybarly hadyslaryň birinde: “Allatagala dert berse, dermanyny hem berýär. Muny bilen bilýär, bilmedik bilmän galýar” diýilýär.

Mylaýymlyk taýmakdan saklaýar: Ýaponiýaly professor talyplaryna ýüzlenip: “Mylaýym adam leýlisäç ýalydyr, garşylyk görkezmeklik bolsa dub ýalydyr” diýipdir. “Mömin adam gök ot ýalydyr, şemal ony saga-sola ýykar” diýen hadys bar. Paýhasly adam suw ýaly bolýar, öňünde daş duran bolsa-da, onuň sagyndan-solundan, üstünden-astyndan aýlanyp geçýär. “Mömin ynsan burunlyk dakylan düýe ýalydyr, nirede düşleseň, şol ýerde hem çöker” diýlip, hadyslarda aýdylýar.

Öten gaýdyp gelmez: Doktor Pol Brandoni içi süýtli çüýşesini ýere pylçap urupdyr. Çüýşe döwlüpdür, süýt dökülpdir. Ol öz-özüne: “Dökülen süýt üçin gözyaş dökme” diýip pyşrydypdyr. Doktor şeýtmek bilen geçip giden zatlary yzyna dolajak bolmagyň manysyzdygyny akylyna ynandyrmagy başarypdyr. Halk

arasynda aýdylýan ýörgünli söz bar: “Saňa ýazylmadyk zat saňa örän kyn bolar”. Bir gezek Musa pygamber düýşünde Adam atadan nägile bolupdyr. “Eger-de, gadagan edilen şol miweden iýmedik bolsaň, biz bu wagt jennetde ýaşar ýörerdik” diýipdir. Adam ata: “Eý, Musa, men ýaradylmazymdan kyrk ýyl öň maňa ýazylan ýazgyt üçin meni günäkärleýärmiň?” diýipdir. Pygamber alayhyssalam her gezek şu hekaýaty gürrüň berende, “Adam delil babatda Musadan üstün geldi” diýip, üç gezek gaýtalar eken. Bagtyýarlygy töweregiňdäkilerden we uzakdakylardan däl-de, özüňden, öz ýüregiňden gözle. Inlis şahyry Miltoňyň bir sözi bar: “Akylyň bir özi dowzahy jennete, jenneti dowzaha öwürüp bilýändir”. Mütenebbi şahyryň “Akyly adam bol-telki nygmatyň içindekä hem akly zerarly özüni betbagt duýýar. Akmak adam betbagtlygyň arasyndaka hem janyny gynanok, özüni bagtly duýýar” diýen setirleri-de, her bir zadyň gadyr-gymmatyny duýup bilmegiň akyla baglydygyny delillendirýär.

Durmuş üçin gam iýme: Napoleon “Sant Elena” eserinde “Şunça ömrümiň dowamynda alty gün bagtly ýaşanym ýadyma düşenok” diýse, halyf Hişam ibn Abdylmälik: “Durmuşymdak yň bagtyýar günlerimiz sanap çykdy. Olar bary-ýogy on üç gün eken” diýýär. Onuň kakasy Abdylmälik mahal-mahal ah urup “Halyflygy öz üstüme almaly däl ekenim” diýer eken. Said ibn al-Müseýýib: “Biziň olara däl-de, olaryň bize işi düşýänligi üçin Hudaýa şükür” diýipdir. Meşhur wagyz-ündewçi Ibn as-Semmak bir gün Harun ar-Raşidiň ýanyna barypdyr. Şol wagt Harun örän suwsan eken we bir owurt suw getirmeklerini buýrupdyr. Ibn as-Semmak: “Eger şu wagt şol bir owurt suw üçin ýarpy mülküňi ber diýseler,razy bolarmydyň?” diýipdir. Harun: “Hawa,razy bolardym” diýipdir. Onda Ibn as-Semmak: “Bir owurt suwa degýän ýarpy mülküň näme gymmaty barka?” diýipdir. Haçan durmuşyň manysy ýityär?

Haçan durmuşyň manysy ýitýär? Ynanjyň-imanyň ýok ýerinde many ýok. Imandan boş bolan dünýäniň ne gymmaty, ne agramy, ne manysy bar. Şahyryň bu hakda aýdanlary ýürege jüňk bolýar:

“Iman ýitse, aman ýokdur,
Din ýitse, dünýä ýokdur.
Din-imansyz döwran sürýän,
Ýokluga we ýoksullyga ýardyr”.

Emerson “Öz güýjüne daýan!” atly makalasynda: “Üstünlikler, girdejiň artmagy, sökellikden basym saplanmak, bagtyýar günleriň gaýdyp gelmegi we gaýtadan açylmagy – bular saňa kämil rahatlyk getirýändir öýtme. Hakyky ynjalýgy diňe özüňden, öz ýüregiňden tapyp bilersiň. Ana, şol rahatlyk hem beýleki ýakymly zatlaryň hakyky öz keşbini, mährini duýmaga kömek eder” diýip ýazýar. Jana ýüzlenip: “Senrazy bolan werazy bolnan halda Perwerdigäriňe gaýt! Salyh bendelerimiň hataryna gir we meniň jennetime gir!”² diýen sözi ýatla. Meşhur rim rowaýatçysy we filosofy Epiktet: “Süňňümüzdeki ýarany we keseli aýyrmaga berýän ünsümüzden aňmyzdaaky ýalňyş pikirlerden saplanmaga has uly ähmiýet bermeli” diýip belleýär. Täsin galmaly zatlaryň biri, hatda Gurhanda hem aň-düşünje, pikir ýöwselligi beden keselinden has agyr hasaplanylýar. “Olaryň ýüreklerinde kesel (imansyzlyk) bardy, bes, Allatagala olaryň kesellerini ýene-de zyýada kyldy. Olaryň ýalanlary üçin elhenç azap bardyr”³. Fransiýaly pelsepeçi Monteniň ömrüniň şygaryna öwren sözleri nämedir öýdýärsiň? Ol: “Ynsanyň daş-töwereginde bolýan hadysa oňa şol hadysa hakda edýän pikirçe täsir edip bilmeýär. Ynsan öz pikiriniň täsiri astynda gezýär” diýipdir. Owaldan gelýän ýörgünli dileg-dogalaryň, hadyslaryň birinde “Eý, Allam, meni takdyryňarazy etgin, maňa ýeten zadyň ýalňyşyp gelmändigine, ýalňyş (ýazylmadyk) zadyň hem maňa ýetmejegine anyk ynamym bolsun” diýilýär.

Gamgyn bolma! Çünki gaýgy-gam könäni ýatladyp, ynjalygyňy bozar, geljegi ýatladyp, gorka salar, bu günüň berekediniň ýoguna ýanar!

Gamgyn bolma! Çünki gaýgy-gam ýüregiňi sykar (gysar), ýüzüňi çytar, ruhuňy öçürer, arzuwyňy köýdürer!

Gamgyn bolma! Çünki gaýgy-gam duşmanyňy şat, dostuňy gamgyn, göribiňi hoşal eder. Saňa durmuş hakykatlaryny ýoýup görkezer.

Gamgyn bolma! Çünki gaýgy-gama berilmek takdyrdan nägile gezmekdir, üýtgeşsiz ýazgydy üýtgetjek bolmakdyr, dost-doganlaryň göwnüni ýykmakdyr, Allanyň beren nygmatlaryna bigadyr bakmakdyr!

Gamgyn bolma! Çünki gaýgy-gam giden ýa-da ýiten zady yzyna gaýtarmaz, ölini direltmez, takdyry yzyna serpikdirmez we birjik-de peýda getirmez!

Gamgyn bolma! Çünki gaýgy-gam şeýtandandy. Gaýgy-gam gözüňi ümezledip duran gorky, ýanyňda häzir bolup duran garyplyk, üznüksiz umytsyzlykdyr. İşleriň ugrukmagyna, maksatlaryň bitmegine böwetdir!

Gamgyn bolma! “Biz siziň kalbyňyzy (iman nury) bilen açyp goýmadykmy? Egniňizden basyp duran agyr ýüki aýyrmadykmy? Siziň mertebäňizi belent etmedikmi? Elbetde, her bir agyrlyk – muşakgat bilen bile bir ýeňillik hem bardyr“.

Alla ynan we gamgyn bolma!

Hakdan razylygyň, asudalygyň, rahatlygyň syry imanda jemlenýar. Ähli betbagtlyklar we şowsuzlyklar bolsa ynamsyzlykda, şek-şübhe, ikeriňlenmede ýatyr. Zehinli, uly işlere ukyply örän köp adam bar, olara geniý diýseňem boljak, emma ýüreklerinde iman nury bolmansoň, ýazan, döreden we ýaýan-diýen zatlarynda hem düz ýoldan sowulmalar, gyşarmalar kän. Mysal üçin, Abu al-Ala al-Maarri şerigat-kanun hakda: “Dymyp boýun bolmaly çaprazlyk” diýip belleýär. Ar-Razy bolsa: “Akylyň öňe gitmegini bökdemek üçin jylaw” diýip düşündirýär. Şahyr Iliýa Abu Mazynyň: “Nireden gelenimi bilemok, ýöne önümde ýol gördüm, şondan ýöräberdim” diýmegi, hamana, ýoly özi tapyp, özi ugrugan ýaly görünýär. Olar şeýdip, Allanyň beren zatlaryny – akyl-üşügi, ukyp-zehini ýatlaryndan çykarýarlar. Hakykatdan üznä we bir-birekden parhly bolan şeýle sözleri ýene-de tapyp bolýar.

Bir zat welin köre mälum, Taňry bendesi imanyna görä bagt tapýar, şek-şübhesine görä betbagtlyk.

Älemi berbat edýän şeýle nähak sözler az däl. Üstesine-de, alym ýalňyssa, älem ýalňyşýar.

“Ynsan nähili pikirlenýär?” atly eseriň awtory Jeýms Allen şeýle ýazýar: “Her gezek ynsanyň töweregindäki zatlar we adamlar hakdaky garaýşy üýtgeşe, şol zatlaryň we adamlaryň oňa edýän täsiri hem üýtgemek bilen bolýar. Ynsana pikirini üýtgetmäge kömek et, onuň maddy durmuşy hem özgerip başlar. Maksatlarymyzy hasyl edýän ýeke-täk mukaddeslik – ol biziň özümiz”. Töweregemizdäki dünýä hakda näçe gowy pikir etsek, onuň şonça gözelleşýändigini dogry. Ýöne bu zatlara şeýle güýji, täsiri bereniň Ýaradan Alladygyny ýadymyzdan çykarmaly däl.

Jeýms Allen bu pikirlerinde birtaraplaýyn çemeleşýär. Ol: “Ynsan gönüden-göni öz pikirleriniň netijesinde maksadyna ýetip bilýär. Ynsan pikirleri arkaly ýerinden galkyp bilýär, üstünlik gazanyp bilýär, arzuwyna ýetip bilýär. Pikir saly gowşak, ynamsyz bolsa bu zatlar tersine bolýar” diýip belleýär. Arzuwlary hasyl etmek üçin öz güýjüne ynanmakdan öň Allanyň berjek ugur-utgusyna bil baglamak has netijeli bolar. “Eger olar çykmagy islän bolsalar, onuň üçin taýýarlyk görerdiler. Emma Alla olaryň çykmaklaryny islemedi”, “Eger Alla olaryň bir ýagşylygyny bilsedi, olaryň gulaklaryny açardy”, “Alla olaryň kalplaryndaky (wepalylygy) bilip, olara aram-ynjalyk inderdi” diýilýär.

Ownuk zatlar üçin gama batma!

Beýik ýagşyzada adamlaryň birini ýolbarslaryň arasyna oklapdyrlar. Allatagala ony halas edipdir. Adamlar: “Ol ýerde nähili pikir edýärdiň?” diýipdir. Ýagşyzada: “Ýolbarslar arassamyka ýa dälmiä?” diýip oýlanýardym” diýipdir. Onuň ýüreginde bir çümmük gorkynyň döremändigine üns beriň.

Allatagala sahabalary hem maksatlaryna görä tapawutlandyrypdyr: “Siziň araňyzda bu dünýäni isleýänler hem bar, ahyreti isleýänler hem bar”. Meşhur alymlaryň biri Ibn al-Kaýým: “Ynsanyň gymmaty onuň pikir-hümmeti, maksady bilen, nämäni isleýänligi bilen kesgitlenýär” diýipdir. Hekimleriň biri aýdypdyr: “Maňa onuň pikirini mälim et, men onuň kimdigini anyk aýdyp bereýin”.

Gämileriň biri deňziň ortarasynda çaykanypdyr. Salyh bendeleriň biri suwa ýykylypdyr. Ol deňziň içindekä bedenini ýuwup, agzyny çaykap, öňküsinden hem arassalanmaga başlapdyr. Soň möwjän deňiz tolkuny bu bendäni kenara çykarypdyr. Adamlar ondan beýle etmeginiň sebäbini sorapdyrlar. Ol: “Ahyr demim bolsa-da, arassa bolaýyn” diýip ýuwundym” diýipdir. Ymam Ahmet ölüm ýassygynda ýatyrka sakgalyny suw bilen ezmeklerini sorapdyr. Bu mysallara üns berseň, ynsanyň ýerliksiz ünjülere, gorkulara gaplanman, her demde, her ädimde diňe gowulyk, gőzellik, arassalyk we kämillik hakda pikir etmelidigine göz ýetirersiň.

Geçirimlilik

Geçirimlilik ýaly beýik häsiýet ýok. Eger sen adamlaryň bilip we bilmän eden hatalaryny, säwliklerini bagyşlap, geçirip bilýän bolsaň, sylaga, hormata eýe bolarsyň. “Kim geçirse we ýagşylyk etse, sogaby Alladandyr” diýen söz bar.

Şekspir: “Ýagyň (duşmanyň) üçin tamdyry (peji) uludan ýakyp, birdenkä özüňi köýdüräýme” diýýär. Adamlaryň biri beýik alym Salym ibn Abdylly ibn Omara: “Sen örän ýaramaz adam ekeniň” diýipdir. Ol: “Meni senden başga tanaýan ýok ekeni” diýip, asuda jogap beripdir. Amerikaly ýazyjylaryň birinde şeýle söz bar: “Taýak ýa-da daş meniň süňkümi döwüp biler, ýöne aýdylýan ýaramaz, ýaman sözler menden hiç zat alyp bilmez”. Gahary gelen adamlaryň biri Abu Bekre sögünipdir: “Walla, men saňa şeýle bir gargyndym, sen şol gargyş bilen göre girersiň” diýipdir. Abu Bekr hezretleri muňa birjik-de darykmandyr: “Ýerliksiz gargyş meniň bilen däl-de, ony aýdanyň özi bilen göre girýär” diýipdir. General Eýzenhauer bir gezek şeýle diýipdir: “Halamaýan zatlarymyz we halamaýan adamlarymyz hakda pikirlenip, bir minudymyzy hem zaýalamalyň. Bir çybyn hurma daragtyna: “Ýere berkiräk ýapyş, ýykylaýma, men häzir uçjakdyryn” diýipdir. Hurma daragty oňa: “Üstüme gonanyňy duýmandyryn, uçanyňy nädip duýarkam?!” diýip, parahat jogap beripdir. Konfusiý bolsa: “Gaharly adam elmydama gäbini zäher bilen doldurýandyr” diýýär. Onda, hiç bir zada gahar etmän, özüňi parahat, asuda alyp bar. Öte geçseler hem, bärden gaýtsalar hem, bagyşlamagy başar. Hezreti pygamberimiziň: “Gaharlanma, gaharlanma, gaharlanma” diýip, üç gezek gaýtalap aýtmagy, gahar-gazabyň näderejede zyýanlydygyny ýadyňa salar. Şeýtan üç ýerde adamy it oýnan ýaly oýnap bilýärmiş: gahar-gazaba münende, haý-höwesine berlende we gapyllygynda.

Bir döwüm çörek, bir içimlik suw, birlaý eginbaş

Eýsem, sen özüňi bagtly duýmak üçin şu zatlar ýeterlik dälmi öýdýärsmi? Deňizçileriň biri gämi heläkçiligine uçrap, Ýuwaş ummanynda ýigrimi bir günläp döwük salyň üstünde oňnut etmeli bolupdyr. Kenara özüni atyp, halas bolanda, adamlar ondan bu hadysadan alan iň uly sapagy hakda sorapdyrlar. “Bu synagdan alan iň uly sapagym şundan ybarat: eliňde halal gazanç, saçağyňda ýeterlik azyk-owkat barka, hiç zatdan zeýrenmeli dälidine göz ýetirdim” diýip, deňizçi jogap beripdir. Akyldarlaryň birinde: “Durmuş bu bir lukma hörek we bir içimlik suwdur, galan zatlar artykmaçdyr” diýen söz bar. “Kesranyň mülki käte bir döwüm çörege degmez, deňizleriň suwy hem bir damja suwça bolmaz (ornuny tutmaz)” diýip, arap şahyry ýazýar. Jonatan Swiftiň iň gowy lukmanlar hakda ýazany ýadyňdamy?! Ol: “Berhizli lukman, asuda lukman, şahdaçyk lukman iň gowusydyr. Özgelerden oňurti her kim öz-özünüň lukmanydyr. Kadaly iýip-içip, berhiz saklamak, özüňi asuda-parahat we şahdaçyk alyp barmak iň gowy dermandyr” diýip ýazýar. Ýogsamam, semizlik ötüşen keseldir. Garny gäbelik düşbülgiň duşmanydyr. Asuda-parahatlyk bolsa ýürege gönençlik, ruha şatlykdyr. Beden we ýürek üçin şadyýanlyk ýaly ýokumly iýmit ýokdur.

Soňy gowulyga ýazýan kösençlikler

Doktor Samuil Jonson: “Her bir hadysanyň gowy tarapyny görüp bilmek bir ýylda mün dollar gazanmakdan haýyrlydyr” diýýär. Ýüz berýän her bir wakanyň hökman bir gowy tarapy bolaymaly. Bu wakalar ýa bir zady ýadymyza salýar, ýa-da bize toba edip, dogry ýola ugrukmagymyzy salgy berýär. Gurhanda hem bu barada “Olar her ýylda bir-iki mertebe bela-pitnelere ýolugýarlar. Şondan soňam ne toba kylýarlar, ne pendí-nesihat alýarlar”(Gurhan, 9-126) diýilýär. Muňa aklyly çatýan adamlar kösençlikleriň önünde ejizlemän, özlerini ynamly we dogumly alyp barýarlar. Mütenebbi şahyr bolsa “Käşkä hadysalar meniň ýumşaklyk we tejribe arkaly gazanan zadymy yzyna alyp bilýän bolsady” diýip, şeýle wakalaryň önünde birjik-de ejizlemeýändigini ýañzydýar. “Durmuş tejribesi bolmadyk adam sabyr-takatly bolup bilmez” diýip, Mugawýýanyň meşhur sözi bar. Diňe bir kynçylyklaryň önünde ejizlemezlik däl, baýlyk-bolçulygyň önünde azman saklanmak hem uly gaýraty talap edýär. Abu Temmam şahyryň Afşin Türkmen hakynda aýdan sözlerine üns ber: “Oňa Allanyň eçilen nygmatlaryna bak, emma ol özüni bu dünýede ötegçi bende kimin alyp bardy” diýýär. Öten ýagşyzadalaryň biri bol baýlyga çümüp, lälík ösen birine şeýle diýipdir: “Sende Allanyň beren nygmatlaryny görýärin. Nygmaty şükür bilen baglap goýmasañ, azmak bilen bolarsyň (ol seni azdyrar)”. Allatagalanyň: “Şükür etseňiz, size beren nygmatymy artdyrarn. Bigadyr (näşükür) baksañyz, elbetde, azabym agyrdyr”, “Alla bir şäheri mysal getirýär: ol şäher asuda, howpsuz ýerdi. Ol ýere çar tarapdan bol-bol rysgal gelýärdi. Ahyrynda ol şäheriň halky Allanyň nygmatlaryna näşükürlük etdi. Alla hem ol şäheriň halkyna bu etmişleri üçin açlyk we gorky lybasyny geýdirdi” diýen sözleri ýadyňda bolsun!

Özüň bol!

Doktor Jeýms Gordonyň şahsyýetyň özboluşlylygy hakda jaýdar aýdan sözleri bar: “Özüň bolmak, özüň bolup ýaşamak meselesi edil taryhyň özi ýaly gadymydyr we adamzat durmuşy ýaly köpgyraňlydyr. Durmuşda öz ornuňy tapmazlyk, özlügiňi ýitirmek bolsa köp sanly ruhy dartgynlygyň we göwnüçökgünligiň gönezligidir”. “Ýaradylan zatlaryň içinde sen ýeke-täk. Hiç kim saňa meňzänok we sen hiç kime meňzänok. Çünki Ýaradan her kimi aýratyn bir rövüşde, dürli-dürli görnüşde ýaratdy” diýlip, bir akyldaryň sözünde getirilýär. Allatagala Gurhanda “Elbetde, siziň edýän hereketleriňiz hem hilme-hildir” (Gurhan, 92-4) diýip, her bir zada mahsus özboluşlulygyň, aýratynlygyň bardygyny ýatladyr. Çaga terbiýesi hakda on üç sany kitabyň we münlerçe makalanyň awtory Angelo Battero şeýle ýazýar: “Özi bolup kemala gelmeýän, özüçe pikirlenmeýän, özgeleriň geýnişine we pikir ýöredişine öýkünýän adam iň betbagt adamdyr”. “Alla gökden bir ýagmyr inderdi we jülgeler öz mukdaryça sil boldy”. Her kimiň özboluşly keşbi, sypaty, aýratynlygy, zehini, başarnygy bar. Bir şahsyýet beýlekä meňzejek bolup, öz tebigy bolşuny ýitirmesin. Beýlekiniň reňkinde eräp gitmesin.

Sen anyk we belli bir işiň hötdesinden gelmegiň üçin kesgitli ukyp-başarnyklar bilen ýaradyldyň. Il-gün aýtmyşlaýyn: “Özüňi oka! Näme edip biljekdigiňi öwren!” Şonda sen nähili maksat üçin ýaradylandygyňa akyl ýetirersiň we durmuşdaky wezipäňe dogry düşüňip, öz ornuňy taparsyň. Emerson “Özüňe daýan!” atly kitabynda şeýle ýazýar: “Wagt geler. Adamlaryň ylmy ynamyň derejesine ýetende, olar görüplik etmegiň nadanlykdygyna, özgelere öýkünmegiň bolsa özüňe kast etmek bilen barabardygyna akyl ýetirerler. Ýagdaýlaryň dürlüdigine garamazdan, her kim durmuşy özüçe kabul eder, özüçe düşüner. Şeýle hem daş-töweregiň gowulykdan doludygyna garamazdan, her kim özüne berlen ýeri bakyp-bejermese, ondan bir däne hasylam alyp bilmez. Ynsan hem özüne seretmelidir. Öz ukyp-başarnygyny ösdürmelidir. Ynsanyň içinde basyrylgý ýatan güýç tebigatdaky täze bir güýçdür. Bu güýjüň mukdaryny hiç kim ölçäp bilmez. Şol güýji oýaryp bilseň, örän köp zady başaryp bolar”.

Zyýanyň içindäki haýyr

“Başa inýän ýakymсыz hal-ýagdaýlar bize göz öňüne getirip bolmajak derejede kömek edýär. Eger Dostoýewski, Tolstoý ýaly ýazyjylar muşakgatyň içinde ýaşamadyk bolsalar, olar baky miras galjak ajaýyp eseleri döredip bilmezdiler. Ýetimlik, körlük, ýalňyzlyk, ýurtdan aýrallyk, garyplyk.. bularyň ählisi hem aň taýdan işjeň, başarnykly, zehinli we kämil bolup çykmagymyza sebäp bolýar” diýip, Uilýam Jeýms belleýär. “Allatagala apatlaryň üsti bilenem nygmat berýär, hat-da ol apat hernäçe äpet hem bolsa, käbir kowumlary bolsa hat-da eşret bilenem bela uçradýar” diýip, gadymy arap şahyrlarynda aýdylýar. Gowy görülyän zatlaryň biri perzent we mal-mülk. Muňa garamazdan adamyň betbagtlygyna ilki sebäp bolýan zatlar hem şular. “Olaryň mül-mülki we perzentleri seni haýran etmesin, Allatagala şolaryň üsti bilen bu dünýäde olara azap bermek isleýär” diýen söze üns ber. Göwnümize diňe görgi-kösençlik ýaly görünyän käbir ýagdaýlaryň içinden nähili hem bolsa bir peýdany, bähbidi çykaryp bolýar. Allatagala bir gapyny baglasa, şonuň ýanynda ýüz gapyny täzeden açýar. Meşhur alymlaryň biri Ibn al-Esir özüniň ähmiýetli eserlerini wezipesinden boşadylan döwri döredipdir. Görnükli alym As-Sarahsy “El-Mebsut” atly on baş jiltlik uly göwrümlü eserini guýynyň düýbünde tussaglykda ýatyrka ýazypdyr. Ibn al-Kaýýym “Zad al-ma’ad” (Ahyretiň azygy) atly eserini sapar-sýahatdaka ýazypdyr. Al-Kurtuby hadyslara giňişleýin düşündiriş berýän eserini gäminiň üstündekä döredipdir. Ibn Teýmiýäniň pitwalary ol bendilikde ýatyrka has rowaç bolupdyr. Ençeme hadysçylar münlerçe hadysy garyp-pukarlykda, il-günden aýrallykda bir kitaba jemläpdirler. Dürli sebäplere görä, zähmet çekmekden galan adamlaryň biri, öýde oturan wagty Gurhany ýatdan öwrenip, ýene kyrk jiltde gowrak eseri okandygyny gürrüň berdi. Abu al-Ala al-Ma’arri özüniň şygyr diwanlaryny we kitaplaryny gözi batyllygynda ýazdy. Eserleri birnäçe dillere terjime edilen ýazyjy Taha Hüseyin eserlerini we ýatlamalaryny gözi görmekden galandan soň döredip başlady. Gör, näçe adam bar, jan saglygynda ile-güne edip bilmedik ýagşylygyny, haýryny başy gowgaly wagty ýerine ýetirdi. Frensis Bekonyň bir sözi bar: “Durmuş pelsepesinden az-owlak baş çykarmak, ynsany ynamsyzlyga iterýär. Emma, çuňňur öwreniberse, ol ynsan aklyny ynama, kämillige ýetirýär” diýýär. Şonuň üçin dilenip alynmaýan her bir apatyň içinde özüň üçin gizlenip goýlan bähbitleri görmegi başar! Her bir zada ýüzleý däl-de, çuňňur düşün!

Baryňa şükür etmek gaýgyny gidirer

“Biz diňe Perwerdigäri razy edýän sözleri aýdýarys” diýlip, hadyslaryň birinde nygtalýar. Ahyrky netijäniň seniň haýryňa çözülmegi üçin, takdyr saňa hüjüm edende, oňa boýun synmak, kaýyl bolmak wajyp we mukaddes amaldyr. Diňe şeýdeniňde derhal gelýän şowsuzlykdan we kem-kem çökerýän betbagtlykdan halas bolup bilersiň. Takdyra boýun bolmakdan başga çäre ýok. Hatda mün dürli hilä çolanyp, mekirlige ýüz ursañam, takdyr sowa geçmeýär, ol öz hökümini ýöredýär. Emersonyň “Ýerine ýetirmek başarnygy” atly eserinden bir parça mysal getireýin: “Bagtly hem-de şöhratly (beýik) adamlar asuda, bol-telki, birsydyrgyn, parahat, kynçylyklardan we päsgelçiliklerden azat bolan durmuşyň içinde kemala gelýär” diýen pikir nireden peýda bolduka? Hakykatda welin, bu düýbünden tersine. Ýeňil durmuşda ýaşamaga endik edenler barha ýaltalyga çümýär we gitdigiçe işýakmaz bolup ýetişýär. Hatda akylyň işjeňligi hem peselýär. Emma taryh şaýatdyr: beýiklik we hakyky bagtyýarlyk öz jylawyny şeýle adamlara berýändir, olar zähmet bilen bişişen, kynçylyklar bilen berkän, jemgyýetiň önündäki borçlaryny eginlerinde göterip, bu jogapkärçiligi biperwaýlyk bilen arkasyna atmadyk adamlardyr”. Muhammediň pygamberliginiň ilkinji günlerinde Ylahy hidaýatyň baýdagyny (dogry ýoly) alyp göterenler gullardan, garyplardan, ejizlerden ybaratdy. Bu mukaddes çakylyga garşy göreşenleriň köpüsi bolsa asylzada, baý adamlardy. “Ýene olar: “Biziň mal-dünýälerimiz, bala-çagalarymyz köpräk we azaplanyjy däl-diris” diýdiler”, “Olaryň özleri onuň (Gurhan) bilen hidaýat tapmansoňlar: Bu köne ýalan toslamadyr” diýerler”. Meşhur şahyr Antaranyň beýtlerinden bir mysal getireýin, ol ynsanyň gymmaty onuň haýsy neberä, haýsy kowuma degişlidigine däl-de, ýagşy gylyk-häsiýetine we edýän işine görädir diýýär we setirini şu sözler bilen jemleýär:

“Gul bolsamda, kerem bilen, halkyň patyşahy men,
Reňkim gara bolsa-da, gar hulkuň ap-agy men”.

Külpetleriň syry

Taryhçy we ýazyjy Ahmet ibn Ýusup “Sylag we haýyrly soň” atly eserinde “Ynsan edil garaňky gijäniň soňundan ýagty gündiziň gelşi ýaly kynçylyk-kösençlikden soňra hökman gowy günleriň gelyändigini bilýär. Muňa garamazdan, bir kynçylyga uçranda, onuň tebigatynyň gowşak taraplary aňa-ýürege eýelik edip başlaýar. Muny öz dări-dermany bilen bejermese, kesel möwjeýär, kynçylyk agyrlaşýar. Ynsan şonuň ýaly agyr pursatlarda gowy zada ynam edip, güýjüni täzelemese, aňa höküm edip duran tukatlyk, lapykeçlik ony heläk edip biler”. Bu bölümde agyr güne uçrap, sabyr edenler we sabryň soňundaky höziri görenler hakda pikir ýörediler. Sabyr soňy haýyrdyr. Bu pikir kalby ýagşy we ýagty zatlara ruhlandyrýar. Dürli synaglar ýollaýan Allanyň önünde özüni sabyrly we edepli alyp barmaklyga iterýär. Ýaman synagyň soňunda ýagşy sogapdyr-sylagyň bardygyna bolan arassa gümany berkidýär. Şu manyda dana Buzurgmehriň aýdan sözünü ýatlasym gelýär. Ol: “Sowgat-sylaglaryň ön ýanyndaky kynçylyklar, tagamyň ön ýanyndaky açlyga meňzeýär. Mazaly aýgan wagtyň äberlen tagam has lezzetli bolýar” diýýär. “Durmuş nebsi-jany näderejede zaýalan bolsa, kynçylyk-külpet ony şol mukdarda düzeldýär. Durmuş nebse-jana nähili gönençlik beren bolsa, lezzete çümmeçlik ony şol derejede zaýalaýar”. Ol ýene şeýle diýýär: “Saňa kynçylyk sowgat beren her bir dostuňy aýawly sakla. Seni lezzete çümdüren (eşret sowgat beren) dostlaryňdan welin ünsüni sow”. “Bolelin durmuş garaňky gije kysmydyr, bu tümlükde beren we alan zadyňa magrur bolma. Kösençlikler bolsa, seniň we özgeleriň işini, hereketini, ýagdaýyny ap-aýdyň görkezýän gündiz kibidir” diýýär. Ardaşir patyşanyň aýtmagyna görä “Kynçylyk gözüni ýiteldýän sürmedir, onuň üsti bilen adaty we asuda ýagdaýda görüp bilmeýän örän köp zatlaryňa göz ýetirýärsiň”. Bela-betere uçrap, başyň gowgaly bolmakda, esasan, iki sany bähbit, haýyr bar. Bu bähbitleriň iň bärkijesi ýüregi kynçylyklara dözümlü edýär, ruhuňy taplaýar. Iň beýigi bolsa, ähli zadyň erkini, jylawyny Allatagala tabşyryp, ondan diňe gowulyga garaşýaň.

Ynsanyň pikiri hiç bir halatda hem Halykdan başga kişä baglanmaly däldir. Ol şu zady anyk bilmelidir we oňa uýmalydyr: Ýaradan kynçylyk ýollaýan bolsa, munuň üçin ahyrynda uly sogap, sylag bardyr. Ýa-da uly günälerimizi ýuwup aýyrjakdyr. Bularyň haýsy biri hasyl bolaýanda hem, islendik kynçylygyň soňy üznüksiz bähbitlere we dowamly peýdalara ýazyp gidýär.

Emma, ynsan Ýaradana däl-de, adamlara bil baglasa, rysgy, gazanjy, üstünligi adamlardan tama etse, onuň çekjek görgüsi köpelip, ýasamalygy artyp gider. Göz önünde tutan maksady hasyl bolmaz we barha darygyp, gysylp ugrar. Ýerinden, wezipesinden gorkar. Özüni ýalňyşdyrjak we bulaşdyrjak bir ýagdaý ýüze çykaýmasyn diýip, has-da howatyrlyanyp, ynjalyksyzlanyp gezer. Birahatlyga çümer.

Şeýle ýagdaýlaryň astynda Hudaýyň pynhan hikmetiniň bardygyny bilýän ynsan, elmydama Ýaradana hoş umytda, mynajatda bolar. Her bir zatdan ýagşylyga garaşar, ähli zady gowulyga ýorar. Emma, adamlara bil baglanlar, sähel işi bökdolip, müzzerip durmaly bolsa, bu päsgeliçligi biri-birinden görer.

Lapykeçlige düşülende Allanyň ýörite ýollaýan lutfy-keremi bardyr. Alla şeýle peşgeşi islän bendesine rowa görer. Bu kerem, umyt şatlyklaryň golaý gelendiginiň, işleriň ýeňilleşip gitjekdiginiň we öňküden has gowy günleriň garaşyp durandygynyň buşlukçusydyr. Allanyň berýän kömegi ýeterlikdir we her bir işimizde Ol iň gözel wekildir.

At-Tanuhynyň “Kynçylygyň soňundaky gönençlik” atly eserini öwran-öwran okanymdan soň, kitabyň hamyrmaýasy bolan üç pikiri aýratyn belläp aldym. Olar:

1. Hakyky gönençlik, şatlyk diňe kynçylyk, külpetlerden soň gelýär. Bu adamzat durmuşynda göre-göre gelinýän gutarnykly we şek-şübhesiz hakykatdyr.

2. Göwne ýakymсыз wakalardan gazanýan bähbit-haýrymyz, peýdamyz ýakymly ýagdaýdakylardan has köpdür. Çünki, ynsan mejburylykda bitirýän uly işlerini meýletinlik bilen edesi gelmeýär.

3. Hakykat ýüzünde, bähbidi bári çekip, zyýany yzyna serpikdirýän diňe Allatagaladyr. Onsoňam, “Alnyňa gelen hiç bir zat ýalňysyp ýa çawyp gelýän däl. Saňa ýazylmadyk, ýalňys boljak zat hem hiç wagt alnyňa gelýän däl”.

Päsgeçilikde taplananlar

Arap dilinde çap edilýän “Ukaz” atly hepdelik neşiriň bir sanynda gözi görmekden galan Mahmud ibn Muhammed al-Medeni hakda gürrüň berlipdir. Bu adam özgeleriň gözi bilen edebiýat kitaplaryny öwrenipdir. Taryh kitaplaryny, žurnallary, hepdelik neşirleri we gazetleri özgelerden diňlemek arkaly ýat tutupdyr. Dostlarynyň birinden daňdan sagat üçlere çenli eşidip özleşdirmek, eşidip okamak ukybyny kämilleşdiripdir. Şeýdibem, edebiýat, taryh we geň-täsin wakalar babatda janly ensiklopediýa öwrülmegi başarypdyr.

Mustafa Emininiň “Aş-Şark al-awsat” (Orta Gündogar) atly gazete beren gysgaça pikirlerinde şeýle ýazypdyr: “Hilegärleriň hile-mekirligine, zalymlaryň nähaklygyna, hökmizorlaryň zulmuna azajyk sabyr et. Az salymdan soňra dürre gamçy elden gaçar, daňylan ýüp çözüler, tussaglar bendilikden çykar, tümlük syrylar. Sen diňe azajyk sabyr et we garaş”.

Arap şahyrlarynda bu hakda bir setir bar:

“Bir bela üçin ýigit darlyga düşer, Şol dem Alla onuň dadyna ýetişer”.

Ine bu bolsa Günorta Afrika Respublikasynyň prezidenti bolan Nelson Mandela. Ýigrimi ýedi ýyl tussaglykda ýatanam bolsa, halkynyň azatlygyny ündäpdir. Öz halkynyň bu sütem-horlukdan, gyrylmakdan halas bolmagy üçin göreşipdir. Maksada okgunly, erjel ýapyşypdyr, hatda ölümiň bári pillesinden gaýdan gezekleri kän bolupdyr, ýöne ýan bermändir.

Bu wagt adamlaryň käbiri haýran we hassadyr. Olar öz dynçlygyna, hatyrjemligine gaýtadan eýe bolmak üçin, bir sagdyn we beýik pikire matäçdir.

Meşhur adamlaryň ömürbeýany we olaryň terjimehallary hakdaky kitaplary okaýanlar üstünlige ýetirýän birnäçe umumy sebäpleri tutup bilerler. Men şol sebäpleri şeýleräk görnüşde belläp aldym:

1. Ynsanyň gymmaty başaryan işine (oňaryan zadyna) baglydyr. Bu hezreti Aly ibn Abu Talybyň aýdan sözüdir. Muny giňişleýin teswirleseň, ynsanyň gymmaty onuň daşky sypatyna ýa-da wezipesine däl-de, edebine, ybadatyna, gylyk-häsiýetine, başaryan işine bagly diýmekdir.

2. Ynsan mertebesini, abraýyny öz pikirlerine, gaýratyna, yhlasyna, sahylygyna we pida edip bilşine (janyny dözüp bilşine) görä gazanýandyr. Abraý-mertebe aňsat ýa-da mugt berilýän däldir. “Abraý-mertebe aňsat ýuwdulýan igde däldir” diýen meşhur sözem bar.

3. Allanyň erki-eradasy bilen, her ynsan öz taryhyny özi ýasaýar(döredýär). Ol özüniň ömür sahypalaryny ýagşy ýa-da ýaramaz amallary, edepli ýa-da edepsiz durmuş ýörelgesi bilen doldurýar.

4. Ynsan ömri örän gysga, ol tiz sowulýar. Şonuň üçin, aslynda gysga ömri günä işler, alada-ünjüler, gaýgy-gamlar bilen ýene-de gysgaltma.

Bagta eltýän sebäpler

1. Salyh amal.
2. Ýagşy aýal.
3. Giň öý. “Eý, Allahym, meniň howlumy giň et” (hadys).
4. Halal gazanç. “Alla päkizedir we Ol päkizeligi söýer” (hadys).
5. Gowy gylyk we ynsansöýerlik. “Nirede bolsamam, Allatagala meni haýyrly-mübärek etdi” (Gurhandan)
6. Bergidar bolmazlyk we haýyr-yhsanda isrip etmezlik.

Bagtyň düzümi

Şükürli ýürek, zikirli (senaly) dil we sabyrly göwre – bagtyň düzümindäki esasy elementlerdir. Nygmatlara şükür et, külpetlere sabyr et, günäleriňe toba et. Bagt hakda alymlaryň ylmyny, hekimleriň paýhas-hikmetini, şahyrlaryň sygyrlaryny seniň üçin bir ýere jemlesem, şol ýerde bagty özüňe çekip, onuň datly tagamyndan datmak üçin ýekeje hakykatyň bardygyna göz ýetirersiň: “Kim maňa sary ýöräp gelse, men onuň ýanyna ylgap bararyn”. Bu jümläni durmuş ýüzünde hakykata öwürmek üçin bolsa ýokarky üç zada eýermek ýeterlik: şükür, zikir we sabyr.

Bagtyň düzüminde syr saklamaklygyň hem uly orny bar. Özüne mahsus syryny, iş ýörediş ýollaryny pynhan saklaýan adam bagtly bolup biler. Esasanam, öz syryňy saklamaklygy başarmaly. Bu pynhanlyk bet päliň pynhanlygy däldir. Syr saklamak aňsat iş däl. Syr saklap bilmeýän adamlar ýa öz maksadyna ýetip bilmeýärler ýa-da ynamdan gaçýarlar. Syr saklamak hem mertlige mahsus bir häsiýetdir.

Çarwa araplaryň birine bir syrly habary aýdypdyrlar we bu habary äşgär etmän, içinde saklap gezmegi üçin oňa on dinar beripdirler. Çarwa hernäçe içine sygdyrjak bolsa-da, teýahyry bolmandyr. Syry aýdan adamyň ýanyna baryp, on dinaryny yzyna gaýtarypdyr hem-de bu syry paş etmäge ejaza sorapdyr. Sebäbi syry ýaşyryn saklamak durnuklylygy, sabyrlylygy, gaýratlylygy talap edýär. Munuň tersine, syr saklap bilmeýän adam durnuksyz, sabyrsyz we gaýratsyz hasap edilýär. Ýakup pygamber hem ogly Ýusuba: “Eý, oglum, düýşüňi agalaryňa hergiz aýdaýmagyn” diýip sargady. Ynsanyň in ejiz nokatlarynyň biri özgelere özüniň syrlar sahypasyny açmagydyr, alyp barýan işlerini begenip ýa-da diline çolap, paş etmegidir. Bu gadymdan gelýän dertdir, adamzadyň ganyna siňip giden hassalykdyr. Ynsanyň nebsi syrlary paş etmekligi we gep-gybatlary ýaýratmagy şeýle bir söýýär. Syr saklamagyň bagta näme dahyly bar diýip sorasaň, bilip goý, syryny paş edip ýören adam aglaba halatda ökünje, gam-gussa we hasrata batmaly bolýar. Şahyr al-Jahzyň syr saklamak hakda ajaýyp setirleri bar. Gurhanda aýdylýan “..ýöne ätiýaçly gezip, biziň bu ýerdedigimizi hiç kime aňdyrmasyň” diýen aýat hem aslynda syr saklamaga degişli. Arap şahyrlarynyň birinde bolsa: “Ser gider, syr gitmez” diýen söz bar.

Gorkma, her zat öz wagtynda geler

“Haçan-da olaryň wagty-möhleti ýetende bir sagat soňa-da galmazlar, öň hem gitmezler”.

Bu aýat durmuş aladalaryndan basylyp, ejizleýän we dowul-waswasa düşüp, günde birnäçe gezek ölüp direlýän gorkaklara, namartlara degişli. Her zadyň bolmaly wagtyny, kesgitli müddetini sähelçe ir getiribem ýa-da soňa süýşüribem bolanok. Bir adamynyň howlugany bilen ol ir gelmez, halaýygyň depreneni bilen yza-da süýşmez. Yns-u jyn – ähli barlyk jem bolubam, ol ýazgydy üýtgedip bilmez. Bu bolsa öz gezeginde Taňry bendesine hatyrjemligi, ynjalyk-rahaty, arkaýynlygy we durnuklylygy bagyş edýär.

Alladan başgasyna bil baglamak betbagtlyga eltýär. Ýardamçydyr öýden ýaranlaryň, dostlaryň, ülpetleriň kyn gününde ýeke-ýalňyz goýup gidýär welin, diňe şol pursatda hakyky howandaryň Allatagaladygy akylyňa dolýar. Ine, Muhammet Gaýmaz Türkmeniň “Meşhur asylzadalaryň ömür beýany” atly ýigrimi üç jiltlik uly eseri. Munuň içinde taryhda at goýan, yz galdyran meşhur alymlaryň, halyflaryň, patyşalaryň, emirleriň, wezirleriň, baýlaryň, şahyrlaryň we beýleki birnäçeleriň terjimehallary beýan edilýär. Kitaby okap bolanyňdan soňra, iki sany möhüm hakykata anyk göz ýetirýärsiň:

Birinjisi, kim Allany unudyp, mal-mülke, bala-çaga, wezipä, kesp-hünäre artykmaç göwün berse, Alla olaryň ömrüni şol zada garaşly edip goýýar we olaryň bagtsyzlygy, örtenmeleri, görjek görgüleri şol zat sebäpli hasyl bolýar. Gurhanda aýdylyşy ýaly: “Şek-şübhesiz, şeýtanlar olary dogry ýoldan sowarlar, emma kapyr bolanlar özlerini dogry ýoldadyr öýderler”. Faraony dereje-wezipe, Karuny mal-mülk, Ümeýýe ibn Halefi söwdagärlik, al-Welidi perzent, Abu Jehli at-abraýa gyzykmaklyk, Abu Müslimi häkimiýetsöýerlik, al-Mütenebbini şöhratparazlyk, al-Hajjajy zemin beýigi bolmaklyk, Ibn al-Furaty wezirlik heläk etdi.

Ikinjisi, her bir edýän işinde Alladan ýardam sorap, onuň ündän hak ýolundan, adalat düzgüninden ugur alyp işlese, köp ýagşy amal etse, özüni Alla bilen beýgeltse, Allatagala hem ony halaýyk arasynda ezizlär, abraý-mertebesini beýgelder, hormatly, sylagly eder. Munuň üçin seniň haýsy kowuma degişlidigiň, nähili wezipede oturdygyň, haýsy maşgalada doglanlygyň, näçe baýlygyň bardygy, nähili topara dahyllydygyň – hiç hili ähmiýeti ýok. Bilaly azan, Selmany ahyret hakdaky pikirleri, Suheýbi sadakaçylyk, Atany ylym beýik mertebelere ýetirdi. “Gamgyn bolma, şübhesiz, Alla biziň bilendir” diýende, Alla onuň üstüne hatyrjemlik düşürdi we ony siziň görmedik leşgeriňiz-perişdeler bilen goldap kuwwatlandyrdy” diýlişi ýaly, bu adamlar Taňrynyň merhemet saýasynda, Onuň ýardam –enaýaty bilen boý alýarlar.

Beýiklik we kerem eýesi

Pygamberimiziň ygtybarly hadyslarynda: “Eý, Züljelal wel-ikram” (Beýiklik we kerem eýesi) sözünü köp gaýtalaň” diýilýär. Bu sözi hemişe, dowamly we üznüksiz gaýtalamak ündelýär. Allatagalanyň şonuň ýaly ýene bir beýik ismi bar, olar “Ýa Haýý, Ýä Kaýýum” (Eý Ebedi Diri, Eý Sarsmaz Allam) ismleridir. Bular älemleriň Perwerdigäriňiň gözeli ismleridir. Bu ismler bilen edilen dileg-doga, kabul bolar. Soran zadyň berler. Taňry bendesi gutulyşa, şatlyga we üstünlige gowuşmak üçin şu ismler bilen Allatagaladan ýardam-kömek soramalydyr. “Şonda Perwerdigäriňizden medet diläniňizde, Ol siziň arzyňyzy kabul edip: “Men size yzly-yzyna gelýän münläp perişde bilen medet bererin” diýdi”.

Pygamberimiziň sahabalarynyň ömür beýanlaryny, terjimehallaryny gaýta-gaýta okadym. Olaryň ömür sürüşlerinde beýlekilerden tapawutlanýan baş aýratynlyk ünsümi çekdi.

Birinjisi, olaryň durmuşynda ýeňillik, aňsatlyk bar. İşleri adaty rövüşde alyp barmaklyk bar. Özüňe agram salmaklyk, durmuşdan köp zat aljak bolmaklyk, göz üçin hereket etmeklik asla ýok.

Ikinjisi, olaryň deňiz ýaly çuňňur bilimleri, ylymlary amal bilen utgaşandyr. Olaryň bu hereketinde gereginden artykmaçlyk ýa-da bärden gaýtmaklyk ýok. Köp sözlülük, boş sözlülük, bimany sözlemeklik, düşnüksiz sözlemeklik asla ýok.

Üçünjisi, olaryň ýürek bilen edýän amallary beden bilen bitirýän işlerinden has beýik bolupdyr. Olar ybadata ýürekden yhlas edipdirler, diňe Haka sygnypdyrlar, diňe Haka töwekgellik edipdirler, diňe Ondan umyt eipdirler, ýüregiň mähir-muhabbetini Alla bagyş edipdirler, Onuň hormaty üçin haýyr işe höwesli ýapyşypdyrlar, şer işi oýa-hyýala hem salmandyrlar, diňe Hakdan gorkuda gezipdirler. Kalp bilen ýerine ýetirilýän bu işler gözboýagçylykdan halas edipdir. Munuň üstesine her musulmana parz bolan namaz-rozalary goşmaçalary bilen ýerine ýetiripdirler. Hatda tabygynlar, ýagny sahabalara eýerenler daşky ybadaty sahabalara görä artyk bitirenem bolsalar, sahabalar öz amallarynyň göz üçin bolmazlygy sebäpli, ýürek amallaryna aýratyn ähmiýet beripdirler. Sebäbi, Allatagala adamlaryň kalbyndaky närsäni hem anyk bilýär.

Dördünjisi, olar tagat-ybadatdan hatyrjemlik, ynjalyk, rahatlyk, bagtyýarlyk tapansoňlar, dünýä nygmatlaryndan öz nesibelerini alypdyrlar, emma artykmaç zynatlaryndan, bezeglerinden, bol-telkilikden ýüz öwrüpdirler.

Bäşinjisi, Hak ýolunda hak ugrunda göreşmek olar üçin ähli salyh amallardan hem ýokarda görnüpdir. Bu olaryň baş şygary, ugur çelgisi, nyşan-alamaty bolupdyr. Hak ýolunda göreşmek bilen olar öz alada-ünjilerini, gaýgy-gamlaryny, agy-hesretlerini unudypdyrlar. Çünki munda zikir, amal, hereket we yhlas bar.

Allanyň hak ýolunda göreş alyp barýanlar iň bagtyýar ynsanlardyr. Olaryň gursaklary giň, nebsi-köňülleri gözeldir. “Biziň ýolumyzda göreşenleri Öz ýolumyza hidaýat ederis, çünki Alla gözeli amal edýänler bilen bilelidir!”.

Kurany-kerimde üýtgemeýän we ýoýulmaýan birnäçe hakykatlar hem-de ýörelgeler bar. Şolaryň arasyndan ynsanyň dünýewi bagtyýarlygyna we rahatlygyna dahylly üýtgewsiz kanuny ýagdaýlaryň käbirlerini ýatlap geçeyin:

Kim Alladan ýardam sorasa, Alla oňa hökman kömek eder. “Eger siz Alla kömek berseňiz (ýagny onuň ýolunda yhlas eseniz), Ol hem size ýardam berer we gadamlaryňyzy berk eder” (Gurhan, 47-7).

Kim Alladan dilese, Alla oňa hökman berer “Maňa dileg-doga ediň, Men siziň dogalaryňyzy kabul ederin” (Gurhan, 40-60).

Kim Alladan günäsinin ötürmegini sorasa, Alla ony bagyşlar “Meniň günämi bagyşla diýdi we Alla ony bagyşlady” (Gurhan, 28-16).

Kim ýürekden toba etse, Alla onuň tobasyny kabul eder “Gullarynyň tobasyny kabul edýän Ol Alladyr” (Gurhan, 42-25).

Kim ähli işinde diňe Oňa bil baglasa (ähli işini Hudaýa tabşyrsa), Allanyň berjek kömegi ýeterlik bolar “Kim Alla töwekgellik etse (bil baglasa), Alla oňa ýeterlik bolar” (Gurhan, 65-3).

Allatagala üç adama berýän jezasyny, temmisini uzaga çekdirmän berer: Nähaklyk edýän adamyň jezasyny – “Eý, ynsanlar, siziň bu azgynlygyňyz diňe öz zyýanyňyzadyr” (Gurhan, 10-23), wadasynda durmaýan adamyň jezasyny – “Kim ähdinden dänse, ol diňe özüniň zyýanyna dänär” (Gurhan, 48-10), mekir-hilegäriň jezasyny – “Ýaman mekir-hile diňe öz eýelerini gurşap, heläk eder” (Gurhan, 35-43). Nähak hereket edýän zalym adam Allanyň penjesinden gutulyp bilmez “Zalym bolandyklary sebäpli, olaryň öýleri guwlap galdy” (Gurhan, 27-52).

Salyh amallaryň hasyly hem nagt, hem nesýedir, ýagny ony bu dünýäde hem, o dünýäde hem görüp bolýandyr. Çünki Allatagala günäleri ötüji we ýagşy iş edýänlerden hoşal bolujydyr. “Bu dileg-dogalary we söweşlerdäki mertlikleri sebäpli, Alla olara hem dünýä nygmatyny, hem-de ahyret sogabynyň gözelligini (jenneti) berdi”.

Kim oňa boýun bolsa, Alla ony söýer. “Maňa uýuň, sizi Alla söýer”. Bu hakykata uýýan adam özüni çäksiz bagtyýar we şadyýan duýmalydyr. Çünki ol Beýik Perwerdigär bilen iş salyşýandygyny unutmaly däl.

Rysgaly we üstünligi Alla berýar: “Dogrudan-da, rysk berýän Allahdyr”, “Üstünlik, ýeňiş diňe Alladandyr”.

Günäleri Alla bagyşlaýar: “Toba eden kimse üçin men Gaffardyr (günäleri bagyşlaýjydyr)”.

Tobalary Alla kabul edýar: “Çünki Ol tobalary kabul edýändir we örän rehimlidir”.

Dostlary üçin duşmanlaryndan oç alýar: “Şübhesiz, biz oç alarys”.

Şeýh Abdurahman ibn as-Sa’diniň “Bagtyýar durmuş üçin peýdaly serişdeler” atly ähmiýetli eserinde şeýle sözler bar: “Allatagalanyň bagyş eden nygmatlaryny görüp bilmek hem bagtlydygyň güwäsi. Sen özüňdäki birnäçe nygmatlaryň köp

kişide ýokdugyna göz ýetirersiň. Allatagalanyň seni ençeme adamdan üstün edip ýaradandygyna akyl ýetirersiň. Şol wagt nähili fazly-kerem bilen gurşalandygyňy duýarsyň”. Hatda parz ybadatlarynda hem bu nygmaty ap-aýdyň duýup bolýar. Adamlaryň käbiri namaz-rozasyny kem-köstli, säwlik bilen eda kylsa, birnäçeleri ähli zady bolmalysy ýaly ödeýär. Ine, bu hem gymmatyny söz bilen kesgitläp bolmajak uly nygmat. “Ol size hem äşgär, hem gizlin bolan dürli nygmatlary berdi”.

Muhammet Gaýmaz Türkmen öz eserlerinde meşhur hadysçylaryň biri Ibn Abdylbaky hakda söz açýar. Bu ussat bir gezek Bagdadyň juma metjidinden çykanda, özünden gowy durmuşly birini görüp, şonky ýaly günü arzuw etmek hyýalyna münükdir. Adamlary birlaý gözden geçiripdir. Ýöne abraý-mertebe, egin-eşik, durmuş pikirleri babatda özünden üstün, arzuw eder ýaly ýekeje adamy hem tapyp bilmändir we öz gününe şükür edipdir. “Olary ýaradanlarymyzyň köpüsinden üstün etdik” diýen aýat-alamat Gurhanda hem bar. Arap şahyrlarynyň biri aýdýar: “Adamlaryň ählisi ap-akja, men hem şolaryň biri. Siňe synlasaň, her kesden bir nogsan tapyp bolar. Ýöne, dörjelemäni bes et-de, umumylykda gör”.

Esmā bint Umeýsden rowāyat etmeklerine görä, Resulalla hezretleri oňa: “Men saňa gaýggyly wagtyň aýdylýan sözleri owretmäýinmi?! Ol “Allah perwerdigärimdir. Men Oňa hiç bir zady şärik etmeýäriň” diýen sözleri aýtmagy tabşyrypdyr. Başga bir hadysda şeýle diýilýär: “Kimiň başyna gaýgy-alada, keselçilik, kynçylyk düşse, ol “Allah perwerdigärimdir. Onuň şäriği ýokdur” diýse, ähli alada-ünjiler ondan aýrylar” diýilýär.

Käbir ýagdaýlar bar, olar toplum-toplum gara bulutlary ýürege dartyp getirýär. Şeýle ýagdaýa düşen ynsan Hudaýa tarap gaçyp, ähli işlerini Oňa tabşyrsa, adamlardan hiç birini Oňa şärik etmese, ýagny adamlaryň güýjüne bil baglaman, arka daýanman, özüni Onuň önüne oklasa, bu ýagdaýlar syrylar gider. Ýöne kimde-kim bu sözleri uguralla, dilujundan aýdyp goýberse, muňa çynlakaý ynanmasa ýa-da adamlardan kimdir biri halas edip biler öýtse, onuň gutulyşa ýetjekdigi gümana bolup galar.

Arap şahyrlarynyň birinde şeýle setirler bar:

“Elden gidersegem mal-mülk, baýlygymyz,
Ruhumyz sag bolsa, şudur ýeterlik.
Mal tapylar, abraý hem gaýdyp geler,
Alla bela-beterden gorasa eger”

Göripden gorksaň...

Göribiň şerinden, ýamanlygyndan howatyr etseň, owaldan makul görülen dileg-dogalary oka we şu zatlary berjaý et:

1. Zikir-dogalar bilen birlikde Gurhanyň soňky iki süresini (“Falak” we “Nas” süreleri) oka. Esasanam, “Göriplik edýänleriň göripliginden pena ber” diýen sözlerini oka!

2. İşleriňi göriplerden gizlin sakla. Ýakup pygamber perzenterine sarganda: “Eý, ogullarym, (size göz degmezligi üçin) şähre bir gapydan girmän, aýry-aýry gapylardan giriň” diýdi.

3. Göriplerden uzak bol, olardan daş dur. Gurhandaky “Eger maňa ynanmasaňyz (meni tassyk etmeseňiz), menden aýrylyň, çekiliň” diýen söze görä hereket et!

4. Onuň azar-ezýetinden dynmak üçin oňa ýagşylyk ediň. Bu hakda Gurhanda örän gowy ündew bar: “Sen erbetligi iň gözel häsiýet (sabyr we gowulyk) bilen dep et” diýilýär.

Gylygyňy gözelleşdir

Ýagşy gylykly bolmak bagtly we täleýli bolmakdyr . Ýaman häsiýetlilik bolsa şumluk we betbagtlykdyr. Şu manyda Gurhanda we hadyslarda beýan edilen sözlerden mysallar: “Ynsan ýagşy gylyklary bilen orazaly we gije ybadatly bendäniň derejesine ýetip bilýär”, “Kyýamat günü meniň golaýymda oturjak iň söýgüli we ýakyn adamlaryň kimdigini aýdaýynmy?! Olar ýagşy gylykly adamlardyr”, “Elbetde, sen beýik ahlaklysyn”, “Sen Alladan gelen bir merhemet saýasynda olara ýumşak garadyň. Eger gopal, daşýürek bolan bolsadyň, töwerek-daşyňdan dagaşyp giderdiler”, “Ynsanlara gowy sözler sözläň”.

Möminleriň enesi Aişe Pygamber alaýhyssalamy häsiýetlendirende “Resulallanyň gylygy Gurhandy” diýer eken. Gylyk-häsiýetiň giňligi, gözeldigi, aň-hatyryň asudalygy Allanyň bagyş eden nagt nygmatlarynyň we lezzetleriniň biridir. Tizmähellik, ganygyzgynlyk, dyzmaçlyk bolsa uzak dowam edýän bagtsyzlyk hem-de sowulmaýan azapdyr.

Ukusyzlygyň dermany

Ukusyzlykdan ejir çekýän adam nämeler etmeli?

Ukusyzlyk ukynyň mazasyny alýar, uzak gijäni düşekde iki ýana agdarylyp geçirýän. Mundan saplanmak üçin:

1. Kabul edilen, okalmasy makul görülen sözleri aýtmaly, Allany ýatlamaly. “Eýsem, ýürekler Allany ýatlamak bilen köşeşmeýärmimi?”.

2. Zerur ýagdaýynda bolmasa, gündizki ukyny terk etmeli. Mukaddes kitapda aýdylýar “Gündizi bolsa, ýaşayyş wagty etdik”.

3. Ukyň tutýança ýazuw, okuw bilen meşgullanmaly. “Perwerdigärim, meniň ylmymy artdyr” diýen söze laýyklykda, köp zatlary okap, öwrenersiň.

4. Gündizlerine peýdaly fiziki zähmetler bilen bedeni ýadatmaly. Allatagala gündizi täze bir durmuş we işe, zähmete meşgul bolmak üçin ýaratdy diýilýär.

5. Kofe, çay ýaly ukudan açyjy, oýaryjy içgileri az içmeli (az peýdalanmaly).

Günäleriň netijesi

Ýazykdyr günäniň ajylygy tagatyň süýjüligini, imanyň mähirliligini, bagtyň lezzetini gidirýändir. Ibn Teýmiýäniň aýtmagyna görä, “Günä işler ýüregiň älem giňişliginde (birhudaýlylyk asmanynda) perwaz urmagyna böwet bolýar”.

1. Günä iş bende bilen Perwerdigäriň arasyna perde bolýar. “Ýok, olar kyýamat günü Perwerdigäriň rahmetinden mahrum bolarlar”.

2. Günä iş bendäni Ýaradandan uzaklaşdyrýar. Kimiň edýän işi ýaman bolsa, onuň zanny-gümany hem ýamandyr.

3. Üznüksiz günä iş mydamalyk gaýga, birahatlyga salýar. “Olaryň guran binalary (eden işleri) ýüreklerinde şübhe we ikiýüzlilik düwüni bolup galar”.

4. Günä iş edýän adamyň ýüregini gorky gaplaýar, elmydama dowul tapyp gezmýär. “Alla şärik edendikleri sebäpli, olaryň kalplaryny gorka saljakdyrys”.

5. Günäliň gün görüşi gözgyny bolup, durmuşy çat atyp başlaýar. “Kim meniň zikrimden (Hak ýolundan) ýüz öwürse, oňa agyr bir durmuş bardyr”.

6. Günä işi köp edýän adam doňýürek we garaýürek bolýar. “Biz olaryň ýüreklerini gap-gaty etdik”.

7. Günä işi köp edýän adamyň ýüzünden yşnak aýrylýar, ýüzüniň nury çöküp, ýakymy gidýär. Betgelşik, mähirsiz bolup galýar. “Ol gün ýüzleri gara bolanlara şeýle diýiler”.

8. Günäli adam halaýygyň, köpçüligiň gözüne ýigrenji görünýär. “Adamlar Allanyň ýerdäki şaýatlarydyr”.

9. Günäli adamyň haly teň, rysgy dar bolýar. “Eger olar Töwrata, Injile we Perwerdigär tarapyndan hasyl edilen ähli zatlara amal etselerdi, olara üstlerinden hem, aşaklaryndan hem rysk berilerdi”.

10. Günäli adam Allanyň gazabyna uçraýar, imany kemis bolýar, belabeterleri özüne dartýar (bela-beterleriň inelgesi bolýar). “Olar Allanyň bir gazabyndan soňra Onuň ýene bir gazabyna uçradylar” (Gurhan, 2-90), “Olaryň gazanan günäleri kalplaryny baglandyr” (Gurhan, 83-14), “Olar: “Kalplarymyz örtülgi we gulpludyr” diýdiler” (Gurhan, 2-88).

“Kömege çagyran wagty zerurla (mätäje) kim jogap berýär?”

Gorkuly adam kimden pena soraýar, gaýgyly adam ilki bilen kimden dalda isleýär, bu barlyk kimiň gudraty bilen saklanyp dur (aýlanyp, öwrülip dur), janly-jandarlar kimden dileýärler, diller kimiň adyny zikr edýär we ýürekler kimi ylah saýýar? Ol Biribar, bir ylahdan başga hudaý bolmadyk ýeke-täk taňry – Allahdyr.

Pukara we bol-telki, agyr we sapaly günlerimizde Ol Biribardan dilemek meniňem, seniňem borjuň. Çykgynsyz wagtlarda Oňa sygynýarsy. Agyr günlerimizde Ondan ýardam soraýarsy. Biz Onuň dergähine (bosagasyna) aýalarymyzy açyp, gözümüz ýaşly, özümüz müňli, boýun egijilik bilen barýarsy. Şol demde onuň mededi gelýär we ýardamy ýetişýär, şatlyk daňlary dessine çözülýär we üstünlik örboýuna galýar “Kömege çagyran wagty zerurla (mätäje) kim jogap berýär?”. Ol gark bolup barýany halas edýär. Gaýyp adamy öýüne dolaýar. Bir derde mübtelany salamat edýär. Nähak daralanyň hakyny alyp berýär. Azaşany ýoluna gönükdirýär. Hassany sagaldýar. Gaýgylynyň aladasyny aýyrýar “Olar gämä münenlerinde Allany halys ýürekden yhlas bilen çagyrlarlar”.

Men bu ýerde zerur ýagdaýyňda oklaýan dogalary – gaýgy-gam, alada-ünji, gorky-dowul ýaly zatlary aýyrýan dogadilegleri öwredip durmaýyn. Muňa derek men saňa şeýle ähmiýetli dogalaryň genji bolan sünnete uýgun kitaplary, hadyslary, Kurany okamaklygy maslahat berýärim. Allaha mynajat edersin, Allany kömege çagyrsyn. Oňa dogadidersin, Ondan umyt edersin. Sen Ony tapsaň, ähli zady taparsyn. Sen Oňa bolan ynamyňy ýitirseň, ähli zady ýitirersin. Allaha dogadilmekligiň özi Oňa ýene bir ybadat etmeklikdir. Matlap-maksatlary hasyl etmeklikde ikinji bir beýik tagatlylykdyr. Dogadilmekligi oňarýan adam (Dogadungatyna ezberlän adam) hiç wagt hiç zady alada hem etmesin, gaýgy-oýa hem batmasyn. Ähli ýüpler üzülýändir, Allanyň ýüpi hergiz üzülmez. Ähli gapylar ýapylýandyr, Allanyň gapysy hergiz ýapylmaz. Ol size örän golaý ýerde, sorasaň berer. Ol saňa özüne dogadilmekligi, Özünden soramaklygyňy buýurýar (talap edýär), çünki sen garyp, ejiz we mätäçsin, Ol baý, güýçli, gudratly, ýeke-täk we beýik şanlydyr. Ol saňa Özünden dilemekligi buýurýar “Menden soraň, size bererin”. Baýyňa bir iş düşse, dowul dumany aljyratsa, Ony ýatlap, diliňi ýenç. Pyşyrdap, Onuň adyny gaýtala. Onuň medet-ýardamyny isle. Ondan açylyş (gutulyş) we ýeňiş sora. Onuň adyny mukaddesleşdirmek üçin maňlaýyňy derlet, erkinlik jygasyňa eýe bolarsyn. Kejirligiňi basyp, bendelik laýynda süýren, gutulş guşakçasyny gazanarsyn. Elleriňi uzat, aýalaryňy ýokary göter, senaly diliňi ýaz, Ondan köp sora, yhlas bilen dileg et. Erjellik bilen sora! Gapysyndan aýrylma! Lutfuna garaş! Fethine göz aýla! Adyny aýdym et! Ol hakda diňe gowy pikir et! Oňa ýüregiň bilen beril! Özüňi Oňa bagyş et, bagtyýar bolarsyn we üstünlik gazanarsyn!

Ýürekler Allany ýatlamak bilen ynjalmaýarmy?

Dogruçylyk Allanyň halaýan zady. Gönümellik (açyk-aýdyňlyk) ýürekleriň posuny aýyrýan sabyn. Tejribe anyk delildir. Ýolbelet (wožatyý) öz ilini

(maşgalasyna) ýalan sözlemez. Ýürek-gursak üçin zikirden gaýry giňlik we beýik sogap berip biljek zat ýokdur “Meni ýatlaň, men hem sizi ýatlaryn”. Allanyň zikri onuň zeminindäki jennetdir. Zemin jennetine girmedik, ahyretiň jennetine girmez. Zikr ynsan nebsini kynçylyklardan, kösençliklerden, argynlyklaryndan, çaykanmalaryndan (tolgunmalardan) halas edýän serişde bolmak bilen çäklenmän, ol ýeňşe we üstünlige ýetmegiň iň ýeňil we gysga ýoludyr. Zikriň peýdasyny bilmekçi bolsaň, wahylar diwanyna göz aýla. Saglyk-şypa gazanmakçy bolsaň, durmuş melhemini (balzamyny) süňňüňe siňdir.

Päk Perwerdigäriň zikri gorky dumanyny, howatyrklanma buludyny, gaýgy-gam ýagmyryny, alada-ünji tupanyny syryp aýyrýandyr. Onuň zikri hesret, gam we örtenmeler dagyny ýom-ýök edýändir.

Zikir edýänleriň rahat we ynjalykdygy geň zat däl, aslynda bolmalysy şeýle, geň galmaly zat gapyl adamlar zikir etmän neneňsi oňup, ýaşap bilýärler “Ölülerdir, diri däldirler we nireden iberiljegini duýman galarlar”.

Ukusyzlykdan zeýrenen, agyrydan ýaňa derde eýlenen, aglan, hadysalardan ýaňa ýüregi dertli, başyna musybet düşen bendeler, “hiç hili atdaşy bolmadyk” perwerdigäriň mukaddes ismini pyşyrdap görüň ahyry!

Ony köp ýatladygyňça, akylyň (hatyrjemligiň) ýazylar (ýaýylar, giňär), ýüregiň köşeşer, özüni bagtly duýarsyň, ynsabyň ynjalar (rahatlanar). Çünki Allahu azze we jelläni zikir etmekligiň – Allahy ýatlamaklygyň özi Oňa töwekgellik etmek, Oňa arka daýanmak, Oňa dönmek, Ol hakda diňe ýagşy pikirde, gözel niýetde, oý-hyýalda bolmak, Onuň miýesser etjek (Ondan geljek) şatlygyna garaşmak diýen manylary bardyr. Çagyrylsa, Ol ýanyňyzdadyr (ýakynyňyzda, golaýyňyzda), dileg edilse (ady tutulsa), Ol diňleýändir, soralsa, Ol berýändir. Allaha ýalbar, dyza çök, toba et, dile! Onuň mübärek we ýakymly ismlerini diliňe sena et, ol ismler bilen dogra et, sora, ýazygyň ötölmegini dile, nesip edenden – Allahyň güýji-kuwwaty bilen – bagtyýarlygy, asudalygy, şadyýanlygy, ýagtylygy, gönençligi taparsyň “Allatagala olara dünýäniň sogabyny we ahyretiň husny-sogabyny berdi”.

Öwezini Alla dolýandyr

Öwezini has artykmajy bilen dolmajak bolsa, Alla senden hiç zat almaz. (Alla senden näme alýan bolsa, öwezini has haýyrly zat bilen doljakdyr). Sabyr etseň, Allaha bil baglasaň, hut şeýle-de bolmaly. “Kimiň iki ezizini (ýagny iki gözüni) alsam, ol hem muňa sabyr etse, oňa derek jenneti bererin. Kimiň balasyny alsam, ol hem muňa sabyr etse, oňa derek jenneti bererin”. Kimiň perzendi ýogalsa, ol hem muňa sabyr etse, onuň üçin ebedilik bagynda (jennetul-huld) abraý köşgi gurlar. Bu bir ýönekeý mysal, ýöne ähli zatlary şeýle ölçeg bilen kesgitle.

Bela-beter üçin gyýylyp, gyanyp ýörme. Ony takdyr edeniň dergahynda bulara döz gelendikleri, sabyr edendikleri üçin jennet köşkleri, bihasap sogaplar, Alla tarapyn ödelen öwezler, beýik sylag-serpaýlar bardyr.

Bela-betere uçran Alla bendelerine firdaws jennetinde “Sabyr edendigiňiz üçin hoş gördük, ahyret öýi iň ajaýyp ýerdir” diýiler.

Biz hem her bir ýitginiň, derdiň öwezine göz aýlalyň, ol ýerde tükeniksiz sogaplar we yzygider haýyrlar ýatandyr “Olara Perwerdigärden salawat we rahmet bolsun, olar dogry ýola gönügenlerdir”. Baýy dertli bendelere (bu sogaplar) mübärekg bolsun. Agyr gündäkilere bu habarlar hoş görüsin!

Dünýäniň ömri gysga, genji ujypsyzdyr. Ahyret juda haýyrly we ebedidir. Munda derde uçran, onda bol-telki hak alar. Munda ýadan, onda dynç alar. Dünýä mülküne magrur bolup, wagtlaýyn gözellige gyzygýanlar, bu dünýä durar diýip, oňa daýanyanlar we ynanýanlar, ýitirilen amatly pursatlar we duşdan ötürilen bagtlar üçin ýüreklerine ornan hasraty ol ýerde çeker ýörerler. Sebäbi olar bu dünýäde ötegçi lezzete aňlaryny aldyrandyklary üçin, ol ýerde ejrini çekmeli. Her bir zada bedel (öwez) bar ahyry. Olar diňe aýaklarynyň aşagyna gözlediler we pany hem-de juda arzan dünýäden başga zady görmediler.

Eý kynçylyga uçranlar, siziň başyňyzdan geçiren her bir zadyňyzda siz üçin sogap, girdeji bardyr. Siz üçin lutpy-keremden, mähir-muhabbetden, sogapdan we husny-ygtyýardan doly aýdyň jümleler iberildi. Başyna bir iş düşen adamlar elmydama işiň soňuna, netijesine seretsinler. “Olaryň arasyna uly diň, berkitme, gala germediler. Onuň gapysynyň iç ýüzi durşuna rahmet, daş tarapyndan bolsa azap-muşakgatdyr” diýilýär. Allanyň dergähindäki her bir zat haýyrly we tükeniksizdir (dowamlydyr), ýakymly we mübärekgdir. Beýik we belentdir (mertebelidir).

Iman- ol durmuşdyr (dirlikdir)

Şum täleýliler sözüň doly manysynda bagtyýatanlardyr, iman hazynasynyň gymmatyna düşünmeýän, anyk ylymlardan bihabar müflislerdir. Olar elmydama usurgadýan ýadawlygyň, gahar-gazabyň, hor-homsulygyň we har-zelilligiň girdabyndadyr “Meniň zikrimden ýüz öwren adamlar hemişe ýeter-ýetmezligiň, kynçylygyň içinde (ýeter-ýetmez, kyn durmuşda) gezerler (bolarlar)”.

Ynsan köňlünü bagtly edýän, päkleýän, tämizleýän, begendirýän, gaýgy-gamyny giderýän, ynjalygyny aýyrýan ýeke-täk zat älemleriň Perwerdigärine bolan imandyr. Iman bolmasa durmuşda asla tagam-dat ýokdur.

Imany ýok dinsiz kimseler özlerini şeýle kynçylyklardan, darlyklardan, bogulmaktan, tümlüklerden, hile-mekirliklerden halas etmek üçin janlaryna kast etmekden başga ýoly bilmeýärler. Görýärmiň, ynamsyz, imansyz durmuş nähili elhenç! Allanyň zeminde ýöreden hak ýolundan çykanlara ebedilik lagnatyň bardygyny bilýänsiňiz! “Başda iman etmeýişleri ýaly biz olaryň kalplaryny we gözlerini öwürüp goýduk, olar şol azgynlyklarynda azaşar ýörerler”. Adamlara kanagat bermegiň wagty ýetdi, çynlakaý kanagata. Hem-de halys ýürekden imana gelmeli – bir Allahdan başga ylah ýokdur. Uzak asyrlaryň kötel ýollaryndaky tejribeler, görülen, öwrenilen zatlar senemdir-butun hiç hili haýrynyň ýokdugyny, olaryň ýöne bir zatdygyny, küprüň näletdigini, imansyzlygyň batyldygyny, resullaryň dogruçyldygyny (aýdan zatlarynyň dogrudygyny), Allanyň hakdygyny (hakykatdan hem bardygyny), barça mülküň, patyşalygyň, öwgi-senanyň Oňa laýykdygyny, Onuň ähli zady başaryp bilýändigini **akyla ynandyryp bildi**.

Seniň bagtyýarlygyň, rahatlygyň, gönençligiň, ynjalygyň imanyň ölçegine görä, güýçli we gowşak, gyzgyn we sowuklygyna görä bolar. **“Erkek we zenanlardan salyh amal etse, biz ony gowy durmuşda ýaşadarys we olaryň edýän amallaryndan hem has artyk sogap bilen ýalkarys”**. Gowy durmuş Allanyň ýagşy wadalaryna kalbyň berkararlygydyr, Perwerdigäriň mähir-muhabbetine ýürekleriň ynjalygydyr. Ynsaplaryň azgynlyk kirlerinden tämizligidir. Hadysalaryň garşysynda beýnileriň sowuk saklanmagydyr. Täleý synaglarynda ýürekleriň köşeşik tapmagydyr. Takdyr öwürümlerinde nebsiňrazy bolmagydyr. Çünki olar Allanyň perwerdigärdigine, Yslamyň hak dindigine, Muhammet s.a.w-iň pygamber we resuldygyna iman eden, ynanan adamlardyr.

Rysgyňy gözle, ýöne açgöz bolma!

Allatagala laýyň arasyndak gurçuga, höwürtgelerdäki guşlara, suwuň astyndaky balyklara rysgyny ýetirýär. “Ýerde süýrenip ýören her bir jandaryň, asmanda ganat kakýan her bir guşuň rysgy hem edil siziňki ýaly Biziň gol astymyzdadyr” diýlip, Gurhanda ýatlanylýar. Garny aç gidip, doýup gelýän guşlara hem rysgyny berýän, her kesi iýdirip-içirýän Alladyr. Sen gurçukdan, guş-gumrydan, balykdan has eziz we akylly bolup durkaň, hiç wagt rysgyňy gaýgy etme!

Käbir tanyş adamlarym bar, olaryň başyna düşen garyplygyň, gaýgy-hasratyň, dargursaklygyň aňyrsynda Hudaýdan üzňelik we hak ýoldan uzaklyk ýatyr. Allatagala olaryň birnäçesine baýlyk, bol-telki nygmatlar eçildi, rysgyny giňden ýaýdy. Allanyň beren saglygynyň, haýrynyň içinde ýaşadylar, emma ündelen hak ýoluny tutmadylar, parzalaryny-borçlaryny berjaý etmediler. Ne sadaka, ne zekat berdiler, ne ýagşylyk etdiler. Gaýta, meslige başyny sämedip, uly günälere dokundylar. Şondan soň Allatagala olaryň süňňüniň sagdynlygyny, rysgynyň giňligini syryp aýryp, garyplyga, gaýgy-gama, alada-ünjä duçar etdi. Olar kynçylykdan kösençlige, barha beterinden betere sataşdylar. Ýogsamam, Allany unudýan adamlar üçin, elbetde, bagtsyz durmuş bardyr. Adamlar öz häsiýetlerini üýtgetmeseler, Alla hem olara berýän nygmatyny üýtgetmez. “Eý, ynsanlar, size bir bela ýetse, diňe öz eliňiz bilen eden närsäňiz – günäňiz sebäpli ýeter” diýlip, Gurhanda ýatlanylýar.

Arap şahyrlarynyň birinde şeýle setirler bar: “Biperwaýlyk bilen elden gideren Leyliň üçin gözýaş dökmek biderekdir”. Rysgyňy gaýgy etme, ýöne eliňde bar nygmaty harlap, onuň köýmegine hem sebäp bolma!

Dogry ýola gönükmegiň syry

Dogry ýoldan ýöremeýän adam gönençlige gowuşmaz, bagta ýetmez we sapaly döwrandan lezzet alyp bilmez. Bu hak ýoluň bári başynda arassa ahlak, tertip-düzgün, ahyrynda bolsa bagtyýarlyk we jennet bar. Dogry ýola ulaşan ynsan gözel akybetden hatyrjem bolar, gowy günleriň bardygyna ynanar, Perwerdigäriň wada beren zatlaryndan köňli aram tapar. Ýaradanyň takdyryna razy bolar. Özünü dogry ýola gönükdirijiniň bardygyny biler. Şeýle adam günä işlerden daş durar, bimany sözlemez, haý-höwesine berlip gürlemez, ýaramaz ýoly yzlamaz. Onuň sözleri halk üçin ýol görkeziji çelgidir. Ol şeýtanyň taýdyrmasyndan, deň-duşlarynyň бүдretmesinden we ynsana mahsus nogsanlyklardan amandyr .

Taňry bendesi şu ýolda ýöreyändigini üçin hem özüni bagtly duýmaly. Çünki ol özüni dogry ýola gönükdirip duran Perwerdigäriň, ahlagyndan, edebinden nusga alarlyk Pygamberiň, golunda kitabyň, kalbynda nuruň, hak zady ündäp duran ynsabynyň bardygyny biler. Ol adam elmydama ýagşylyga tarap gönüger, tagatlary kemsiz bitirmek üçin yhlas eder, haýyr işlere höwesek ýapyşar. “Alla öz söýen bendelerini öz ýoluna salýar”.

Bu dünýäde haý-höwes, nebis çeňňekleri Taňry bendesini özüne maýyl edip, ýoldan azdyrmaga synanyşar. Her bir ynsan bu kötelliklerden hökman geçäýmelidir. Bu dünýäde ynamy-imany, ylmy-amaly bilen dogry ýoldan ýörän adam çarkandakly we hatarly ýollardan sag-aman ötüp biler. Dogry ýolda ýöreyän adamlaryň gaýgysy, ünji-aladasy we derdi basym syrylyp aýrylýandyr.

Ajaýyp durmuşy isleýän adamyň ýolmaly on güli

1. Säher bilen turup, toba etmek
2. Pikirlenmek üçin ýalňyz bolmak we wagt tapmak
3. Ýagşyzadalar bilen söhbetdeş bolmak
4. Zikir, şükür etmek
5. Ýürekden berlip, iki eglim namaz okamak
6. Okaýan zadyňa amal etmek niýeti bilen, kitap (Gurhan) okamak
7. Jöwzaly, yssy günlerde hem agyz bekleme
8. Ile äşgär etmän sadaka bermek
9. Musulman doganyň gaýgy-gamyny egismek
10. Dünýä durmuşyna gereginde artyk köňül bermezlik.

Nuh pygamberiň oglunyň näme sebäpli betbagt bolandygyny bilýänsiň. Ol “Bir dagyň üstüne özümi ataryn, ol meni tupandan, suwdan gorar” diýipdi. Eger-de ol barça zadyň eýesi, älemleriň Perwerdigärine ýykylan bolsa, has gowy, has bagtly, has howpsuz bolardy.

Nemrudyň näme zerarly betbagt bolandygyny bilýänsiň. Ol “Men direldibem bilýän, öldüribem” diýipdi. Ol özüne gelişmeýän dona bürendi, lap urdy, uly gürledi, özüne laýyk bolmaýan şekile girdi, diýmäge haky bolmadyk sözleri diýdi. Şeýdibem ol gözden düşdi, işi bulaşdy, ahyry weýran boldy.

Bagtyýarlygyň açary bir sözdür, milletiň mirasy bir sözlemdir, üstünligiň tugy bir jümledir. Bu söz, sözlem we jümle bolsa: Lâ ilâhe illallah, Muhammedur-rasululullah-dyr.

Ýerde bu sözleri aýdan ynsanyň bagtyýarlygy asmanda oňa “hak sözlediň” diýiler.

Bu sözlere amal eden ynsanyň bagtyýarlygy ol helak bolmakdan, şermendelikden we dowzah odundan aman bolar.

Bu sözleri ündän adamyň bagtyýarlygy, ol elmydama Allanyň ýardam-enaýatynyň astynda gezer.

Bu sözleri diýen adamyň bagtyýarlygy, Hak dergähinde we halk arasynda eziz hem-de hormatly bolar.

Bilal gul bu sözleri pyşyrdap, erkinlige ýetdi. Ebu Leheb Haşymy ol sözleri aýtmagy agyr gördi, hiç hili gadry bolmadyk hor-homsy bolup dünýäden ötdi. Ol söz ynsanyýet akymyny (toparyny) päkize ylahy beýikliklerine alyp çykýan dirilik suwudyr.

Ýagşy işlerden ýüz öwren bolsaň, bu dünýä üçin söýünme. Çünki tükeniksiz ejir seniň ýoluňdadyr, bagtsyzlyk seni ýuwtmak meýlindedir.

Biribar Taňrydan ýüz öwren bolsaň, beren perzendi bilen söýünmegin. Biribardan ýüz öwürmek tükel hor-harlyk, düýpli ýitgä uçramak we mertebäni ýitirmekligiň aňry çägidir.

Amalaryň ýaramaz bolsa, mal-mülküň bilen söýünmegin, çünki ýaman amalyň soňy “waý” bolar, dowamy zowal bolar. Ahyrynda bolsa nälete uçrarsyň.

Ýagdaýlara görä hereket et!

Kyn zatlary zat sanmasaň, ol öz-özünden ýeňläř gider. Nämedir bir zatdan tamaňy üzseň, ýüregiň tiz teselli tapar. Käbir adam başyna düşen betbagtlygy ýa-da bir wakany, hadysany ýatlap, göwniçökgünlige düşýär. Ähli zatdan, durmuşdan tamasyny üzýär. Bu düýbünden ýazgarylýan, bolmaýan zatdyr.

Şeýle bir wakany okapdym. Adamlaryň biri penjireden bökende, onuň çep elindäki ýüzük penjirä kakylan çüýe ilişipdir we ol çüý ýüzüklü barmagy goparypdyr. Ýere düşende, ol bir barmagynyň düýbünden döwlenidigini, bir eli dört barmakly adam bolup galandygy bilipdir. Ol özi hakda gürrüň berende: “Diňe şol wakany ýatlanymda, elimde dört barmagyň bardygy ýa-da bir barmagymy aldyrandygym ýadyma düşýär. Ýogsam, ýazgytdan razylygym bu ýagdaýymy asla ýadyma salmaýar. “Ähli zat Allanyň takdyry bilendir. Ol halan zadyny eder. Alla näme isleýän bolsa, şol hem biz üçin bähbitlidir” diýer eken.

Bir kesel zerarly çep goly düýbünden kesilen bir adamy tanaýaryn. Ol muňa garamazdan, uzak ömür sürdi, maşgala gurdy, perzent gördi. Ol bir eli bilenem ulaga aňsatlyk bilen erk edýär. Işini, amalyny kemsiz-köstsüz, kynçylyk görmezden ýerine ýetirýär. Göýä diýersiň, Allatagala ony aslynda bir elli ýaradan ýaly, hadyslaryň birinde: “Allanyň saňa ýazan kysmatyna razy bol, adamlaryň iň baýy bolarsyň” diýilýär.

Biz ýagdaýlara şeýle bir çalt öwrenişýäris. Hakyky durmuş ýagdaýlarymyza görä pikirlerimizi, oý-hyýallarymyzy hem üýtgedýäris. Ählimiz, şeýle-de bolmaly, ýagdaýymyza görä hereket etmeli. Nygmatyň bir tarapy egsilen bolsa, başga bir tarapynyň agdyk ýa-da artyk bolýandygyny unutmaly däl.

Elli ýyl mundan ozal hem öýlerimiziň töründe gamyş boýra düşelerdi. Bir kúýze suw, bir arka odun, bir ýakymlyk kömür, agaç tabak-mejime, kündük durardy. Durmuş öz akymyna gitdi, ýaşaýyş şular bilenem dowam ediberdi. Sebäbi biz şol zatlara-da razydyk, kanagatlydyk we ýagdaýlara görä hereket edipdik.

Bir şygyrda şeýle setirler bar:

“Küýsedigiňçe, nebsiň islegi artar gider,
Kanagat etseň, az bilenem oňnut eder”.

Gadym döwürde Kufe şäherindäki juma metjidinde iki toparyň arasyna oňsuksyzlyk düşüpdir. Her tarap gylyjyny ýalaňaçlap, naýzasyny gezäp, gahar-gazaba münüpdir. Bu ýagdaý töwerekdäkileri hem gozgalaň salypdyr. Birine sähel ýel berseň ýa-da ýol berseň, gyzgyn kelleler eginden taýyp düşjek eken. Şol wagt metjiddäki adamlaryň biri iki tarapy ýaraşdyryp biljek paýhasly we mürewwetli adam Ahnaf ibn Kaýsy idäp, bu ýerden çykyp gidipdir. Ol öz öýünde geçisini sagyp duran eken. Hälki adam egninde bahasy on dirheme degmeýän dony bolan, hor we aýagy çayşyk adama (Ahnaf diýen söz aslynda çayşyk diýmek) bu

wakany mälüm edipdir, emma muny eşdende, Ahnafyň bir tüýi hem gymyldamandyr, birjik-de howsala düşmändir. Sebäbi ol munuň ýaly hadysalary köp gören eken. Ahnaf darykman jogap beripdir: “Inşalla, ählisi gowy bolar”. Ol hiç zat bolmadyk ýaly, özüni arkaýyn, asuda alyp barypdyr. Soňra oňa ertirligini getiripdirler. Onuň saçagynda bir döwüm gury çörek, ýag, duz we bir käse suw bar eken. Ahnaf “Bismillah” diýip, çörege elini uzadypdyr. Naharlanypdyr, ýetiren nygmaty-tagamy üçin töwir okap, Hudaýa şükür edipdir. Soňra: “Yragyň bugdaýy, Şamyň ýagy, Dejele (Tigr) derýasynyň suwy, Merwiň duzy – elbetde, bularyň ählisi bu dünýäniň iň beýik nygmatlarydyr” diýipdir. Soňra donuny egnine atyp, taýagyny eline alyp, ýuwaşja ýöräp, adamlaryň ýanyna ugrapdyr. Ahnafy görenlerinden, adamlaryň bady köşeşip, boýny egilipdir. Gözleriň ählisi oňa gönügişdir. Hemmeler onuň aýtjak sözlerine gulak güýdüpdiler. Ahnaf ol ýere ýygnananlara ylalaşyk sözlerini aýdypdyr, iki tarapy ýaraşdyrypdyr we her kimiň öýli-öýüne dagamagyny talap edipdir. Adamlar birek-birege gaty-gaýrym söz aýtman, göýä hiç zat bolmadyk ýaly, öýlerine dolanypdyrlar. Şeýdip, bu ýerde örän jenjel köşeşipdir, bir pitnäniň öni alnypdyr.

Şahyrlaryň birinde şeýle setir bar: “Dony köne, köýnegi ýamaly bolsa-da, ýigit akyly bilen uly derejelere ýetip biler”.

Bu kyssada sapak alyp boljak birnäçe manylar bar:

Beýiklik daşky gözelligde we görnüşde däl. Maddy ýeter-ýetmezlik bagtlylygyň alamaty saýylmaz. Şonuň bilen birlikde zatlaryň köplügi we baýlyk bagtlylygyň aňlatmaýar. Muňa garamazdan käbir ynsanlar ters pikir edýär we “Perwerdigär ynsany synamak üçin, ony ýalkasa we nygmat eçilse, ol derrew: “Hezzet-hormata laýyk bolanym üçin Taňry meni ezizledi” diýer. Rysgyny ýeter-ýetmez edip goýsa, derrew: “Taňrym meni hor etdi” diýer” (Gurhan, 89-15,16) diýilýär.

Ynsanyň gymmaty onuň başarnygynda, zehininde we beýik ahlak sypatlarynda. Ynsanyň agramy, abraýy onuň egin-eşigi, aýakgaby, öýi-öwzary ýada köşgi-saraýy bilen ölçelmän, ylymy-bilimi, aň-düşünjesi, zehini, akyly we adamkärçiligi bilen kesgitlenilýär. “Allanyň ýanynda iň hormatlyňyz siziň takwalaryňzydyr” diýen söz muňa delildir.

Bu zatlaryň biziň bu söhbedimize dahyllydygynyň sebäbi, ummasyz baýlyk, kaşan köşk, altyn-kümüş – bularyň hiç biri bagtlylygyň görkezene. Hakyky bagt ynamly-imanly, ýazgydyndan razy, gününden göwnühoş, dostlaryndan hoşnut we ak ýüregiň bolmagydyr. Hiç wagt özgeleriň mal-mülkleri we bala-çagalary sizi gyzykdyrmasyn, “Allanyň fazly-merhemeti we Onuň rahmet-mähribanlygy bilen – şady-horram bolsunlar. Çünki bular olaryň toplaýan mal-dünýälerinden has ýagşydyr” diýen sözleri ýadyňyzdan çykarmaň.

Ýazgydarazy bolup, ýagdaýlara görä hereket etmegi, hyýal bilen däl-de, hakyky durmuş bilen ýaşamagy özüňe endik et. Arzuwlaryňy şoňa öwür we öwrenişdir. Takdyry-täleýi inkär edip, ýaka ýyrtyp, bu zatlara boýun bolmanyňda nämeler edip bilerin öýdýäň?! Ýeri köwüp, onuň çuňlugyna aralaşjakmy ýa-da bir basgançak bilen asmana dyrmaşjakmy?! Bularyň hiç biriniň peýdasy bolmaz we bu çytraşmalar takdyrda bar zatdan halas edip bilmez. Ýeri onda, bu zatlaryň çykalgasy näme? Onuň ýeke-täk çykalgasy, çözüdi: Ýazgyda kaýyl bolmak we ýagdaýlara görä hereket etmek.

Durmuşymdaky iň agyr wakalaryň, ömrümdäki iň aýylganç wagtlaryň birini ýatlaýyn. Ussat lukmanlaryň biri keseliň has beterlemezligi üçin, agamyň elini kesmeli boljakdygyny habar etdi. Bu habary eşdemde, gulagymyň ýanynda top atylan ýaly boldy. Ýöne men içki pikirlerime basylmadym. Allatagalanyň “Kimdir birine bir bela-musybet ýetse, elbetde, Allanyň izni-ygtyýary bilen ýetýändir. Kim Allaha iman etse, onuň ýüregini dogry ýola salar” hem-de “Bir agramçylyk, musybet gelende: “Biz Allanyň bendeleridiris we bir gün Onuň ýanyna dönmelidiris” diýýän sabyrly adamlara hoşhabar aýdyň” diýen sözleri gulagymda ýaňlandy durdy. Bu jümleler, aýatlar maňa uly teselli we ynjalyk berdi.

Ýazgydy yzyna serpikdirmek golumyzdan gelmez, onuň çäresi iman etmek we kaýyl bolmakdyr. Allatagala bir işi hasyl etmek islese, “Bol!” diýer we ol iş hökman hasyl bolar.

Taryhdan bir pursady ýatlaýyn: Hansa an-Naha’yýýa Kadysyýa jeňinde birbada dört oglunyň şehit bolandygyny habar berýärler. Ol nädendir öýdýäň?! Allaha şükür edip, senalar aýdypdyr. Perwerdigäriň beren ýazgydyna, ömür ahyrynyň gözelligine, şeýle mertebäni ýazandygyna şükür edipdir. Sebäbi olaryň ýüregindäki iman olaryň üznüksiz ýardamçysydyr. Ynam ähli kynçylyklaryň üstünden geçmäge kuwwat berýär. Şunuň ýaly şükür edýän adamlar iki dünýäde hem sogap-sylag gazanýar. Eger şuny şeýtmeseler, olaryň golundan näme gelerdi?! Olar ýazgydy üýtgedip bilermidiler?! Gaýta, ýazgytdan nägile bolup, Taňrynyň gahar-gazabyna uçardylar, gününü-geljegini nägilelik, zeyreň bilen ötürip, bar ömürlerini (iki dünýälerini) hem hasrata goýardylar. Hadyslarda aýdylýan bir söze ünsüňi çekeýin: “Kimrazy bolsa, biz hem ondanrazydrys. Kim nägile bolsa, biz hem ondan nägilediris”.

Hernägowulyk bolsun, ýöne oslamaýan ýeriňden bir ýakymsyz habar aýtsalar, “pylan ýerde ýangyn boldy”, “pylany heläk boldy” diýen ýaly sözleri ýetirseler, näme ederdiň? Häzirden ähli ýagdaýlara kaýyllygy özüňe werziş etdir, takdyrdan gaçmak hiç hili peýda bermez. Aslynda, ýazgytdan gutulmak mümkin däl. Gowusy, takdyra kaýyl, ýazgydarazy bol. Hakyky ýagdaýy boýun al we kaýyllyk, şükranalayk bilen sogap gazan. Seniň öňünde şondan başga bähbitli ýol ýok. Dogry, ol ýerde başga ýollar, usullar hem bar, ýöne öňünden duýduraýyn, beýlekileriniň ählisi şu günüňe-de, ahyryňa-da zyýanly. Zelelden doly ol ýol:

Bolan işden närazy bolup, janyňy ýakmak, gahar-gazaba münüp, özüňden we özgelerden öýkeli gezmek, dat edip ýörmek... Ýöne bulara derek näme gazanjakdygyňy hem oýlan: Beýle ýagdaýda Perwerdigäriň gazabyna, adamlaryň özüňden daşlaşmagyna, sogabyň köýmegine, günäleriň köpelmegine ýol açarsyň. Üstesine-de, başyňa gelen zat sowulmaz, bela-beter göterilip gitmez we gutulgysyz takdyr hem üýtgemez .

Sussupeslik (depressiýa) – bagtsyzlygyň ýoly

Käbir žurnallardaky maglumatlara görä, ýer ýüzünde 200 million adam sussupeslikden, tukatlykdan ejir çekýär. Sussupeslik Zeminiň magryp-maşrygyny, baýy-garybyny, garaz, ähli älemi gurşap aldy. Bu kesel her kime ýokaşyp bilýär... Aglaba halatda hem bu derdiň soňy pajyga bilen tamamlanýar.

Öz ömrüne kast etmek hiç bir atdanam, wezipedenem, döwletdenem çekinenok, ol diňe gursagy imandan, ynamdan doly adamlardan gorkýar. Käbir maglumatlar bu derdiň pidalarynyň sanynyň iki ýüz milliona ýetendigini görkezse, beýleki maglumatlar ýer ýüzündäki her on adamdan biriniň şu howply kesele ýolugandygyny habar berýär.

Has ynjalysyzlandyrýan ýeri hem, bu dert diňe uly ýaşlylarda däl, ene göwresindäki çagalara hem kast edilmek hetdine ýetdi. Çünki sussupes we ruhy sarsgyna berlen ene göwresindäki perzendine zyýan edýär.

Sussupeslik – heläkçilik gapysy.

“Ýagşylyk ediň! Elbetde, Alla ýagşylyk edýänleri söýýär”.

Dünýäniň iri habar beriş serişdeleri Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň öňki prezidenti Ronald Reýganyň hem sussupeslige düşendigini, sebäbi ýetmiş ýaşy arka atansoň, beýnä agram salýan dartgynly işler bilen dowamly meşgullanmagyň bu ýagdaýa salýandygyny habar berdiler. Onuň saglygyny dikeltmek üçin birnäçe operasiýalaryň geçirilendigine garamazdan, ol bu derdinden saplanyp bilmändir.

Köplenç meşhur, tanymal adamlar, esasanam, sungat ugrunda işleýänler bu derde özüni aldyrýar. Mysal üçin, meşhur şahyr Salyh Jahynyň pajygaly ykbalynyň birinji sebäbi hökmünde onuň lapykeç, göwniçökgün bolandygyny öňe sürýärler. Sürgünlikde gezip ýören Napoleonyň hem şu dert zerarly aradan çykandygy aýdylýar.

Akyldarlaryň birinde şeýle söz bar: “Turşy limondan datly şerbet ýasa”. Ýa-da “Girdejisini artdyrýan däl-de, ýitgisini gazanja öwrüp bilýän adam akyllý we zehinlidir” diýilýär. Durmuşdaky her bir ýakymsyz wakanyň gowy we bähbitli tarapyny görjek bolmaly. Nakyllyda aýdylyşy ýaly, “Diwary süsje bolmaly däl”, ýagny tutanýerlilik bilen ýapyşanynda hem hiç hili haýyr görmejek bolsaň, oňa ýapyşyp ýatma diýildi. Şahyrlaryň birinde “Bir işiň hötdesinden gelmeseň, ony goý-da, başga bir başaryň işiňe geç” diýilýär. Ýogsamam, üwelen uny gaýtadan degirmene guý diýmezler. Dynylan, tamam bolan, öň görülen işleri gaýtadan gozgamak we gaýtalamak diňe birahatlyga, tolgunmaklyga we wagtyňy bisarpa ötürmeklige alyp gelýär. “Agaç ýonuşgalaryny gaýtadan ýonma” diýen inlis nakylly hem şuny tassyklaýar. Bu nakylly ähmiýetsiz, biderek zatlar bilen güýmenip, özlerini tukatlygyň girdabyna oklaýan we lapykeçlige düşeninden soň, öňki ýagdaýynyň, öňki günleriniň gaýdyp gelmegini isleýän adamlara degişli.

Wagtyňy bimany we boş ötürmezlik üçin birnäçe mümkinçilikler, ýagşy işler, salyh amallar bar. Bu işler adamyň ýüregine giňlik salýar. Ýagşylyk etmek,

adamlara peýda bermek, hassa-sökelleriň halyny soramak, gonamçylyklara zyýarat etmek, mesjit-mekdeplere hemaýat etmek, haýyr-sahawat işlerine işeňňir gatnaşmak, dost-doganlar bilen didarlaşyp, hal-ahwal soraşyp durmak, öý-içerini, kitaplaryňy tertiplemek, peýdaly sport oýunlary bilen meşgullanmak, garyp-gasarlara, ejiz-mätäçlere, garry we dul adamlara ýardam edip durmak sogaby bimöçber we ýüregi giňeldýän amallardyr. “Ýagyşylyk ýaly gözəl zat görmedim: Tagamy süýji, görki ajaýyp” diýen söz arap şahyryna degişli.

Başy dertli, gaýgy-gamly, aladaly adamlary tapjak bolsaň, tanajak bolsaň, taryhy eserleri oka. Munça kelimadan soň men saňa gaýgy-hasrata düşen adamlaryň ykbalyndan söz açayyn. Diňle we many al hem-de kynçylyklar bilen taplanyp, beýgelip bolýandygyna aýratyn ähmiýet ber. Arap şahyrlarynyň biri: “Taryhy oka, ol ýerde many kändir. Taryhy okamaýan adam ýolundan azaşan haýwandyr” diýip ýazýar. Gurhany-kerimiň hem birnäçe ýerinde taryhy kyssalary okamak ündelýär: “Size pygamberleriň habaryndan ýüregiňizi kuwwatlandyryň kyssalary aýdyp berýäris we bu kimselerde size hakykat we pent-nesihat hem-de barça möminler üçin ýatlatmalar geler”, “Hakykatdan hem, olaryň kyssalarynda akyl eýeleri üçin many-ybrat bardyr”, “Olaryň oýlanmaklary üçin şu kyssalary aýdyň”.

Hezreti Omar: “Durmuşdaky ähli islegim ýazgydymda bar zatlardan lezzet almakdyr” diýýär. Perwerdigäriň ýazan takdyrynyň onuň üçin süýji ýa-da aýdydgyňa garamazdan, ol ýazgydyndanrazy we hoşal. Kâbir akyldarlaryň şu manyda aýdan sözi bar: “Haýsy bedewde çapýanlygyma parh edemok: Garyplyk bolsa, sabyr edýärim. Baýlyk bolsa, şükür edýärim. Ikisiniň hem ahyry gözəl”. Taryhy maglumatlara görä, halkyň başyna düşen agyr gyrgyn zerarly, bir ýylda Abu Zueýb ad-Dueliniň sekiz perzendi dünýäden ötüpdür. Ol nähiili bolandyr öýdýän, takdyra boýun sunup, ähli işini-ýagdaýyny Perwerdigäre tabşyrypdyr. Taňry kazasyny kaýyllyk bilen kabul edipdir. Onuň ýazan setirleri şeýle ýaňlanýar:

“Zamananyň işlerinden köňlüm bozulmaz,

Sabrym kalbyma teselli berer.

Takdyr öz dyrnagyny sanjanda,

Haýsy dogatumar peýda berer?!”.

Alladan bidin çöp başy gymyldamaz. Bende başyna nä gelýän bolsa, ondan Allanyň habary hem, oňa Allanyň ygtyýary hem bardyr.

Meşhur alymlaryň biri Ibn Abbasyň gözi görmekden galanda, özüni şeýle sözler bilen köşeşdiripdir:

“Perwerdigär gözlerimden nuruny alsa-da,

Ol nurlar, ol gözler kalbymda bardyr.

Kalbym, aklym-aňym düşbi bolsa,

Gylyç deý kesgir sözler dilimde bardyr”. Bu az zady ýitirmek bilen özünde bar bolan beýleki köp nygmatlara kanagat etmekligi, şükür etmekligi aňladýar.

Onsoňam, ýitiren zadyňa sabyr etmek bilen gazanylýan ummasyz sogap hem adamy hoşal etmelidir.

Agyr ýara zerarly Urwa ibn az-Zübeýriň bir aýagy kesilmeli bolupdyr. Hut şol gün onuň bir ogly hem dünýäden ötüpdür. “Perwerdigärim, her edeniňe şükür. Alýanam sensiň, berýänem. Derde salýanam sensiň, sagaldýanam. Dört agza berdiň, birini aldyň. Dört ogul berdiň, birini aldyň. Ähli halda Saňa şükürler bolsun!” diýipdir. “Hak ýoldaky kynçylyklara sabyr-takat edeniňiz sebäpli, size dynçlyk-asudalyk bolar” (Gurhan, 13-24).

Düreydiň dogany Abdylla ibn as-Summa jeň meýdanynda wepat bolupdyr. Doganyny goramak üçin elinden gelen ähli zady edendigine garamazdan, hiç bir hiläniň, çäräniň takdyrdan halas edip bilmeyändigine akyl ýetiripdir.

Başy gowgaly, matamly adamlara Şapygy hezretleriniň goşgusy teselli berýär:

“Goý, günler islänini etsin, Başa bela inse, özüňi rahat tut (kaýyl bol).

Zeminde kimiň üstüne kaza inse, Asman-zemin ony gaýtaryp bilýän däldir”.

Şahyr Abu al-Atahýanyň setirlerini ýatlasym gelýär:

“Ençeme gezek ýakymсыz wakalar daşyňy aldy. İlkibaşda halamadyň, emma Alla seniň üçin haýyrlısyny saýlady.”

Oýlanyp görüň, näçe gezek ölümden gorkduk, ölmedik?!

Näçe gezek bu ömrüň ahyrydyr, soňudyr diýip gümän etdik, emma ol gaýtadan dönüş, täzedən güýç toplaýyş, dowamat ekendigini bildik.

Näçe gezek ýörejek ýollarymyz daraldy, umyt ýüplerimiz üzüldi, gözýetimler garalyp görüldi, birdenkä-de ýeňiş, üstünlik, haýyr we hoş habar bolup çykdy. “Allanyň Özi sizi ol belalardan we barça gamlardan halas eder” .

Näçe gezek dünýämiz garaldy, giň Ýer bize dar görüldi, soň görüp otursak, bular diňe ýaýbaň haýyr, ýakymly ýeňillik we Ýaradandan goldaw bolup çykdy. “Allanyň beren derdini Onuň özünden başga bejerýän (dep edýän) ýokdur”.

Allanyň ähli zatdan üstündigini bilýän adam, özgeleriň emelinden, işinden neneňsi howatyr edýärkä? Ähli zadyň Alladan pesdigini, ejizdigini bilýän adam, neçün ejizleriň piriminden çekinip, dowla düşýärkä? Alladan gorkýan adam, näme üçin beýlekilerden hem gorkýarka?

Ibn Kesiriň Gurhana beren tefsirinde şeýle hadys getirilýär: “Bendäm diňe menden delalat islese, asman-zemin gapyssa-da, oňa bir çykalga bererin. Eger bendäm, menden özgelerden tama etse, onda dabanyňyň astynda ýeri hopduraryn”. Ymam ibn Teýmiýäniň aýtmagyna görä, “Alladan başga hiç kimde güýç-kuwwat ýokdur” diýen söz bilen ýükler aýrylar, gorkular ýatyşar we ajaýyp hal-ýagdýlara ýetiler” diýýär. Bu sözleri unutma, çünki ol uçmah hazynalaryndan bir gençdir. Bagtyýarlygyň bir bendidir, rahatlyga eltýän bir ýoldur we ýüregiň giňligidir.

***

